

Pak Djan To

KAPITALISAATIOSOPIMUS TULOVEROLAIN MUKAISESSA VEROTUKSESSA

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2019

TIIVISTELMÄ

Pak Djan To: Kapitalisaatiosopimus tuloverolain mukaisessa verotuksessa

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Joulukuu 2019

Tämä pro gradu -tutkielma on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen tutkimus, jonka aiheena on kapitalisaatiosopimuksen tuloverolain mukainen verotus. Kapitalisaatiosopimuksen verotus muuttuu vuoden 2020 alussa, kun tuloverolakiin lisätään ensimmäistä kertaa kapitalisaatiosopimusta koskevat nimenomaiset säännökset. Sääntelyn puute on ollut erityinen ongelma, jonka vuoksi tutkimuksessa perehdytään siihen, kuinka tällaista sijoitusinstrumenttia tulisi verottaa tuloverolain yleisten periaatteiden sekä lain sanamuodon mukaisesti. Keskeiset tutkimusongelmat ovat kapitalisaatiosopimuksen tuloverolain mukainen verotus sekä lakiuudistuksen vaikutukset luonnollisen henkilön verotukseen.

Tutkimuksessa painotetaan ensisijaisesti tuloverolainsäädäntöä, mutta tulkinnan tukena käytetään muitakin lainsäädäntöjä, kuten varallisuusverolakia ja vakuutusopimuslakia. Merkittävimmät lähde-aineistot ovat lakiuudistusta edeltävä hallituksen esitys 275/2018vp, aihetta tukevat oikeustapakukset sekä aiheeseen liittyvä oikeuskirjallisuus.

Tutkimusongelmien taustalla ovat erityisesti luovutusvoittoa ja -tappiota koskevien säännösten soveltaminen, verotuksen ajankohta, omistusoikeuksien merkitys välillisessä sijoittamisessa sekä menetyksen vähennyskelpoisuus tuloverolaissa. Tutkimuksen tulkinta kapitalisaatiosopimuksen tuloverolain mukaisesta verotuksesta eroaa osittain lakiuudistuksen mukaisesta verotustavasta. Lakiuudistuksen taustalla on ollut eri sijoitusmuotojen välinen neutraalisuus, jossa olennaisinta on ollut verotuksen lykkääntymisvaikutus. Erot liittyvät erityisesti verotuksen ajankohtaan, sillä tutkimuksessa painotetaan siviilioikeudellisia lähtökohtia.

Tutkimuksen tulkinnan perusteella kapitalisaatiosopimuksen vastikkeelliseen luovutukseen voidaan soveltaa tuloverolain luovutusvoittoa ja -tappiota koskevia säännöksiä. Tutkimusprosessin aikana tullut ratkaisu KHO 2019:70 on vahvistanut tutkimuksen tulkintaa siitä, että kapitalisaatiosopimus on tuloverolain tarkoittamaa omaisuutta.

Kapitalisaatiosopimuksen verokohtelu muuttuu usealla eri tavalla vuodesta 2020 alkaen. Lakiuudistuksen jälkeen kapitalisaatiosopimuksen verotus symmetrisempää, jonka lisäksi se on verotuksellisesti neutraalimpi sijoitustuote verrattuna muihin markkinoilla tarjottaviin sijoitustuotteisiin. Tämän lisäksi lakiuudistus ehkäisee keinotekoisluontoisiin vakuutustuotteisiin sijoittamista TVL 35 b §:n avulla.

Avainsanat: kapitalisaatiosopimus, henkivakuutus, tuloverolaki, lakiuudistus, sijoittaminen.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHDELUETTELO	V
OIKEUSTAPAUKSET	X
LYHENTEET.....	11
1. JOHDANTO.....	1
1.1 AIHEEN ESITTELY	1
1.2 TUTKIMUSAIHEEN RAJAUS JA KYSYMYKSENASETTELU	3
1.3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA KESKEISET LÄHTEET	5
2. KAPITALISAATIOSOPIMUKSEN ESITTELY	7
2.1 HENKIVAKUUTUKSEN KÄSITE.....	7
2.2 KAPITALISAATIOSOPIMUS.....	8
2.3 ERILAISET SOPIMUSMALLIT	9
2.3.1 <i>Laskutusperustekorkoinen kapitalisaatiosopimus</i>	9
2.3.2 <i>Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus</i>	10
2.3.3 <i>Yhdistelmä laskuperustekorosta ja sijoitussidonnaisuudesta</i>	11
3. LÄHTÖKOHTANA SIVILIOIKEUDELLINEN MUOTO.....	13
3.1 KAPITALISAATIOSOPIMUKSEN ERITYISSÄÄNTELY	13
3.2 VERTAILUKOHTTEEN HAKEMINEN.....	14
3.2.1 <i>Vakuutukset</i>	14
3.2.2 <i>Arvopaperit</i>	15
3.2.3 <i>Indeksilainat</i>	18
4. KAPITALISAATIOSOPIMUKSEN TUOTON VEROTUS.....	21
4.1 KAPITALISAATIOSOPIMUKSEN TULOLÄHDE	21
4.2 KAPITALISAATIOSOPIMUKSEN KOHDE-ETUUDET	22
4.3 VEROTETTAVAN TULON MUODOSTUMINEN.....	24
4.4 LYKKÄÄNTYMISETU	26
4.5 OSITTAISEN TAKAISINOSTON VEROKOHTELU.....	30
4.5.1 <i>Osittainen takaisinosto ennen lakiuudistusta</i>	30
4.5.2 <i>Osittainen takaisinosto lakiuudistuksen jälkeen</i>	33
4.6 OMISTUSOIKEUKSIEN MERKITYS VÄLILLISESSÄ SJOITTAMISESSA	35
4.5.1 <i>Eräiden vakuutusten erityinen verotusmenettely</i>	36
4.5.2 <i>TVL 35 b §:n soveltamisala</i>	38
5. KAPITALISAATIOSOPIMUKSEN VASTIKKEELLINEN LUOVUTUS	43
5.1 LAIN TULKINTA.....	43
5.2 LUOVUTUSVOITON JA MUUN PÄÄOMATULON RAJANVETOA	44
5.2.1 <i>Lain sanamuodon tulkinta: omaisuus</i>	46
5.2.2 <i>Lain sanamuodon tulkinta: luovutus</i>	49
5.3 LUOVUTUSVOITTO-SÄÄNNÖSTEN SOVELTUMINEN	50
5.4 LUOVUTUSVOITTO-SÄÄNNÖSTEN SOVELTAMINEN LAKIUUDISTUKSEN JÄLKEEN	54
5.4.1 <i>Vastikkeellinen luovutus</i>	54
5.4.2 <i>Hankintameno-olettan soveltamiskielto</i>	55
5.4.3 <i>Luovutustappiot</i>	57

6. KAPITALISAATIOSOPIMUKSEN TAPPIO	59
6.1 MENETYS TULOVEROLAISSA.....	59
6.2 TVL 50.3 §:N SOVELTAMISALA	61
6.3 OMAISUUDEN LOPULLINEN ARVONMENETYS	64
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	67
7.1 KAPITALISAATTIOSOPIMUKSEN TULOVEROLAIN MUKAINEN VEROKOHTELU	67
7.2 LAKIUUDISTUKSEN VAIKUTUKSET KAPITALISAATIOSOPIMUKSEN VEROTUKSEEN	69

LÄHDELUETTELO

Andersson – Linnakangas 2002

Andersson, Edward – Linnakangas, Esko: Tuloverotus ja varallisuusverotus. 6. uudistettu painos. Kauppakaari lakimiesliiton kustannus, 2002.

Andersson – Linnakangas – Frände 2016

Andersson, Edward – Linnakangas, Esko – Frände, Joakim: Tuloverotus. 7. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2016.

EAB Group Oyj - Taaleri Oyj - FIM - UB Omaisuudenhoito Oy 2019

EAB Group Oyj - Taaleri Oyj - FIM - UB Omaisuudenhoito Oy: Yhteinen asiantuntijalausunto, Hallituksen esitys eduskunnalle osakesäästötilin ja eräiden vakuutus tuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 275/2018). Helsinki 4.2.2019.

Finanssiala ry 2016

Finanssiala ry: Vakuutusyhtiöiden tulokatsaus vakuutusvuosi 2016.

Finanssiala ry 2018

Finanssiala ry: Vakuutusyhtiöiden tulokatsaus vakuutusvuosi 2018.

HE 63/2009 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vakuutus sopimuslain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 275/2018 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle osakesäästötilin tuloverotusta ja eräiden vakuutus tuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

Jokela – Lammi – Lohi – Silvola 2013

Jokela, Teemu – Lammi, Veera – Lohi, Ilkka - Silvola, Timo: Vapaaehtoinen henkilövakuutus. 6. uudistettu painos. FINVA, 2013.

Kartio 2001

Kartio, Leena: Esineoikeuden perusteet. 2 uudistettu painos. Talentum oyj, 2001.

Kari – Lyytikäinen 2003

Kari, Seppo – Lyytikäinen, Teemu: Efektiivinen veroaste eri sijoitusmuodoissa. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, 2003.

Knuutinen 2009

Knuutinen, Reijo: Muoto ja sisältö vero-oikeudessa - erityistarkastelussa rahoitus- ja sijoitusinstrumentit. Suomalainen lakimiesyhdistys, 2009.

Kukkonen 2005

Kukkonen, Matti: Luovutusvoittoverotuksen taloudelliset vaikutukset ja verouudistus. Verotus, talouspolitiikka ja kansantalous. VATT-julkaisuja 41. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus: Helsinki.

Myllymäki 2016a

Myllymäki, Janne: Kapitalisaatiosopimus tuloverotuksessa osa 1. Verotus 3/2016, s. 265-276.

Myllymäki 2016b

Myllymäki, Janne: Kapitalisaatiosopimus tuloverotuksessa osa 2. Verotus 5/2016, s. 502-513.

Myllymäki 2019

Myllymäki, Janne: Säästö- ja sijoitusvakuutusten verotuksen muutokset vuodelle 2020. Verotus 3/2019, s. 316-328.

Määttä 2014

Määttä, Kalle: Verolakien tulkinta. Edita publishing Oy, 2014.

Norri 2009

Norri, Matti: Johdatus siviilioikeuteen. Lakimiesliiton Kustannus 2009.

Nykänen 2004

Nykänen, Pekka: Julkisesti noteerattujen arvopapereiden luovutusvoitot henkilöverotuksessa. Väitöskirja. Edita Publishing Oy 2004.

Nykänen 2018a

Nykänen, Pekka: Luovutusvoittoverotuksen soveltamisalasta – erityisesti juoksevan pääomatulon ja luovutusvoiton välisestä rajanvedosta. Edilex 2018/28.

<https://www.edilex.fi/artikkelit/pikahaku?offset=1&perpage=20&typeIds%5B%5D=159&phrase=2018%2F28&submit=Hae>

Nykänen 2018b

Nykänen, Pekka: Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle osakesäästötilin ja eräiden vakuutustuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi sekä luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi osakesäästötilistä ja laiksi Finanssivalvonnasta annetun lain 40 §:n muuttamisesta.
28.10.2018

Nykänen 2019a

Nykänen, Pekka: Virtuaalivaluutan myyntiin sovelletaan luovutusvoittoa koskevia säännöksiä – KHO 2019:42. Edilex Uutiset, 9.4.2019. [https://www.edilex.fi/uutiset/59627?allWords=virtuaaliva%2A&offset=1&perpage=20&sort=relevance&typeIds\[\]=127%3Afi&searchSrc=2&advancedSearchKey=701814](https://www.edilex.fi/uutiset/59627?allWords=virtuaaliva%2A&offset=1&perpage=20&sort=relevance&typeIds[]=127%3Afi&searchSrc=2&advancedSearchKey=701814)

Nykänen 2019b

Nykänen, Pekka: Asiantuntijalausunto, Hallituksen esitys eduskunnalle osakesäästötilin ja eräiden vakuutustuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 275/2018), Helsinki 26.1.2019.

Nykänen 2019c

Nykänen, Pekka: Omaisuuden lopullisen arvonmenetyksen vähennyskelpoisuus henkilöverotuksessa. Verotus 4/2019, s. 400-413.

Ossa 2013

Ossa, Jaakko: Tuloverolaki käytännössä. 1. Painos. Alma Talent 2013.

PeVL 42/2006 vp

Perustuslakivaliokunta: Perustusvaliokunnan lausunto PeVL 42/2006 vp - HE 83/2006 vp.

PeVL 41//2013 vp

Perustuslakivaliokunta: Perustusvaliokunnan lausunto PeVI 41/2013 vp - HE 162/2013 vp.

Pwc 17.10.2018

Pwc: KVL:n ennakkoratkaisu kapitalisaatiosopimuksen luovutuksesta. <https://uutis-huone.pwc.fi/kvln-ennakkoratkaisu-kapitalisaatiosopimuksen-luovutuksesta/>

Räbinä - Myrsky - Myllymäki 2019

Räbinä, Timo - Myrsky, Matti - Myllymäki, Janne: Henkilökohtaisen tulon verotus. 3. Uudistettu painos. Alma talent 2019.

Räbinä – Myllymäki 2016

Räbinä, Timo – Myllymäki, Janne: Kiinteistöjen ja huoneisto-osakkeiden verotus. Talentum Pro 2016.

Räbinä – Nykänen 2013

Räbinä, Timo - Nykänen, Pekka: Yksityishenkilöiden luovutusvoittojen verotus. 3. Uudistettu painos. Talentum 2013.

Saarnilehto 2011

Saarnilehto, Ari: Varallisuus oikeus. Alma Talent. Kirjailija päivittänyt tekstin 8.1.2011. Luettu 10.5.2019. [https://fokus-almatalent-fi.helios.uta.fi/teos/IAIB-CXJTBF#kohta:VII\(\(20\)SOPIMUSTYYPEIST\(\(c4\)\(\(20\):\(1\(\(a0\)Sopimustyyppi-ottelun\(\(20\)merkitys\(\(20\):Sopimustyyppin\(\(20\)yl\(\(e4\)-\(\(20\)ja\(\(20\)alalajit\(\(20\):S\(\(e4\)\(\(e4\)ntelem\(\(e4\)t\(\(f6\)n\(\(20\)sopimus\(\(20\)](https://fokus-almatalent-fi.helios.uta.fi/teos/IAIB-CXJTBF#kohta:VII((20)SOPIMUSTYYPEIST((c4)((20):(1((a0)Sopimustyyppi-ottelun((20)merkitys((20):Sopimustyyppin((20)yl((e4)-((20)ja((20)alalajit((20):S((e4)((e4)ntelem((e4)t((f6)n((20)sopimus((20)

Suomen veroasiantuntijat ry 2018

Suomen veroasiantuntijat ry: Lausunto osakesäästötilin tuloverotukseen ja eräiden vakuutus tuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaan lainsäädäntöön liittyvästä hallituksen esitysluonnoksesta. Helsinki 29.10.2018.

Tepora 2003

Tepora, Jarno: Johdatus esineoikeuteen. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2003.

Valtiovarainministeriö 2018

Valtiovarainministeriö: Eri sijoitusmuotojen verokohtelu, Työryhmäraportti. Valtiovarainministeriön julkaisu 14/2018.

VaVM 37/2018 vp

Valtiovarainvaliokunta: Valiokunnan mietintö VaVM 37/2018 vp – HE 275/2018 vp.

Verohallinto 2012

Henkilöverotuksen käsikirja 2012: verovuosi 2011.

Verohallinto 2018

Verohallinnon ohje 11.4.2018, dnro A2/200/2018, Kapitalisaatiosopimuksen verotus.

Wahlroos - Suomen Asianajajaliitto 2019

Wahlroos, Heikki - Suomen Asianajajaliitto: Asiantuntijalausunto, Hallituksen esitys eduskunnalle osakesäästötilin ja eräiden vakuutus tuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 275/2018). Helsinki 6.2.2019.

OIKEUSTAPAUKSET

Korkein hallinto-oikeus

KHO 1985 B II 571

KHO 22.3.2006 T 667

KHO 2012:23

KHO 2012:85

KHO 2014:21

KHO 2017:195

KHO 2018:11

KHO 2018:170

KHO 2019:42

KHO:2019:79

Keskusverolautakunta

KVL 110/1998

KVL 27/2006

KVL 34/2011

KVL 36/2018

Kirjanpitolautakunta

KILA 1998/1523

KILA 1754/2005

LYHENTEET

HE	Hallituksen esitys
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KILA	Kirjanpitolautakunta
KVL	Keskusverolautakunta
PeVL	Perustuslakivaliokunta
PerVL	Perintöverolaki
TVL	Tuloverolaki
VSL	Vakuutusopimuslaki
VVL	Varallisuusverolaki

1. Johdanto

1.1 Aiheen esittely

Kapitalisaatiosopimuksia on myyty Suomessa vuodesta 1995 lähtien, jolloin niitä markkinoitiin pitkän aikaa vain yrityksille sekä muille juridisille henkilöille. Viime vuosina kapitalisaatiosopimusten markkinointi luonnollisille henkilöille on lisääntynyt huomattavasti, mikä on vaikuttanut suomalaisten kapitalisaatiosopimusten säästö määrään. Finanssivalvonnan tilastotietojen mukaan kapitalisaatiosopimusten säästö on vuodesta 2007 vuoden 2018 loppuun noussut 900 miljoonasta eurosta 13,18 miljardiin euroon. Vuonna 2018 kapitalisaatiosopimuksen maksutulo oli 1,8 miljardia euroa, joka oli 22 prosenttia suurempi kuin vuonna 2017. Maksutulot ovat painottuneet yhä vahvemmin sijoitussidonnaisiin tuotteisiin, sillä niiden osuus oli 85 prosenttia koko maksutulosta vuonna 2018.¹ Finanssivalvonnan tilastoissa ei ole eritelty yksityishenkilöiden ja yritysten ottamia vakuutuksia, mutta hallituksen esityksen (275/2018) mukaan vuonna 2016 kaikista uusista kapitalisaatiosopimuksista 85 prosenttia oli yksityishenkilöiden tekemiä².

Verotuksen erityisenä ongelmana on ollut se, että kapitalisaatiosopimuksen verokohtelusta ei ole ollut erityissäännöksiä ennen vuotta 2020.³ Ennen lakiuudistusta kapitalisaatiosopimuksen verotus on toimitettu Verohallinnon antaman ohjeistuksen A2/200/2018 sekä muodostuneen verotuskäytännön mukaisesti. Kapitalisaatiosopimuksen suosion kasvu luonnollisten henkilöiden keskuudessa sekä kapitalisaatiosopimukseen sijoitettujen varojen lisääntyminen viime vuosina on kuitenkin johtanut siihen, että verotuskäytännössä on tullut esiin sellaisia kysymyksiä, joihin ei ole ennen ollut tarpeellista ottaa kantaa oikeuskäytännössä tai verotusta toimitettaessa⁴.

Kapitalisaatiosopimuksen verotusta koskevat tulkintaongelmat ovat johtaneet siihen, että Verohallinto on antanut ensimmäisen kattavan ohjeen kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta vuonna 2015. Verohallinnon ohje on päivittynyt muutamaan otteeseen kapitalisaatiosopimuksen verotuskäytännön kehittyessä. Verohallinnon viimeisin kapitalisaatiosopimuksen verotusta koskeva ohje on päivitetty vuonna 2018 (A2/200/2018) ja kyseessä

¹ Finanssiala ry 2016 ja 2018, vakuutusyhtiöiden tuloskatsaukset.

² HE 275/2018 vp, s 8.

³ Kapitalisaatiosopimuksen tuloverolain muuttamisesta annettu laki 732/2019 on vahvistettu 7.6.2019.

⁴ Myllymäki 2016a, s. 267.

on päivitetty versio vuoden 2016 ohjeesta (A252/200/2016). Tämän päivityksen taustalla on ollut KHO 2017:195 ennakkoratkaisu päätös, joka käsitteli kapitalisaatiosopimuksen käyvän arvon määrittämistä perintöverotuksessa.⁵

Tuloverolaissa erityisesti sääntelemättömän sopimustyyppin kohdalla vaihtoehtoina on tukeutuminen tuloverolain yleisiin periaatteisiin ja toista sopimustyyppiä sääntelevän lain analoginen soveltaminen. Kapitalisaatiosopimuksen verotuskäytännössä on sovellettu analogisesti säästöhenkivakuutusten tuloverolain säännöksiä.⁶ Analogista soveltamista voidaan hyödyntää esimerkiksi sellaisten sopimustyyppien tulkinnassa, jotka ovat laissa sääntelemättömiä. Analogian käytön edellytyksenä kuitenkin on, että sääntelemätön sopimustyyppi tulee olla riittävän samankaltainen laissa säännellyn sopimustyyppin kanssa, jotta soveltaminen olisi mahdollista. Yhtäläisyyden kriteeriä on vaikea määritellä, mutta voidaan katsoa, että arvioitavan sopimuksen tulisi olla asialliselta luonteeltaan samankaltainen kuin säännellyn sopimustyyppin.⁷

Analoginen soveltaminen ei kuitenkaan ratkaise vakuutuskuorten verottamiseen liittyviä tulkintaongelmia, sillä säästöhenkivakuutuksia koskeva verolainsäädäntö on peräisin ajalta ennen vakuutustuotteiden voimakasta kehitystä, minkä takia sääntely on jäänyt monelta osin ajastaan jälkeen⁸. Säästöhenkivakuutusta koskevat säännökset verolainsäädännössä ovat suppeat ja kapitalisaatiosopimusta koskevat säännökset puuttuvat kokonaan. Tämän vuoksi kapitalisaatiosopimuksen tuloverolain mukainen verokohtelu on ratkaistava tulkitsemalla tuloverolain (1535/1992, TVL) yleisiä säännöksiä ja periaatteita.

Valtiovarainministeriö asetti 2.6.2017 työryhmän, jonka tarkoituksena oli selvittää eri sijoitusmuotojen sekä kertamaksullisen eläkkeen verokohtelua Suomessa. Sijoitusmuodoista erityisen tarkastelun alla ovat olleet osakesäästötilit, säästöhenkivakuutukset sekä kapitalisaatiosopimukset. Hallituksen esitys eduskunnalle osakesäästötilin tuloverotusta ja eräiden vakuutustuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi

⁵ KHO 2017:195 päätöksen mukaan sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus on arvostettava perintöverotuksessa sen käypään arvoon, jolla tarkoitetaan takaisinostoarvoa perinnönjättäjän kuolinhetkellä. Käyvällä arvolla viitataan kapitalisaatiosopimuksen todennäköiseen luovutushintaan.

⁶ HE 275/2018 vp, s. 8.

⁷ Kts. analogisesta soveltamisesta Saarnilehto 2011, sääntelemätön sopimus (kirjailija päivittänyt tekstin 8.1.2011) ja Määttä 2014, s. 79-80.

⁸ HE 275/2018 vp, s. 21.

(275/2018vp) pohjautuu valtiovarainministeriön asettaman työryhmän selvitykseen. Esi-tyksessä ehdotetaan tuloverolakia muutettavaksi siten, että säästöhenkivakuutusten ja muiden kuin verotuetujen vakuutetun ottamien vapaaehtoisten eläkevakuutusten vero- tusta koskevat säännökset uudistettaisiin ja lakiin otettaisiin säännökset kapitalisaatios- opimusten ja osakesäästötilin tuloverotuksesta⁹.

Eduskunta on hyväksynyt 13.3.2019 hallituksen esityksen osakesäästötilin tuloverotusta ja eräiden vakuutus tuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 275/2018 vp). Tuloverolakiin on otettu vuoden 2020 alusta sovellettavat kapitalisaa- tiosopimusten verotusta koskevat nimenomaiset säännökset siitä, kuinka tuotto ja tappio käsitellään verotuksessa. Lakiuudistuksen taustalla on eri sijoitusmuotojen välisen neut- raalisuuden tavoittelu, millä on vaikutusta siihen, kuinka kapitalisaatiosopimusta verote- taan vuodesta 2020 lähtien. Kapitalisaatiosopimuksen verokohteluun on tulossa useita eri muutoksia, mitä käsitellään tutkimuksessa.

1.2 Tutkimusaiheen rajaus ja kysymyksenasettelu

Tutkimuksessa käsitellään kapitalisaatiosopimuksen tuloverolain mukaista verokohtelua. Kapitalisaatiosopimuksen tuloihin ja tappioihin sovellettua verotuskäytäntöä arvioidaan tuloverolain näkökulmasta, tarkastelemalla lainsäädännön sanamuotoa sekä sen yleisiä periaatteita. Verolainsäädännön osalta tutkimuksessa keskitytään tuloverolain tulkitsemi- seen, sillä kapitalisaatiosopimuksen tuloverotusta tarkastellaan luonnollisen henkilön nä- kökulmasta. Yhtiöiden harjoittama sijoitustoiminta on rajattu pois, joten elinkeinovero- lakia ei ole tarkoituksenmukaista tulkita tässä tutkimuksessa. Tämän lisäksi tutkimusaihe on rajattu vain Suomen sisäiseen verolainsäädäntöön, eikä tutkimuksessa ole tarkoitus ottaa kantaa kansainvälisiin kysymyksiin.

Tutkimuksessa pyritään ensisijaisesti muodostamaan käsitys kapitalisaatiosopimuksen tuloverolain mukaisesta verotuksesta. Tämän lisäksi voimaan astuvaa lakiuudistusta sekä siitä aiheutuvia käytännön vaikutuksia tutkitaan refleктоimalla uusia nimenomaisia sään-

⁹ HE 275/2018 vp, s. 1.

nöksiä aikaisempaan verotuskäytäntöön. Tarkastelun lähtökohtana on kapitalisaatiosopimuksen erityispiirteiden huomioiminen tuloverolaissa, minkä vuoksi kapitalisaatiosopimusta tarkastellaan myös siviilioikeudellisesta näkökulmasta. Tutkimuksen tärkeimpiä aiheita ovat luovutusvoittoa ja -tappiota koskevien säännösten soveltaminen, kapitalisaatiosopimuksen osittaisen takaisinnoston verotus, omistusoikeuksien merkitys välillisessä sijoittamisessa sekä tappioiden vähennyskelpoisuus.

Säästöhenkivakuutusten ja kapitalisaatiosopimuksen samankaltaisuuden ja oikeuskäytännössä muodostuneen analogisen soveltamisen vuoksi tutkimuksessa nostetaan ajoittain esille säästöhenkivakuutusten verotusta koskevia kysymyksiä. Säästöhenkivakuutusten verotusta koskevien aiheiden käsittelyllä on tarkoitus taustoittaa kapitalisaatiosopimuksen verotusta, sen sijaan että säästöhenkivakuutusten verolainsäädäntöä pyrittäisiin ensisijaisesti tutkimaan. Kapitalisaatiosopimusta koskevien tuloverolain säännösten muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä käsitellään kapitalisaatiosopimuksen lisäksi säästöhenkivakuutuksia, sijoitusrahastoja, sijoitussäästöilejä sekä eläkevakuutuksia, joita ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä tutkimuksessa tarkemmin.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Kuinka kapitalisaatiosopimusta tulisi verottaa tuloverolain mukaan ennen lakiuudistuksen voimaan astumista?
2. Miten vuodesta 2020 sovellettavat uudet tuloverolain säännökset vaikuttavat kapitalisaatiosopimuksen verotukseen?

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä painotetaan ensisijaisesti tuloverolainsäädännön mukaista tulkintaa. Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä haetaan vastausta siihen, kuinka luonnollisen henkilön sijoittamaa kapitalisaatiosopimusta tulisi verottaa, kun kapitalisaatiosopimusta koskevat nimenomaiset säännökset puuttuvat tuloverolaista.

Toisessa tutkimuskysymyksessä tutkitaan vuodesta 2020 sovellettavien säännösten sisältöä sekä niiden vaikutuksia kapitalisaatiosopimuksen verotukseen. Muutoksia tulkitaan siten, että uusia nimenomaisia säännöksiä verrataan aiemmin muodostuneeseen verotuskäytäntöön. Lakiuudistuksen keskeisimmät vaikutukset luonnollisen henkilön verotukseen saadaan selville tutkimalla aiemman oikeustilan ja lakiuudistuksen jälkeisen oikeustilan keskeisimpiä eroja ja yhtäläisyyksiä.

1.3 Tutkimusmenetelmä ja keskeiset lähteet

Tämä pro gradu -tutkielma on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen tutkimus. Ensisijaisena tavoitteena on tutkia, kuinka kapitalisaatiosopimusta tulisi verottaa tuloverolain mukaisessa verotuksessa. Tämän lisäksi tavoitteena on muodostaa tuloverolain näkökulmasta kokonaisvaltainen ymmärrys kapitalisaatiosopimuksen verotuskohtelusta ennen ja jälkeen lakiuudistuksen. Ensisijainen oikeuslähde on tuloverolaki, koska tutkimus rajautuu luonnollisen henkilön tekemän kapitalisaatiosopimuksen tuloverotukseen. Verolain sanamuodon sekä yleisten periaatteiden lisäksi tulkinnassa huomioidaan myös verolain systematiikka. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2012:23 on viitattu siihen, että ”verojärjestelmän johdonmukaisuuden vuoksi on tärkeää, että osakeyhtiön sulautumista toiseen osakeyhtiöön käsitellään tuloverotuksessa yhdenmukaisin perustein.” Viittaus voidaan ymmärtää ohjenuorana verolain tulkinnalle siitä, että verolainsäädäntö muodostaa eheän ja systemaattisen kokonaisuuden¹⁰.

Tutkimuksessa haetaan argumentteja lain esitöistä, jos lain sanamuoto ei tarjoa yksiselitteistä oikeuslähdetä verolakia tulkittaessa. Lain esitöiden merkitys oikeuslähteenä korostuu myös silloin, kun tutkimuksessa käsitellään lakiuudistuksen mukaista verotuskohtelua. Tällöin keskeisenä oikeuslähteenä toimii hallituksen esitys (HE 275/2018 vp), koska tämä kyseinen esitys on luonut alustan hyväksytylle lakiuudistukselle. Lakiuudistuksen taustalla on ollut työryhmä, jonka työryhmäraporttia hyödynnetään tutkimuksessa. Tämän lisäksi hallituksen esityksestä HE 275/2018 vp on saatavilla useita asiantuntijalauseuntoja eri tahoilta, joita hyödynnetään tutkimuksen lähteinä.

Verolainsäädäntö muodostaa yhden elimellisen osan oikeusjärjestelmästä. Muuta lainsäädäntöä ei kuitenkaan ole syytä sivuuttaa täysin verolakeja tulkittaessa, sillä muu lainsäädäntö voi vaikuttaa olennaisesti verolain tulkintaan¹¹. Tästä syystä tutkimuksessa käytetään verolainsäädännön lisäksi tutkimusongelman ratkaisemisen tukena myös muuta lainsäädäntöä, kuten esimerkiksi vakuutusoppimuslakia ja lakia vakuutusluokista. Edellä mainittujen lakien lisäksi tutkimuksessa haetaan varmuutta tulkintaongelmiin myös siviilioikeudesta ja varallisuusosoikeudesta.

¹⁰ Määttä 2014, s. 108.

¹¹ Määttä 2014, s. 118.

Tutkimusongelman hahmottamista sekä vero-oikeudellista tulkintaa varten oikeuslähteenä käytetään aiheeseen liittyvää oikeuskäytäntöä. Tämän lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään tutkimuksen aihetta tukevaa oikeuskirjallisuutta. Ennen lakiuudistusta sovellettua verotuskäytäntöä tutkitaan tulkitsemalla lakiuudistusta edeltävää tuloverolainsäädäntöä sekä arvioimalla Verohallinnon antamaa ohjetta kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta A2/200/2018. Verohallinnon antamaa ohjeistusta kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta käytetään tutkimuksessa tulkinnan tukena, mutta tutkimuksessa painotetaan ensisijaisesti tuloverolain sanamuotoa sekä sen yleisiä periaatteita.

2. Kapitalisaatiosopimuksen esittely

2.1 Henkivakuutuksen käsite

Henkilövakuutukset voidaan ryhmittää erilaisten kriteerien perusteella, sillä vakuutus- tuotteet on suunniteltu turvaamaan vakuutuksenottajaa tai vakuutettua koskevilta riskeiltä vaihtuvien ehtojen. Perinteisesti henkilövakuutuksella vakuutetaan riskejä, kuten kuoleman, sairauden, tapaturman tai työkyvyttömyyden osalta. Jako voidaan kuitenkin tehdä sen perusteella, antaako vakuutus laajaa all risk -tyyppistä turvaa, kuten useimmat henkivakuutukset tai sairausvakuutukset vai turvataanko vakuutuksella riskejä vain rajoitetussa muodossa, erityisiä tilanteita varten, kuten matkustajavakuutuksissa tai yksityistapaturmavakuutuksissa.¹²

Henkivakuutus on elämisen tai kuoleman varalta otettu vakuutus, jonka avulla vakuutuksenottaja varautuu siihen, että vakuutuksenottaja tarvitsee varoja myöhemmin itseään tai omaisiaan varten. Henkivakuutukset jaetaan kuolemanvaravakuutuksiin sekä säästöhenkivakuutuksiin. Kuolemanvaravakuutuksella eli riskihenkivakuutuksella voidaan vakuuttaa yksi henkilö, kaksi henkilöä (parivakuutus) tai kokonainen ryhmä (ryhmävakuutus) kuoleman varalta, ennalta sovittuun tiettyyn ikään tai ajankohtaan asti¹³. Riskihenkivakuutuksen kohderyhmään kuuluvat esimerkiksi perheet, joilla on lainaa. Riskihenkivakuutus otetaan esimerkiksi siksi, että asuntolainan yhteydessä otettu parivakuutus korvaa jäljellä olevan lainan määrän, mikäli lainan maksaja tai yksi maksajista kuolee tai joutuu työkyvyttömäksi.

Säästöhenkivakuutus voidaan jakaa säästö- ja sijoitusvakuutuksiin. Säästö- ja sijoitusvakuutuksille ei ole olemassa yhtä oikeaa määritelmää, sillä ilmaisujen sisältö saattaa vaihdella sen mukaan, tarkastellaanko niitä yleiskielen, vakuutuslainsäädännön (543/1994) vai verotuksen näkökulmasta. Esimerkiksi verotuksessa käytetään tyypillisesti käsitettä säästöhenkivakuutus, kun asiayhteydessä viitataan TVL 34.2 §:n edellytykset täyttävään henkivakuutukseen.¹⁴

Useimmiten säästövakuutuksella tarkoitetaan sellaista henkivakuutustuotetta, jossa vakuutuksenottaja säästää toistuvien vakuutusmaksujen muodossa, saadakseen varat sitten

¹² Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s.93.

¹³ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s. 143.

¹⁴ Valtiovarainministeriö 2018, s. 19-20.

myöhemmin käyttöönsä. Sen sijaan sijoitusvakuutuksella viitataan sellaiseen säästöhenkivakuutukseen, jossa vakuutuksenottaja maksaa vakuutukseen yhden kertaluontoisen suuremman sijoituksen. Säästöhenkivakuutuksessa vakuutusyhtiö sijoittaa varat asiakkaan lukuun ennalta sovittuun ajankohtaan saakka, jonka jälkeen säästöt palautetaan tuotoineen vakuutuksenottajalle vakuutuksen erääntymishetkellä. Säästöhenkivakuutuksen sekä sijoitusvakuutuksen periaate on siten yksinkertainen. Vakuutusyhtiö säilyttää vakuutuksenottajan lukuun hänen maksamat vakuutusmaksut ja palauttaa sovittuna ajankohtana pääoman sekä sille kertyneen tuoton.¹⁵

Perinteisesti henkivakuutuksella viitataan sellaiseen vakuutukseen, jossa on joku ennalta sovittu henkilö vakuutettuna. Näin ei kuitenkaan aina ole, sillä henkivakuutukseksi luokiteltu kapitalisaatiosopimus, ei sisällä lainkaan vakuutusturvaa. Kapitalisaatiosopimuksen sekä sijoitus- ja säästövakuutuksen osalta kuullaan usein käytettävän termiä vakuutuskuori, jonka tavoitteena on säästää sekä sijoittaa verotehokkaasti varoja tulevaisuuden varalle.

2.2 Kapitalisaatiosopimus

Vakuutusyhtiöstä riippuen kapitalisaatiosopimuksen markkinoinnissa saatetaan käyttää termiä säästö- tai varainhoitosopimus. Kapitalisaatiosopimus on henkivakuutusyhtiön ja asiakkaan välinen sijoitussopimus, joka poikkeaa muista vakuutustuotteista siten, että sen perusteella ei vakuuteta ketään. Kapitalisaatiosopimuksessa ei ole myöskään nimettyä edunsaajaa, joka olisi oikeutettu vakuutetun henkilön sijaan korvaukseen. Vakuutusyhtiö ei siten peri kuolemanturvasta henkivakuutusmaksua, kuten säästöhenkivakuutuksissa.¹⁶

Kapitalisaatiosopimus voidaan räätälöidä asiakaskohtaisesti, sillä sijoitetun pääoman määrä sekä sopimuksen tuotto-odotukseen voidaan vaikuttaa asiakkaan maksukyvyyn ja riskipreferenssin perusteella. Vakuutuksenottaja maksaa vakuutusyhtiölle maksuja joko

¹⁵ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s.94.

¹⁶ Valtiovarainministeriö 2018, s. 22.

kertamaksuna tai useammalla erällä. Asiakkaalla on myös oikeus muuttaa vakuutusmaksujen määriä sekä sijoituskohteita sopimuksen voimassaoloaikana. Kapitalisaatiosopimus mielletään pitkän aikavälin sijoitustuotteeksi, joka ei sovi lyhytaikaiseen säästämiseen.

Yleisen säännön mukaan korkea tuotto-odotus vaatii sijoittajalta korkeamman riskin tuoton sekä pääoman suhteen, koska riskittömästä vaihtoehdosta sijoittaja ei voi odottaa kovin korkeaa tuottoa sijoitukselleen. Vakuutussäästämistuotteissa asiakkaan tuottoon vaikuttavat vakuutusyhtiön perimät liikekulut sekä vakuutusturvaan, kuten henkiturvaan liittyvät kulut, joita ei ole kapitalisaatiosopimuksessa. Kokonaisuuden kannalta nämä kulut eivät vaikuta suuresti tuottoon, jonka vuoksi oleellisempaa on pääomalle muutoin kertyvä tuotto.¹⁷ Seuraavaksi tutkimuksessa käydään läpi sopimusmalleja, joihin vakuutussäästämistuotteet voidaan jakaa.

2.3 Erilaiset sopimusmallit

2.3.1 Laskutusperustekorkoinen kapitalisaatiosopimus

Laskuperustekorkoinen malli on perinteinen malli, jossa vakuutusyhtiö maksaa sijoitetulle pääomalle korkoa. Tämä malli perustuu siihen, että asiakkaan sijoittama pääoma sijoitetaan vakuutusyhtiön oman sijoitusorganisaationsa kautta erilaisiin sijoituskohteisiin, kuten esimerkiksi kiinteistöihin, joukkovelkakirjoihin ja osakkeisiin. Näistä sijoituskohteista kertynyt tuotto maksetaan koron muodossa asiakkaan säästöille. Käänteisessä mielessä vakuutusyhtiö toimii ns. ”tukkukauppiaana”, sillä se kerää sijoituksia (vakuutusmaksuja) pienissä erissä, minkä jälkeen nämä vakuutusmaksut sijoitetaan eteenpäin suuremmissa erissä.¹⁸

Vakuutusyhtiön asiakkaalle maksama korko muodostuu tyypillisesti kahdesta erillisestä korosta. Pääsääntöisesti koko sopimuksen ajan sovelletaan ennalta sovittua kiinteää korkoa eli niin sanottua takuukorkoa. Tämän lisäksi vakuutusyhtiön liiketoiminnan sekä erityisesti sijoitustoiminnan tuoton perusteella, sijoittajalle maksetaan lisäkorkoa, josta käytetään myös termiä asiakashyvitys. Olennaista laskutusperuskorko-mallissa on se, että

¹⁷ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s. 100.

¹⁸ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s. 102.

vakuutusyhtiö vastaa tuoton lisäksi siitä, että vakuutukseen sijoitettu pääoma eli vakuutusmaksut palautuvat asiakkaalle vakuutuksen kulut vähennettynä.¹⁹

Laskutusperustekorkoiseen kapitalisaatiosopimukseen sijoittanut henkilö tietää kiinteän koron ansiosta, minkä suuruinen minimituotto hänen säästölleen kertyy. Mikäli vakuutusyhtiö maksaa sijoittajalle lisäkorkoa, tarkka tuotto ei ole tiedossa, koska lisäkorot eivät ole tiedossa sopimusta tehtäessä. Tällainen sijoitusratkaisu tarjoaa yleensä kohtuullisen tuottotason, muttei koskaan yhtä korkeaa kuin minkä yksittäinen sijoituskohde voisi lyhyellä aikavälillä enimmillään tarjota.²⁰ Toisaalta tietyn suuruinen tuotto on varmaa, sekä pääoman säilyminen taattu, joten kyseinen sijoitusratkaisu sopii riskin välttäjälle.

2.3.2 Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus

Sijoitussidonnaisessa mallissa vakuutuksenottajalla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, kuinka hänen sijoittamansa pääoma sijoitetaan edelleen. Vakuutusyhtiöillä on usein tarjottavilla erilaisia sijoituskokonaisuuksia, joista asiakkaan on mahdollista valita yksi tai useampi sijoitusrahasto tai sijoitussalkku. Vakuutusyhtiön rahastovalikoimassa on myös tasapainotettuja yhdistelmärahastoja tai rahamarkkina- sekä obligaatorahastoja, joita käyttämällä asiakkaan riski vähenee merkittävästi. Vakuutusyhtiö hankkii asiakkaan valitsemia rahasto-osuuksia niin paljon kuin vakuutukseen sidotulla pääomalla saa sijoituspäivän kurssilla. Tällainen malli johtaa siihen, että vakuutuksenottajan sijoittaman pääoman arvo on sidottu suoraan hankittujen rahasto-osuuksien kurssiin. Täydellisestä sijoitussidonnaisuudesta johtuen sijoitetun pääoman arvo voi muuttua päivittäin sekä alaspäin että ylöspäin.²¹

Vakuutuksenottajan valintoihin perustuva vakuutus käsittää tietyn kappalemäärän eri rahastojen osuuksia. Jos sijoituskohde jakaa voitto- tai tuotto-osuuksia tai osinkoa, ne liitetään sijoituskohteen osuusarvoon. Vakuutuksenottaja ei kuitenkaan omista kyseisiä rahasto-osuuksia, sillä pääoma on edelleen sijoitettu vakuutusyhtiön kautta. Näin ollen vakuutuksenottaja ei voi käyttää kohde-etuuteen liittyviä omistajan oikeuksia.

¹⁹ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s.102.

²⁰ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s.114-115.

²¹ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s.107.

Tällaisessa mallissa vakuutusyhtiö ei maksa asiakkaalle minkäänlaista korkoa tai anna takeita vakuutukseen maksetun säästö pääoman säilymisestä, koska vakuutuksen rahasto-osuuksilla on päivittäiset kurssinsa, kuten esimerkiksi osakkeilla. Asiakkaan on siten kannettava täysi riski siitä, miten hänen valitsemansa sijoituskohteiden arvo kehittyy. Kääntöpuolena vakuutuksenottaja saa täyden ja välittömän hyödyn kurssien noususta. Sijoitussidonnaisten vakuutusten suosio perustuu parempaan tuotto-odotukseen, joihin voidaan päästä erityisesti osakerahastojen kautta.²²

Sijoitussidonnaisessa kapitalisaatiosopimuksessa vakuutuksenottaja saattaa sijoittaa pääomaa sellaiseen kohteeseen, joka osoittautuu jälkepäin epätydyttäväksi. Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus on kuitenkin joustava, koska asiakas voi halutessaan vaihtaa sijoituskohteitaan. Sijoittajan on mahdollista myös päättää, että tulevaisuudessa maksetut vakuutusmaksut ohjataan johonkin toiseen rahastoon tai, että jakosuhdetta muutetaan alkuperäisestä suunnitelmasta.²³ Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus sopii erityisesti niille, joidenka sijoitusajanjakso on pitkä, tai niille, jotka seuraavat aktiivisesti rahastokursseja ja tekevät rahastomuutoksia suhdanteiden sekä näkemystensä mukaan.

2.3.3 Yhdistelmä laskuperustekorosta ja sijoitussidonnaisuudesta

Laskuperustekorkoisen ja sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen ero ilmenee pääosin kahdella merkittävällä tavalla: kertyvän tuoton (ja vastaavasti tuotto-odotuksen) osalta ja pääoman sekä sille kertyneiden tuottojen säilymiseen liittyvän riskin osalta. Sijoituskohteet ovat kuitenkin aina sopimustyyppistä riippumatta vakuutusyhtiön omistuksessa.

Vakuutus sijoittamisessa asiakkaalla on varsin suuri päätävä valta siitä, minkälaista tuotonmuodostumistapaa sovelletaan vakuutusaikana. Vakuutuskuoreen on mahdollista soveltaa samanaikaisesti sekä laskuperustekorkoista että sijoitussidonnaista sopimusmallia. Osa sijoitetusta pääomasta voi kerryttää tuottoa vakuutusyhtiön korkotuottoon perustuvalla laskuperustekorko mallilla ja osa pääomasta voidaan sitoa erilaisten rahastojen ja

²² Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s.108.

²³ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s.113.

indeksien kehitykseen. Vakuutuksenottaja voi tehdä tällaisia tuottomalliin liittyviä muutoksia myös sopimuksen voimassaoloaikana siten, että korkosidonnaista tuottoa saanut sijoituspääoma tai sen osa siirretään jonkin rahasto-osuuden tuottoon kiinnittyväksi tai päinvastoin.

Aktiivisen sijoittajan hyödyt korostuvat vielä entisestään, koska rahastokurssien heilailuihin on mahdollista reagoida soveltamalla vaihtoehtoisesti joko laskuperustekorkoista tai sijoitussidonnaista tuottomallia. Esimerkiksi jos vakuutukseen sovellettava laskuperustekorko on matala, kuten 2 prosenttia, ei pitkäaikainen säästäminen ole tällä tuottorakenteella tarkoituksenmukaista, jos asiakkaan tuotto-odotus on suurempi. Tällöin asiakas voi normaaliolosuhteissa kerryttää säästöjään soveltaen sijoitussidonnaista mallia. Kun rahastokurssit putoavat, säästöä voidaan siirtää ”suojaan” soveltamalla laskuperustekorkoista mallia.²⁴

²⁴ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s.114.

3. Lähtökohtana siviilioikeudellinen muoto

3.1 Kapitalisaatiosopimuksen erityissääntely

Kapitalisaatiosopimuksen luonnetta tarkastellaan sen siviilioikeudellisen muotonsa mukaisesti, sillä oikeuskirjallisuudessa korostetaan siviilioikeudellisen muodon merkitystä verotuksessa. Siviilioikeudellinen muoto on verotuksessa lähtökohta, josta poiketaan vain erityistapauksissa²⁵. Kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellinen muoto on hahmotettava, jotta kyseistä sijoitusinstrumenttia voidaan verottaa tuloverolain yleisten sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti. Siviilioikeus käsittelee toimia, vaihtamista (kuten kauppa, jossa tavara vaihdetaan rahaan), antamista (kuten lahja), lupautusta (kuten takaus) sekä vastuuta ja velvoitetta, jotka ovat edellä mainittujen toimien seuraamuksia²⁶.

Vakuutuslakia (543/1994, VSL) toimii kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellisenä erityissääntelynä²⁷. VSL 4 a §:n mukaan sellaiseen sijoitusvakuutukseen, jossa ei ole vakuutettua eli kapitalisaatiosopimukseen sovelletaan 1-3, 4 b, 5, 5 a – 5 d, 6, 6 a, 7-9, 9 a, 12, 13, 13 a, 51 ja 52 §:n säännöksiä. Kapitalisaatiosopimusta koskevat säännökset on sisällytetty vakuutuslakiin 1.11.2010 alkaen, kun voimaan astui laki 426/2010. Tätä ennen kapitalisaatiosopimukset olivat lain soveltamisalan ulkopuolella, koska vakuutuslain piirissä sovellettiin vain henkilö- ja vahinkovakuutuksia. Lain esitöiden perusteella vakuutuslain säännöksiä oli kuitenkin mahdollista soveltaa analogisesti kapitalisaatiosopimukseen heti, kun ne olivat kuluttajien saatavilla²⁸.

Siviilioikeudellisen erityissääntelyn, erityisesti VSL 12, 13, 51 ja 52 §:n säännösten, merkitys korostuu kapitalisaatiosopimuksen verokohtelua arvioitaessa. VSL 12, 13 sekä 13 a §:n säännökset mahdollistavat vakuutusnottajan irtisanomaan vakuutuksen sekä saamaan vakuutusehtojen mukaan lasketun vakuutuksen säästöosuuden eli takaisinostoarvon takaisin. Nämä säännökset mahdollistavat verovelvollisen realisoimaan kertyneen veronalaisen pääomatulon ennen sopimuksen määräaikaan. VSL 51 §:n mukaan vakuutusnottajalla on oikeus luovuttaa ja pantata henkivakuutukseen perustuva oikeus. Siviili-

²⁵ Myllymäki 2016a, s. 273.

²⁶ Norri 2009, s. 17.

²⁷ Myllymäki 2016a, s. 268.

²⁸ HE 63/2009 vp, s. 16.

oikeudellisen sääntelyn sanamuodon mukaan kapitalisaatiosopimus on siten luovutettavissa kolmannelle osapuolelle. Tuloverolain luovutusvoittoa- ja tappiota koskevien säännösten soveltamista kapitalisaatiosopimuksen luovutukseen tutkitaan luvussa 5.

3.2 Vertailukohteen hakeminen

3.2.1 Vakuutukset

Yleisesti henkilövakuutuksessa sekä myös tarkemmin henkivakuutuksessa sopimuksen osapuolet eli vakuutuksenottaja ja vakuutuksenantaja ovat sopineet mahdollisesti sattuvan vakuutustapahtuman varalle vakuutusturvan. Vakuutustapahtuman käsitettä ei ole laissa määritelty, mutta yleisesti sillä tarkoitetaan vakuutusehdoissa vakuutuskorvauksen edellyttämää tapahtumaa. Näin ollen vakuutustapahtumalla viitataan tilanteeseen, jonka sattuessa vakuutuksenottaja on oikeutettu korvaukseen vakuutussopimuksen mukaisesti. Henkilövakuutusten kohdalla vakuutustapahtumana katsotaan olevan fyysinen henkilöön kohdistuva tapahtuma, kuten kuolemaa tai sairaus ja tapaturma, jotka puolestaan aiheuttavat työkyvyttömyyttä tai sairaanhoitokuluja.²⁹

Esimerkiksi vakuutusluokista annetun lain 13 §:n henkivakuutusluokan 1 määritelmään sisältyy vakuutus elämisen varalta, kuolemanvaravakuutus, vakuutus tietyn eliniän saavuttamisen tai sitä aikaisemman kuoleman varalta ja vakuutus vakuutusmaksujen palautuksiin sekä eläkevakuutukset. Lisäksi vakuutusluokista annetun lain 13.2 §:ssä vakuutustapahtumalla on korostunut merkitys, sillä henkivakuutusluokkaan 1 sisältyy lain sanamuodon mukaan myös muut henkivakuutusyhtiön myöntämät henkilövakuutukset henkilövahinkojen varalta, kuten esimerkiksi henkilövahingon aiheuttaman työkyvyttömyyden varalta otettu vakuutus.

Kapitalisaatiosopimuksessa ei ole sen sopimusrakenteen vuoksi ketään vakuutettua henkilöä tai muutaakaan vakuutettua kohdetta, joten henkilövakuutuksille olennainen vakuutusturva vakuutustapahtuman varalta puuttuu kokonaan. Vakuutustapahtuman puuttumisen lisäksi kapitalisaatiosopimuksella sijoittaja ottaa itselleen riskiä sijoitustoiminnan

²⁹ Jokela – Lammi - Lohi - Silvola 2013, s. 207.

muodossa, kun normaalisti vakuutuksenottaja siirtää vakuutuksella riskiään vakuutusenantajalle.³⁰ Kapitalisaatiosopimus ei ole vakuutusluokista annetun lain 13 §:n mukainen henkivakuutus, koska kapitalisaatiosopimuksen sopimusrakenteeseen ei kuulu vakuutusturvaa vakuutustapahtuman varalta.

Vakuutusluokista annetun lain (526/2008) 18 §:ssä kapitalisaatiosopimus luokitellaan henkivakuutusluokkaan 6, joka määrittää kapitalisaatiosopimustoiminnan. Määritelmän mukaan kapitalisaatiosopimustoiminta käsittää vakuutusteknisiin laskelmiin perustuvat kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoittavat sopimukset, joilla vakuutusyhtiö ottaa vastuulleen tietyn ajan kestäviä ja tietyn määräisiä sitoumuksia sovittua kertamaksua tai etukäteen sovittuja jatkuvia maksuja vastaan. Vakuutusluokista annetun lain määritelmä kapitalisaatiosopimustoiminnasta on implementoitu suoraan henkivakuutusdirektiivistä, sillä vakuutusluokista annetun lain 18 §:n sanamuoto vastaa henkivakuutusdirektiivin 2 artiklan 2 kohdan b) alakohdan määritelmää. Kapitalisaatiosopimusta ei voida tulkita siviilioikeudellisesti vakuutukseksi, koska kapitalisaatiosopimustoiminnan määrittävä lainkohta käsittää vakuutusteknisiin laskelmiin perustuvat kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoittavat sopimukset. Lainkohdan sanamuodosta ei ilmene lainkaan vakuutustapahtumaa, jonka vuoksi kyseessä ei ole tosiasiallisesti vakuutus.

Kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellisen erityissääntelyn VSL 4 a §:n mukaan kapitalisaatiosopimus on sijoitusvakuutus, jossa ei ole vakuutettua. Kapitalisaatiosopimuksen verokohtelua ei siten ratkaista vakuutuksen verottamista koskevien periaatteiden mukaisesti, koska siviilioikeudellista muotoa pidetään verotuksessa lähtökohtana. Kapitalisaatiosopimuksen tuottaman tuoton verotuksessa tulee kuitenkin huomioida sen sidonnaisuus henkivakuutuksiin, sillä kapitalisaatiosopimuksen tulon muodostuminen on yhtäläinen säästöhenkivakuutuksien kanssa.

3.2.2 Arvopaperit

Tässä kappaleessa tutkitaan kapitalisaatiosopimuksen rinnastumista arvopaperiin. Suomen lainsäädäntö ei tunne yhtä yleistä arvopaperin määritelmää, vaikka kyseistä käsitettä

³⁰ Myllymäki 2016a, s. 271.

käytetään useissa erilaisissa säädöksissä. Tämän vuoksi olennaista on selvittää, mitä arvopaperilla tarkoitetaan siviilioikeudessa.

Arvopapereiden hallintaan ja hallinnan siirtoon kytkeytyy oikeusvaikutuksia, jotka koskevat velallisen ja uuden velkojan välisessä suhteessa ilmeneviä väite-, maksu-, saanto ja vaihdantasuojia. Yleinen arvopaperioikeus sekä nämä suojamuodot rakentuvat velkakirjalain 2 luvun juoksevia velkakirjoja koskevien säännösten varaan. Nämä suojamuodot voidaan jakaa velvoite- ja esineoikeudellisiin suojamuotoihin. Velkakirjalain mukainen väite- ja maksusuoja eli velvoiteoikeudelliset suojamuodot koskevat arvopaperin liikkeeseen laskeneen ja arvopaperin haltijan välistä oikeussuhdetta. Esineoikeudelliset suojamuodot eli saanto- ja vaihdantasuoja koskevat arvopaperin haltijan ja sivullistahon välistä suhdetta, joidenka tehtävänä on edistää arvopaperien vaihdantaa.³¹

Arvopapereihin liittyvät haltijan oikeudet ovat korostettuja oikeuskirjallisuudessa, vaikka asiakirja itsessään luokitellaan esineeksi³². Oikeuskirjallisuudessa arvopaperi määritetään asiakirjaksi, jonka hallintaa voidaan pitää arvopaperin välttämättömänä käytön edellytyksenä. Arvopaperin liikkeeseen laskenut eli arvopaperin suoritusvelvollinen voi tehdä suorituksen vain arvopaperin haltijan vaatimuksesta. Näin ollen arvopaperin haltijalle muodostuu perimislegimitaatio, jonka perusteella asiakirjalla on arvoa vain haltijalleen. Arvopaperin haltijalle muodostuu myös perimissuoja, jonka mukaan suoritusvelvollinen vapautuu suoritusvelvollisuudestaan vasta silloin, kun suoritus on maksettu arvopaperin haltijalle.³³ Vakuutuksenottajan ja vakuutusyhtiön välisen velvoiteoikeudellisen suhteen yksityiskohtainen sisältö määräytyy vakuutusluokista annetun lain 18 §:n sekä kapitalisaatiosopimuksen sopimusehtojen perusteella. Vakuutuksenottajan saamisoikeus sekä vastaavasti vakuutusyhtiön velvoitteen suuruus määräytyy vakuutusteknisten laskelmien perusteella.³⁴ Edellä mainitut velvoiteoikeudelliset suojamuodot ilmenevät käytännössä siten, että vakuutusyhtiö on velvollinen maksamaan vakuutuskuoresta suorituksia vakuutuksenottajan vaatimuksesta. Vakuutuksenottajalla on siten pääomaan kohdistuva perimislegimitaatio, joka luo kapitalisaatiosopimuksen taloudellisen arvon. Tällainen sopimukseen perustuva saamisoikeus muodostaa vakuutuksenottajalle myös edellä mainitun

³¹ Tepora 2003, s. 34-35.

³² Tepora 2003, s. 34.

³³ Nykänen 2004, s 23-24.

³⁴ Myllymäki 2016a, s. 268.

perimissuojan, koska vakuutusyhtiö vapautuu suoritusvelvollisuudestaan vasta silloin, kun sopimukseen perustuva saaminen on suoritettu vakuutuksenottajalle.

Arvopaperi koskee lähtökohtaisesti vain velkasuhteen molempia osapuolia. Arvopaperiin pitää kuitenkin liittyä vaihdantapaperin luonne, jotta kyseessä olisi vaihdannan väline.³⁵ Kumotussa ennakkoratkaisussa KVL 2018/36 hakija oli sijoittanut henkivakuutusyhtiön B Oy:n tarjoamaan vakuutusluokista annetun lain (526/2008) 18 §:ssä tarkoitettuun kapitalisaatiosopimukseen, jonka arvonkehitys oli liitetty hakijan valitsemiin sijoituskohteisiin. Hakijan oli tarkoitus luovuttaa kapitalisaatiosopimus kaikkine siihen kuuluvine oikeuksineen. Ennakkoratkaisussa keskeisintä oli se, että voidaanko kapitalisaatiosopimuksen luovutukseen soveltaa TVL:n luovutusvoittoa ja -tappiota koskevia säännöksiä. Ennakkoratkaisussa ei oteta tarkemmin kantaa tuloverolain omaisuus käsitteeseen, vaan tulokintaa lähestyttiin tarkastelemalla, voidaanko kapitalisaatiosopimusta pitää arvopaperina. Hakemusasiakirjojen perusteella kapitalisaatiosopimukseen perustuvia oikeuksia ei voitu siirtää sopimusasiakirjan hallinnan luovutuksella B Oy:ta kuulematta kolmannelle osapuolelle. Ennakkoratkaisussa todetaan, että kapitalisaatiosopimuksen tai sen perusteella hakijalle syntyneen saamisoikeuden luovutuksessa ei ole kyse arvopaperin kuten esimerkiksi juoksevan velkakirjan luovutuksesta tai siihen rinnastuvasta tapahtumasta, vaan sopimusperusteisesta saamisoikeuden siirrosta. Ennakkoratkaisussa käsitellyn kapitalisaatiosopimuksen sopimusehtojen mukaisesti siirron edellytyksenä oli, että henkivakuutusyhtiö antoi siirtoon suostumuksensa, jolloin hakijan ja henkivakuutusyhtiön välinen sopimussuhde päättyi ja luovutuksensaajan ja henkivakuutusyhtiön välille muodostui erillinen sopimussuhde.

Velvoiteoikeudellisten suojamuotojen perusteella kapitalisaatiosopimus rinnastuu siviilioikeudellisesti arvopaperiin. Kapitalisaatiosopimus on kuitenkin vakuutuksenottajan ja vakuutusyhtiön välinen sopimus, jota ei ole mahdollista luovuttaa kolmannelle osapuolelle vakuutusyhtiötä kuulematta. Näin ollen kapitalisaatiosopimukseen ei liity sellaista vakuutusyhtiötä kuulematta luovutettavissa olevaa saamistodistusta, jonka hallinta ja esittäminen olisi sopimukseen perustuvien oikeuksien käyttämisen edellytys³⁶. Kapitali-

³⁵ Nykänen 2004, s 24.

³⁶ Verohallinto 2018, 6.1.1 Tuloverolain mukainen verotus.

saatiosopimuksesta puuttuu vaihdantapaperin luonne, sillä arvopaperille ominaiset esineoikeudelliset suojamuodot puuttuvat. Vakuutuksenottajalla ei siten ole täydellistä hallintaoikeutta, jota pidetään arvopaperin välttämättömänä käytön edellytyksenä. Toisin sanoen vakuutuksenottajalta puuttuu arvopaperiin kuuluva itsenäinen vaihdanta- ja hallintaoikeus, jonka vuoksi kapitalisaatiosopimus ei ole arvopaperi.

Arvopaperin määrittelyllä olisi ollut merkittävä vaikutus tuloverolain säännösten soveltumiseen. Toisaalta jos kapitalisaatiosopimusta pidettäisiin arvopaperina, tuloverolakiuudistus olisi tarpeeton kapitalisaatiosopimuksen osalta, koska nimenomaiset säännökset olisivat jo tuloverolaissa. Tuloverolain luovutusvoiton verotusta koskevien säännösten soveltumattomuutta voidaan pitää pätevänä vain arvopaperiin liittyvän tulkinnan perusteella. ”Muutakaan sellaista omaisuutta” käsite on sen laajuuden lisäksi epäselvä, jonka vuoksi siihen palataan tarkemmin kappaleessa 5.2.1.

3.2.3 Indeksilainat

Kapitalisaatiosopimus on vakuutusluokista annetun lain mukaan vakuutusteknisiin laskelmiin perustuva sopimus pääoman takaisinmaksusta. Kapitalisaatiosopimuksen tekijä maksaa vakuutusyhtiölle rahasuorituksen, jonka perusteella sopimuksen tekijälle muodostuu sopimusehtojen mukainen ja ennalta sovittuun ajankohtaan perustuva saamisoiikeus. Tämän vuoksi kapitalisaatiosopimus on verrattavissa sen tuoton määräytymisen perusteella vakuutuksenottajan ja vakuutusyhtiön väliseen määräaikaiseen rahavelkaan. Tällaista vertailua vahvistaa se, ettei kapitalisaatiosopimukseen liity lainkaan vakuutukselle ominaisia piirteitä, kuten vakuutettua henkilöä tai vakuutustapahtumaa.³⁷

Kapitalisaatiosopimuksen rinnastumista rahavelkaan tukee korkeimman hallinto-oikeuden julkaistu ratkaisu KHO 22.3.2006 taltio 667, jossa työnantaja toteutti toimitusjohtajalleen lisäeläkejärjestelyn vakuutusyhtiön kanssa tehdyllä kapitalisaatiosopimuksella maksamalla vakuutusyhtiölle joko vakuutusteknisesti lasketun eläkkeen pääoma-arvon kerralla tai suorittamalla vuosittaisia maksuja. Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisun mukaan työnantajan ja vakuutusyhtiön välinen kapitalisaatiosopimus oli luonteeltaan

³⁷ Myllymäki 2016a, s. 272.

määräaikaiseen talletukseen verrattava sopimus. Kapitalisaatiosopimus rinnastetaan määräaikaistalletukseen myös keskusverolautakunnan julkaisemattomassa ennakkoratkaisussa KVL 27/2006.

Kapitalisaatiosopimusta voidaan verrata tarkemmin indeksilainaan, kun vertailussa huomioidaan se, miten näiden sijoitusinstrumenttien tuotto määräytyy. Laskuperustekorkoinen kapitalisaatiosopimus on verrattavissa taloudelliselta luonteeltaan pääomaturvattuun indeksilainaan, jolle maksetaan ennalta määritelty korko sekä kohde-etuuden arvonkehitykseen perustuva indeksihyvyitys. Laskuperustekorkoisen kapitalisaatiosopimuksen rinnastaminen määräaikaiseen rahatalletukseen on hyvinkin osuva, sillä laskuperustekorko määräytyy tavanomaisen rahavelan koron tavoin ajan, korkoprosentin ja velkapääoman funktiona. Sen sijaan sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen tuotto määräytyy merkittävästi erilaisemmin kuin tavanomaisen rahavelan korko, sillä tuottoa kehittyvät kohde-etuutena olevien sijoituskohteiden arvonmuutosten perusteella. Näin ollen sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus vertautuu sen taloudelliselta luonteeltaan pääomaturvattomaan indeksilainaan, jonka tuotto määräytyy puhtaasti kohde-etuuden arvonkehityksen mukaisesti.³⁸

Kirjanpitolautakunta on päättänyt vastaavanlaiseen vertailuun kapitalisaatiosopimuksen sekä indeksilainan välillä ratkaisussa 1754/2005, missä hakija oli pyytänyt kirjanpitolautakunnalta lausuntoa vakuutusyhtiöiden tarjoamien kapitalisaatiosopimusten käsittelystä kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä. Ratkaisussa on mainittu, että aihepiiriä sivuaa lausunto indeksilainan kirjanpitokäsittelystä (KILA 1998/1523).

Indeksilaina on tyypillisesti joukkovelkakirjalaina, jonka tuotto on sidottu jonkin kohde-etuuden arvon kehitykseen, kuten sijoitussidonnaisessa kapitalisaatiosopimuksessa. Kohde-etuutena voi olla esimerkiksi osake, osakekori tai osakeindeksi. Indeksilainat toteutetaan yleisesti joukkovelkakirjalainoin, jonka korko riippuu kokonaan tai pääosin sovitun osakeindeksin tai sovittujen osakeindeksien kehityksestä. Muutoin kuin tuoton määräytymisen kohdalla kapitalisaatiosopimus sekä indeksilaina eroavat toisistaan olennaisesti.³⁹

³⁸ Myllymäki 2016a, s. 272.

³⁹ Myllymäki 2016a, s. 273.

Kapitalisaatiosopimuksen tuotto rinnastuu verotuksessa siviilioikeudellisen muotonsa mukaisesti rahavelkaan. Kapitalisaatiosopimusta ei ole kuitenkaan perusteltua käsitellä verotuksessa täysin samalla tavoin kuin ”tavallista” rahavelkaa, sillä tuoton luonnetta pohdittaessa on otettava huomioon sen vakuutus oikeudellinen luonne.⁴⁰ Kapitalisaatiosopimus eroaa indeksilainasta muutoin kuin tuoton määräytymisen puolesta merkittävästi, jonka vuoksi verotuksessa tulisi ottaa huomioon myös muut erityispiirteet. Kapitalisaatiosopimus ei ole joukkovelkakirjalaina, koska yksittäistä indeksilainan osuutta eli velkakirjaa pidetään siviilioikeudellisesti arvopaperina. Kapitalisaatiosopimus ei ole arvopaperi, kuten tässä tutkimuksessa on todettu. Edellä mainittujen seikkojen perusteella kapitalisaatiosopimuksen tuottoa ei tulisi pitää verotuksessa puhtaasti korkotulona.

⁴⁰ Myllymäki 2016b, s. 506.

4. Kapitalisaatiosopimuksen tuoton verotus

4.1 Kapitalisaatiosopimuksen tulolähde

Kapitalisaatiosopimuksen verokohtelun kannalta on olennaista kiinnittää huomiota, mihin tulolähteeseen kyseisen vakuutuksen kerryttämä tulo katsotaan kuuluvan. Tulolähteellä on merkittävä vaikutus kapitalisaatiosopimuksen kerryttämän tuoton jaksottamiseen sekä mahdollisen tappion vähennyskelpoisuuteen. Verohallinnon ohjeessa (A2/200/2018) mainitaan, että kapitalisaatiosopimus voi kuulua henkilökohtaisen toiminnan tai elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Tästä huolimatta kapitalisaatiosopimuksen kerryttämä tuotto saattaa kuulua myös maatalouden tulolähteeseen. Maatalouden tulolähteen soveltaminen kapitalisaatiosopimuksen kohdalla on käytännössä harvinaista. Kapitalisaatiosopimukseen voidaan soveltaa maatalouden tulolähdettä esimerkiksi silloin, kun osakeyhtiön tai muu yhteisön sijoittamasta kapitalisaatiosopimuksesta saatuja tuloja hyödynnetään kyseisen tahon maataloustoiminnassa työskentelevän palkansaajan eläkejärjestelyissä.⁴¹

Kapitalisaatiosopimuksen merkittävin tulolähdejako on elinkeinotoiminnan ja henkilökohtaisen tulolähteen välillä. Tulolähdejaon selvitys elinkeinotoiminnan ja henkilökohtaisen tulolähteen välillä voidaan ratkaista tutkimalla, minkälainen kapitalisaatiosopimuksen luonne on siviilioikeudellisesta näkökulmasta tai lähestyä tarkastelemalla sitä sijoitustapaa, jolla sopimuksen varat on sijoitettu. Sijoitustavan tarkastelulla viitataan siihen, että käydäänkö kapitalisaatiosopimukseen sijoitetuilla varoilla sijoittajan puolesta niin aktiivista arvopaperikauppaa tai muuta sijoitustoimintaa, että se täyttäisi suoraan sijoittajan harjoittamana elinkeinotoiminnan tunnusmerkit.⁴²

Yhteisöillä kapitalisaatiosopimuksen tuloverokohtelun kannalta on keskeistä, että mihin tulolähteeseen ja omaisuuslajiin kapitalisaatiosopimus katsotaan kuuluvan. Elinkeinoverolaissa ei ole nimenomaisia säännöksiä kapitalisaatiosopimukselle, joten tulolähde ja omaisuuslaji ratkaistaan yleisten säännösten nojalla. Elinkeinoverolain 53.2 §:n mukaan sellainen omaisuuslaji, jota käytetään yksinomaan tai pääasiallisesti elinkeinotoi-

⁴¹ Myllymäki 2016a, s. 273.

⁴² Ossa 2013, s. 314.

mintaa välittömästi tai välillisesti edistäviin tarkoituksiin. Jos kapitalisaatiosopimus voidaan katsoa kuuluvan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, kyseessä on tyypillisesti yhteisön rahoitusomaisuutta. Tulolähde ratkaistaan kuitenkin tapauskohtaisesti.⁴³

Luonnollisen henkilön sijoitustoiminta kuuluu pääsääntöisesti henkilökohtaisen toiminnan tulolähteeseen. Pääsäännöstä voidaan kuitenkin poiketa sijoitustoiminnan ollessa laajamittaista ja aktiivista arvopaperikauppaa. Tulolähdejako voidaan viime kädessä ratkaista tarkastelemalla sijoitusinstrumenttien hankintaan ja niiden omistamiseen liittyviä syitä.⁴⁴ Kapitalisaatiosopimukseen tehty sijoitus on luonnollisen henkilön näkökulmasta pitkäaikainen sekä passiivinen sijoitus, joka ei liity elinkeinotoimintaan. Näin ollen luonnollisen henkilön kapitalisaatiosopimuksesta saatavan tulon verotukseen sovelletaan tuloerolakia.

4.2 Kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuudet

Vakuutusnottajan säästön arvo on sidottu hänen varoillaan hankittuihin rahasto-osuuksien tai muiden vastaavien sijoituskokonaisuuksien kurssiin. Vakuutusnottajan kapitalisaatiosopimus käsittää tietyn kappalemäärän eri rahastojen osuuksia ja maksamalla lisää vakuutusmaksuja hän saa sopimukseensa sidotuksi yhä enemmän haluamiaan rahasto-osuuksia. Todellisuudessa vakuutusnottaja ei omista kapitalisaatiosopimukseen sidottuja rahasto-osuuksia, eikä täten pysty käyttämään mitään omistajan oikeuksia, kuten mahdollisuutta osallistua rahastoyhtiöiden päätöksentekoon tai muuhun hallintoon.⁴⁵

Edellä mainittu tarkoittaa sitä, että kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuutena olevien sijoituskohteiden siviilioikeudellinen omistaja on vakuutusyhtiö. Vakuutusyhtiö omistaa osuudet, mutta kapitalisaatiosopimuksen säästön arvonkehitys on sidottu vakuutusnottajan varoilla hankittujen sijoituskohteiden arvonkehitykseen. Tällainen sopimusrakenne tarkoittaa sitä, että vakuutusnottajalle muodostuu ainoastaan sopimukseen perustuva saamisoikeus vakuutusyhtiöltä. Kapitalisaatiosopimuksen varojen sijoittamisesta kerty-

⁴³ HE 275/2018 vp, s. 9.

⁴⁴ Ossa 2013, s. 314.

⁴⁵ Jokela – Lammi - Lohi - Silvola 2013, s. 107.

neet välittömät tuotot, kuten osinko tai luovutusvoitto eivät siten ole sijoittajan veronalaista tuloa, vaan sijoituskohteet omistavan vakuutusyhtiön veronalaista tuloa.⁴⁶ Sijoituskohteiden tosiasiallisella omistusoikeudella on merkittävä vaikutus vakuutusnotajan verotukseen, sillä sijoituskohteiden vaihdot vakuutuskuoren sisällä eivät aiheuta vakuutusnotajalle lainkaan veroseuraamuksia.

Vastaavanlaista tulkintaa vahvistaa keskusverolautakunnan ennakkoratkaisu (KVL 34/2011):

A aikoi solmia vakuutusyhtiön kanssa vakuutus- lainsäädännön mukaisen säästöhenkivakuutuksen tai kapitalisaatiosopimuksen, joissa vakuutusyhtiölle maksettu vakuutusmaksu oli mahdollista sijoittaa eri sijoituskohteisiin. Sijoituskohteiden omistusoikeus kuului vakuutusyhtiölle. Vakuutusyhtiöllä oli oikeus luovuttaa sijoituskohteita ja sijoittaa varat toiseen kohteeseen. Sopimusehdoissa oli myös mahdollista määrätä, että A:lla oli oikeus itsenäisesti päättää sijoituskohteiden luovutuksista ja sijoituksista sopimuksen voimassaoloaikana. Kun vakuutusyhtiö luovutti vakuutus- sopimuksen voimassaoloaikana vakuutukseen tai kapitalisaatiosopimukseen liitettyjä kohteita, tätä ei pidetty A:n verotuksessa luovutuksena. Hänelle ei syntynyt luovutuksesta veronalaista tuloa tai vähennyskelpoista tappiota, vaikka hän saisi itsenäisesti päättää sijoituskohteista. Tuloverolaki 29 §, 45 § ja 50 §.⁴⁷

Tuloverolain 32 §:n mukaan veronalaista pääomatuloa on omaisuuden tuotto, omaisuuden luovutuksesta saatu voitto ja muu sellainen tulo, jota varallisuuden voidaan katsoa kerryttäneen. Suorassa sijoitustoiminnassa sijoituskohteiden vaihtotilanteessa vaihtuvan kohteen euromääräinen arvonnousu realisoituu, jolloin verovelvolliselle syntyy aina verotettavaa pääomatuloa. Tämä tarkoittaa sitä, että sijoituskohteiden vaihdostilanteissa tulisi soveltaa verotusmenettelystä annetun lain (1558/1995) 28 §:n veron kiertämistä kos-

⁴⁶ Myllymäki 2016b, s. 503.

⁴⁷ KVL 34/2011 ennakkoratkaisu vuosille 2011 ja 2012. Tulkinta on sovellettavissa sekä henkilökohtaisen toiminnan että elinkeinotoiminnan tulolähteessä.

kevaa säännöstä, jos vakuutusyhtiön tosiasiallinen omistusoikeus sijoituskohteisiin si-
vuutetaan.⁴⁸ Tällaisten oikeuksien vaikutusta kapitalisaatiosopimuksen verotukseen tut-
kitaan kappaleessa 4.6.

4.3 Verotettavan tulon muodostuminen

Ennen lakiuudistusta tuloverolain 34.2 §:n mukaan vain sellaista vakuutusta on pidetty
tuloverolain mukaisena henkivakuutuksena, jossa sopimusehtojen mukaisesti on sovittu
vakuutetusta ja edunsaajasta. Tämän lisäksi vakuutuksen oli kuuluttava vakuutusluokista
annetussa laissa tarkoitettuihin henkivakuutusluokkiin 1-3. Kapitalisaatiosopimuksessa
ei ole vakuutettua henkilöä tai edunsaajaa, jonka lisäksi se on luokiteltu henkivakuutus-
luokkaan 6. Kapitalisaatiosopimuksen tuottamia tuloja ei siten ole voitu verottaa suoraan
TVL 34.2 §:n henkivakuutuksia koskevien säännösten mukaisesti. Kapitalisaatiosopi-
muksen verokohtelussa on kuitenkin sovellettu analogisesti säästöhenkivakuutuksen ve-
rotusta koskevia periaatteita, vaikka tuloverolain 34-36 §:n säännökset eivät lain sana-
muodon perusteella soveltuneet kapitalisaatiosopimukseen. Vuodesta 2020 lähtien TVL
34 §:ssä säännellään vakuutuskorvausten sijaan vakuutussuoritusten veronalaisuudesta,
kun lainkohtaan lisätään maininta kapitalisaatiosopimuksesta.

TVL 35 §:n mukaan henkivakuutuksen tuotto on laskettu siten, että vakuutussuorituksesta
on vähennetty maksettujen vakuutusmaksujen yhteismäärä. Vakuutuksen tuottoa lasket-
taessa tähän määrään luetaan vain samaan vakuutussopimukseen sisältyvästä säästöhen-
kivakuutuksesta ja siihen liittyvästä kuolemanvaravakuutuksesta maksetut maksut. Va-
kuutuksen tuotolla tarkoitetaan TVL 35 §:n mukaan yksinkertaisesti vakuutussuorituksen
ja vuosien kuluessa maksettujen vakuutusmaksujen yhteismäärän erotusta. Näin tuottojen
verotuksessa tulee sovellettavaksi nettoverotusperiaate.⁴⁹ Nettoverotusperiaate takaa sen,
että kapitalisaatiosopimuksesta aiheutuneet kulut sekä sopimukseen sijoitetut varat ovat
vähennettävissä verovelvolliselle palautuvasta pääomasta. Lakiuudistus ei aiheuta muu-
tosta tuoton verotuskohteluun silloin, kun kapitalisaatiosopimus päättyy määräajassa tai

⁴⁸ Myllymäki 2016a, s. 271.

⁴⁹ Andersson - Linnakangas 2002, s. 150.

takaisinoston yhteydessä, sillä uudessa TVL 35.1 §:ssä veronalaiseksi tuotoksi katsotaan yhä se osa säästöstä, joka ylittää maksujen määrän.

Tuloverolain 29 §:n mukaan verovelvollisella on oikeus vähentää tuloistaan niiden hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneet menot eli luonnolliset vähennykset. Pääomatulojen hankkimisesta ja säilyttämisestä aiheutuneet menot on erikseen säädetty vähennyskelpoiksi TVL 54 §:ssä. Verohallinto on linjannut, että menolla tarkoitetaan aineellisesta tai aineettomasta hyödykkeestä taikka palvelusta maksettua vastiketta. Tämän lisäksi on linjattu, että kapitalisaatiosopimuksen maksussa ei ole kysymys tällaisesta suorituksesta, vaan maksu on luonteeltaan lähinnä sijoittamistarkoituksessa annettu rahalaina. Kapitalisaatiosopimuksen maksua ei olla siten pidetty verotuskäytännössä TVL 29 §:n mukaisina luonnollisina vähennyksinä tai TVL 54 §:n mukaisina menoina.⁵⁰

Vuodesta 2020 alkaen uuden TVL 34.5 §:n mukaan kapitalisaatiosopimuksen perusteella maksetut suoritukset ovat vakuutuksenottajalle veronalaista pääomatuloa vain tuoton osalta, jos kapitalisaatiosopimuksen maksuja ei ole vähennetty aikaisemmin verotuksessa. Aikaisemmassa verotuskäytännössä kapitalisaatiosopimuksen suoritukset ovat olleet veronalaista tuloa vain tuoton osalta riippumatta siitä, onko maksuja vähennetty verotuksessa. Käytännössä tällaisen muutoksen merkitys on kuitenkin vähäinen, sillä kapitalisaatiosopimuksesta aiheutuneet menot ja maksut eivät olleet verotuskäytännössä vähennyskelpoisia Suomen verotuksessa tai tietävästi muidenkaan valtioiden verotuksessa.⁵¹

Kapitalisaatiosopimuksesta aiheutuneiden menojen käsittely ratkaistaan nettoverotus- ja realisointiperiaatteen avulla. Suomessa realisoitumaton arvonnousu jää tuloverolain tulo-käsitteen ulkopuolelle.⁵² Sijoitushetkellä kapitalisaatiosopimuksen maksut eivät ole vähennyskelpoisia, koska menot vähennetään nettoverotus- ja realisointiperiaatteen mukaisesti. Sopimukseen sijoitettu pääoma ja sopimuksesta aiheutuneet menot vähennetään, kun kapitalisaatiosopimuksen nettotulo verotetaan realisoinnin yhteydessä. Tämä johtaa siihen, että kapitalisaatiosopimuksen voimassaoloaikana ei synny veroseuraamuksia, sillä

⁵⁰ Verohallinto 2018, 7.1 Tuloverolain mukainen verotus.

⁵¹ Myllymäki 2019, s.320.

⁵² Rabinä - Nykänen 2013, s.10.

sijoitetuille varoille kertyvää tuottoa ei realisointiperiaatteen vuoksi veroteta säästämisaikana. Sopimuksessa syntyneet tappiot vähentävät siten sopimuksen arvoa eikä niitä ole mahdollista vähentää sijoittajan muista tuloista. Verotuksen lykkäytymisellä on siten vaikutus niin tuoton kuin myös tappion käsittelyyn. Sijoitushetken ja passiivisen omistajan verokohteluun ei tule lakiuudistuksen myötä muutoksia.

Kapitalisaatiosopimuksen todellinen verotettava tuotto on mahdollista saada selville vasta vakuutusosuituksen suorittamisajankohtana, joten verovelvollinen saa verotuksen lykkäytymisetua verrattuna muihin juokseviin pääomatuloihin, kuten realisoituvaan korko- ja vuokratuottoon⁵³. Lykkäytymisedun syynä on kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellinen luonne, jonka mukaan sijoituskohteiden tosiasiallinen omistaja on vakuutusyhtiö. Kapitalisaatiosopimuksen sisällä tapahtuvista sijoituskohteiden vaihdosta syntyy siten veronalaista luovutusvoittoa sijoituskohteet omistavalle vakuutusyhtiölle, eikä kapitalisaatiosopimuksen tehneelle henkilölle aiheudu veroseuraamuksia. Kapitalisaatiosopimukseen liittyvä etu siitä, että sijoittajan on mahdollista vaihtaa sijoituskohteita verovapaasti, saattaa olla merkittävä varsinkin silloin, kun salkun kiertonopeus on suuri. Kapitalisaatiosopimuksen sijoittaja hyötyy korkoa korolle -periaatteesta, koska hän välttyy juoksevan tulon vuotuisesta verottamisesta. Jos tuotto verotettaisiin heti kertymisvuonna, sijoittajan veron jälkeinen tuotto jäisi pienemmäksi.⁵⁴ Maksujen vähennyskelvottomuudella ei siten ole suoranaista vaikutusta kapitalisaatiosopimuksen verotukseen, sillä kulut huomioidaan lykkäytymisedun sekä nettoverotusperiaatteen ansiosta viimeistään nostohetkellä. TVL 54 §:ä koskeva rajoitus vaikuttaa kuitenkin siihen, että kapitalisaatiosopimuksen menoja ei ole mahdollista vähentää verovelvollisen muista tuloista.

4.4 Lykkäytymisetu

Hallituksen esityksessä eduskunnalle osakesäästötilin tuloverotusta ja eräiden vakuutus-
tuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 275/2018 vp)
yhtenä keskeisenä teemana on verotuksen ajankohta. Erityisen tarkastelun kohteena on
verotuksen lykkäytymisetu, joka nykyisin vaihtelee sijoitusinstrumentista riippuen.

⁵³ Andersson - Linnakangas 2002, s. 151.

⁵⁴ Valtiovarainministeriö 2018, s. 63.

Tässä kappaleessa käsitellään lykkääntymisedun merkitystä verotuksen neutraalisuuteen sekä siihen, että onko sillä kapitalisaatiosopimuksen kannalta sellaista merkitystä, että se olisi antanut syyn verolakiuudistukselle.

HE 275/2018 koskevan tuloverolainsäädännön uudistusta koskevissa esitöissä on tarkasteltu kasvurahastojen, sijoitussidonnaisten säästöhenkivakuutuksien sekä kapitalisaatiosopimusten lykkääntymisetua, joka koskee sekä sijoituskohteiden arvonnousua sekä sijoituskohteen kerryttämää juoksevaa tuottoa. Sijoitussidonnaisten vakuutusten ja kapitalisaatiosopimusten lykkääntymisetuun liittyvää veroetua on tämän lisäksi se, että verovelvollisella on käytännössä ollut mahdollisuus nostaa vakuutuksen varoista ensin sijoituksen pääoma ja vasta sitten tuotto, jolloin verotuksen ajankohta lykkääntyy myöhemmäksi. Tätä mahdollisuutta ei ole sijoitusrahastoissa.⁵⁵ Kapitalisaatiosopimuksen osittaisiin takaisinostoihin sekä niihin liittyviin kysymyksiin palataan tutkimuksessa tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

Pääsääntöisesti suorassa sijoittamisessa verovelvollista verotetaan juoksevasta tuotosta vuosittain ja arvonnoususta kohteen luovutuksen yhteydessä. Sen sijaan välillinen sijoittaminen merkitsee sekä juoksevien tulojen että sijoituskohteen arvonnousun verottamisen lykkääntymistä. Tämä johtaa siihen, että välillisen sijoittamisen tulos realisoituu voitoksi tai tappioksi vasta sijoituksen päättyessä.⁵⁶ Kapitalisaatiosopimukselle on ominaista, että sijoituksen koostumusta voidaan muuttaa ilman veroseuraamuksia, niin kauan kuin varat ovat vakuutusyhtiössä.

Seuraavaksi lykkääntymisedun vaikutusta havainnoidaan yksinkertaisilla esimerkeillä. Esimerkin laskelmat ovat eri sijoitusmuotojen verokohtelua koskettavasta työryhmäraportista. Esitetyissä esimerkeissä ei huomioida aikatekijän lisäksi säästämisen kuluja. Työryhmäraportista on valittu esimerkkien vertailukohteeksi suoran osakesijoituksen (A) sekä kapitalisaatiosopimusta (B) koskevat laskelmat, joidenka tavoitteena on hahmottaa lykkääntymisedun merkitys. Laskelmissa on sovellettu 30 prosentin verokantaa.

⁵⁵ Valtiovarainministeriö 2018, s. 61.

⁵⁶ Valtiovarainministeriö 2018, s. 58.

Esimerkki:⁵⁷

A: Julkisesti noteerattuun yhtiöön on tehty 10 vuoden suora osakesijoitus, jonka alkupääoma on 10 000 euroa, arvonnousu 7 % ja osinkotuotto 2 %. Veron jälkeinen netto-osinko sijoitetaan uudelleen samaan osakkeeseen.

Puolessa välissä sijoitusaikaa eli 5. vuoden päättyessä, sijoittaja nostaa puolet säästöistä eli 7 515 euroa ja maksaa 2 515 euron luovutusvoitosta⁵⁸ veroa 754 euroa. Osinkojen vero huomioon ottaen verot 5. vuoden ajalta ovat kokonaisuudessaan 1 057 euroa.

Lopussa eli 10. vuoden päättyessä, sijoittaja nostaa loput varoista eli 11 295 euroa, jolloin 4 748 euron luovutusvoitosta vero on 1 425 euroa. Osinkojen vero huomioon ottaen verot koko säästämisajalta ovat 2 708 euroa. Nettovoitto koko säästämisajalta on 6 630 euroa.

B: Vastaavasti henkivakuutusyhtiön kanssa on tehty 10 vuoden sijoitus säästöhenkivakuutukseen tai kapitalisaatiosopimukseen, jossa alkupääoma, tuotto-oletukset ja varojen nostot vastaavat tilannetta A.

Sijoittaja ei maksa ensimmäisestä nostosta lainkaan veroa. Säästöhenkivakuutuksen tai kapitalisaatiosopimuksen päättymishetkellä sijoittaja maksaa veroa 2 859 euroa ja veron jälkeinen nettovoitto on sijoittajalle 6 671 euroa. Esimerkissä henkivakuutusyhtiö on maksaa hyvityksiä säästäjälle brutto-osinkoa vastaavan määrän.

Jos esimerkin kaltaisessa tilanteessa sijoituksen alkupääoma olisi suurempi, esimerkiksi 100 000 euroa, olisi lykkääntymisedusta saatava euromääräinen hyöty vastaavasti myös suurempi. Nettovoiton ero esimerkkien A ja B välillä on lykkääntymisvaikutuksesta huolimatta suhteellisen pieni, koska suorassa osakesijoittamisessa säästäjä saa hyväkseen julkisesti noteeratun yhtiön osingon osittaisen verovapauden, jonka ansiosta osingosta 85% on veronalaista pääomatuloa ja 15% verotonta tuloa TVL 33.1 a §:n mukaisesti.

⁵⁷ Valtiovarainministeriö 2018, s. 62-63.

⁵⁸ FIFO-periaatteen (first in – first out) mukaisesti hankintameno on 5000 euroa.

Kapitalisaatiosopimukseen liittyvä lykkääntymisetu voidaan katsoa olevan verovelvolliselle merkittävämpi silloin, kun vakuutuskuoren sidottujen sijoituskohteiden kiertoisuus on suuri. Jos edellisen esimerkin A realisoisi koko sijoituksen vuosittain ja sijoittaisi nettotuoton edelleen osinko- ja luovutusvoittoverot vähennettynä 10 vuoden ajan, muodostuisi suorassa osakesijoittamisessa 7812 euron säästämisen nettovoitto. Vastaavasti vakuutuskuorella, kuten kapitalisaatiosopimuksella, jossa realisoinnit eivät laukaise luovutusvoittoverotusta, nettovoittoa muodostuisi samanlaisilla oletuksilla 9572 euroa.⁵⁹

Verotuksen lykkääntymisetu synnyttää sijoittajalle rahanarvoista etua, jonka ansiosta sijoittajan tosiasiallinen verorasitus keventyy⁶⁰. Tämä rahanarvoinen lykkääntymisetu on seurausta sijoittajalle syntyvästä korkoedusta, jonka ansiosta verovelvollinen voi sijoittaa maksamatta jäävän veron verran rahaa⁶¹. Korkoedun arvo on ajan myötä kasvava, jonka vuoksi kapitalisaatiosopimuksen todellinen veroaste laskee sijoitusajan pitkittyessä.

Esitetyissä esimerkeissä A ja B veron maksuajankohdat eroavat toisistaan oleellisesti. Kapitalisaatiosopimukseen sijoittaneen henkilön ei ole tarvinnut maksaa ensimmäisestä nostosta lainkaan pääomatuloveroa, jonka ansiosta verovelvollisen on voinut sijoittaa varat uudestaan. Verovelvollisen näkökulmasta kapitalisaatiosopimukseen tehty sijoitus on voitu nähdä eräänlaisena pankkitalletuksena, koska nostoja on ollut mahdollista tehdä verovapaasti sijoitetun alkupääoman toimiessa nostorajana.

Verotuksen ajankohdan eroavaisuudet ovat kuitenkin otettava huomioon, kun arvioidaan eri sijoitusmuotojen verokohtelun neutraalisuutta. Sijoitusmuotojen näkökulmasta neutraaliteetilla tarkoitetaan sitä, että markkinoilla kilpailevien sijoituskohteiden verokohtelu on keskenään yhdenmukaista eikä verokohtelu sellaisenaan ohjaisi sijoitusmuodon valintaa koskevia taloudellisia päätöksentekoa. Tiettyyn sijoitusmuotoon ei siten tulisi liittyä aiheetonta kilpailuetua.⁶²

Kapitalisaatiosopimuksen tuoton verottaminen vasta tuoton noston yhteydessä on perusteltua, sillä suomen tuloverotus pohjautuu realisointiperiaatteelle. Lykkääntymisetu on realisointiperiaatteen seurausta, joten sijoitusmuotojen neutraalisuuden kannalta kapitalisaatiosopimus ei ole verotuksellisesti eriarvoisessa asemassa muiden sijoitusmuotojen

⁵⁹ Ks. yksityiskohtaiset erittelyt laskelmista: Valtiovarainministeriö 2018, liite 1.

⁶⁰ Kari - Lyytikäinen 2003, s. 1.

⁶¹ Kari - Lyytikäinen 2003, s. 11.

⁶² Valtiovarainministeriö 2018, s. 67.

kanssa. Lykkääntymisedun osalta pääpainoa tulee antaa kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudelliselle muodolle, sillä kyseessä on tuloverolain mahdollistama etu, jota voidaan pitää verotuksessa hyväksyttävänä. Seuraavaksi tarkastellaan kapitalisaatiosopimuksista tehtäviä osittaisia takaisinostoja sekä niihin perustuvia lykkääntymisetuja.

4.5 Osittaisen takaisinoston verokohtelu

4.5.1 Osittainen takaisinosto ennen lakiuudistusta

Kapitalisaatiosopimuksessa on aina etukäteen sovittu vakuutusaika ja täten myös ajan-kohta, jolloin vakuutus lakkaa ja kertynyt säästö suoritetaan asiakkaalle. Laissa ei ole mitään määräyksiä lyhimmästä vakuutusajasta, mutta kapitalisaatiosopimukset ovat kuitenkin tarkoitettu pitkäaikaiseen säästämiseen, jonka vuoksi lyhytaikaiseen varojen säilyttämiseen ne soveltuvat huonosti. Vakuutusyhtiöt asettavat useimmiten sopimusta tehtäessä jonkin tietyn lyhimmän vakuutusajan. Pitkä sopimusaika saattaa olla asiakkaan kannalta ongelmallinen, sillä olosuhteet voivat muuttua sopimuksen säästöaikana. Riippumatta alun perin sovitusta vakuutusajasta, vakuutuksenottajalla on aina mahdollisuus lopettaa vakuutus ja nostaa säästönsä vakuutussopimuslain 13 §:n nojalla.

Ennen lakiuudistusta tuloverolaissa ei ole ollut erityissäännöksiä tilanteisiin, missä kapitalisaatiosopimukseen sijoittanut henkilö realisoi varoja osittaisena takaisinostona. Takaisinoston verokohtelua ei ole säännelty myöskään henkivakuutusten osalta. Verotuskäytännössä verovelvolliset ovat voineet toteuttaa veronmaksua vakuutuskuorien osalta siten, että osittaiseen takaisinostoon katsotaan kohdistuvan ensisijaisesti vakuutuskuoreen maksetut maksut ja vasta niiden ylittävältä osalta vakuutuksen tuottoon. Vaihtoehtoisesti vakuutuskuorista on voitu nostaa sijoitettua pääomaa ja sille kertynyttä tuottoa sijoitetun pääoman ja tuoton suhteessa. Näin ollen tuoton jaksottaminen on tapahtunut verotuskäytännössä muodostuneiden periaatteiden perusteella⁶³.

Kapitalisaatiosopimukseen sijoittanut henkilö on voinut tehdä osittaisia takaisinostoja, jossa verotettavaa tuloa ei muodostu takaisinoston ollessa pienempi kuin sijoitettu pää-

⁶³ Myllymäki 2019, s. 319.

oma. Osittaiset takaisinostot ovat siten mahdollistaneet veron lykkäämisen vielä myöhemmäksi, kuitenkin enintään kapitalisaatiosopimuksen määräajan loppuun saakka. Vakuutusyhtiöt voivat kuitenkin periä sopimusehtojen mukaisen erityisen nostopalkkion ennen sopimuksen erääntymistä tapahtuvan osittaisen takaisinoston yhteydessä. Sopimuskulut huomioidaan kuitenkin veron määrässä, sillä ne vähentävät veronalaisen tulon määrää. Seuraavassa esimerkissä hahmotetaan kapitalisaatiosopimuksesta tehdyn osittaisen takaisinoston verotusta.

Esimerkki:

Henkilö A on tehnyt 20 vuotta voimassaolevaan kapitalisaatiosopimukseen 300 000 euron kertsijoituksen 1.1.2010. Sopimus erääntyy 31.12.2029, mutta A päättää nostaa sopimuksesta varoja 320 000 euron verran 1.1.2018, jolloin sopimuksen arvo on ollut 360 000 euroa. Vakuutusyhtiö veloittaa 500 euron suuruisen toimenpidepalkkion ennaikaisesta takaisinostosta.

Vakuutusyhtiön maksama 320 000 euron suoritus katsotaan verotuksessa hänen sijoittaman pääoman palautukseksi vakuutusmaksujen eli 300 000 euroon saakka ja tuotoksi tämän määrän ylittävältä osalta, joka on 20 000 euroa. A:lle maksetusta suorituksesta veronalaista pääomatuloa on siten $(320\,000 - 300\,000 - 500)$ 19 500 euroa.

Vaihtoehtoisesti vakuutusyhtiön suoritus sijoittajalla voidaan katsoa osittain pääoman palautukseksi ja osittain sijoitetulle pääomalle kertyneeksi tuotoksi, sijoitetun pääoman ja sille kertyneen tuoton suhteessa.

Esimerkki:

Henkilö B on tehnyt 20 vuotta voimassaolevaan kapitalisaatiosopimukseen 300 000 euron kertsijoituksen 1.1.2010. Sopimus erääntyy 31.12.2029, mutta A päättää nostaa sopimuksesta varoja 320 000 euron verran 1.1.2018, jolloin sopimuksen arvo on ollut 360 000 euroa. Vakuutusyhtiö veloittaa 500 euron suuruisen toimenpidepalkkion ennaikaisesta takaisinostosta.

Vakuutusyhtiön maksamasta 300 000 euron suorituksesta veronalaisen pääomatulon osuus katsotaan sijoitetun pääoman ja sille kertyneen tuoton suhteessa. B:lle maksetusta suorituksesta veronalaista pääomatuloa on siten $((60\,000 / 360\,000 \times 320\,000) - 500)$ 52 833 euroa.

Esimerkkien henkilöiden A ja B välillä merkittävin ero suoritusten verotuksessa on ajankohta. Henkilö A on siirtänyt suurimman osan pääomatuloverotuksestaan sopimuksen määräaikaaisuuden loppuun asti, vaikka hän on tehnyt samanlaisen takaisinoston kuin henkilö B. Henkilöllä A on mahdollisuus uudelleen sijoittaa enemmän varoja kuin henkilön B, jonka vuoksi hänen on mahdollista hyötyä enemmän korkoa korolle -ilmiöstä.

Verohallinnon ohjeen mukaan verovelvollinen saa TVL 110.1 §:ssä tarkoitetulla tavalla kapitalisaatiosopimukseen perustuvan tulon vallintaansa siinä vaiheessa, kun hän on saanut vakuutusyhtiöltä kapitalisaatiosopimukseen perustuvia suorituksia.⁶⁴ Jotta verotettavaa pääomatuloa syntyisi, vakuutusyhtiöltä saatavan suorituksen tulee olla suurempi kuin verovelvollisen sijoittama pääoma, sillä verotettavan tulon määrä on määritelty myös osittaisissa takaisinostoissa samalla tavalla kuin sopimuksen erääntyessä siten, että sijoitettu pääoma vähennetään säästösummasta.

Osittaisen takaisinoston osalta Verohallinto on linjannut, että sijoittajalle maksetuissa suorituksissa on kysymys osittain sijoitetun pääoman palautuksesta ja osittain pääomalle kertyneen tuoton maksamisesta. Ohjeessa kuitenkin tarkennetaan, että pääoman palauttamista on sijoittajan maksamia kapitalisaatiosopimuksen maksuja vastaava osuus hänelle maksetusta määrästä ja kertyneeksi tuotoksi luetaan loppuosa maksetusta määrästä.⁶⁵

Osittaisen takaisinoston verokohtelussa tulisi kuitenkin huomioida kapitalisaatiosopimuksen luonne, sillä siviilioikeudelliset oikeustoimet sitovat myös vero-oikeudessa. Kapitalisaatiosopimus on kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoittava sopimus eli pääoman takaisinmaksusitoumus. Mikäli henkivakuutusyhtiön tarjoaman kapitalisaatiosopimuksen sopimusehdoissa on direktiivin ja vakuutusluokista annetun lain mukainen maininta siitä, että pääoma maksetaan takaisin ensisijaisesti, ei verotuksessa ole perusteita siihen, että tämä osapuolten välinen sopimus sivuutettaisiin verotuksessa. Osittaiseen takaisinostoon perustuva lykkääntymisetu on siten lain mahdollistama järjestely, jota on

⁶⁴ Verohallinto 2018, 6.4.1 Tuloverolain mukainen verotus.

⁶⁵ Verohallinto 2018, 6.3 Veronalaisen tulon määrittäminen.

pidettävä verotuksessa hyväksyttävänä.⁶⁶ Voidaan todeta, että osittaiseen takaisinostoon perustuva lykkääntymisetu on enemmän kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudelliseen sääntelyyn perustuva veroetu, kuin epäneutraalista verokohtelusta johtuva taloudellinen veroetu.

4.5.2 Osittainen takaisinosto lakiuudistuksen jälkeen

Vuodesta 2020 lähtien säästöhenkivakuutusten, kapitalisaatiosopimusten, määräaikaisten eläkevakuutusten sekä osakesäästötilien realisoituvat tuotot verotetaan TVL 35.1 §:n mukaan niin, että suorituksista luetaan maksuvuoden veronalaiseksi pääomatuloksi se suhteellinen osuus, joka maksuhetkellä vastaa jäljellä olevan tuoton osuutta jäljellä olevasta säästö määrästä. Uusi säännös johtaa aikaisemmasta verotuskäytännöstä poikkeavaan lopputulokseen, kun kapitalisaatiosopimukseen kohdistuu yksi tai useampi osittainen takaisinosto⁶⁷. Tämä tarkoittaa sitä, että osittaista takaisinostoa pidetään tuloverolain mukaan osittain sijoitetun pääoman palautuksena ja osittain pääomalle kertyneen tuoton maksuna. Lakiuudistuksella on siten merkittävä vaikutus kapitalisaatiosopimuksen lykkääntymisetuun, sillä verotettavaa pääomatuloa syntyy aina osittaisen takaisinoston yhteydessä, kun kapitalisaatiosopimuksessa on kertynyttä tuottoa.

Lakiuudistuksessa sivuutetaan kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudelliset lähtökohdat, sillä kapitalisaatiosopimus on henkivakuutusdirektiivin ja vakuutusluokista annetun lain mukaan kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoittava sopimus eli pääoman takaisinmaksusitoumus. Osittaista takaisinostoa tulisi siten kohdella verotuksessa ensisijaisesti pääoman takaisinmaksuna. Lakiuudistuksessa tulisi myös huomioida valtiosääntöoikeudelliset kysymykset, kuten perustellut odotukset sekä perustuslain 15 §:n omaisuuden suoja.⁶⁸ Varallisuus oikeudellisten oikeustoimien pysyvyyden suojan taustalla on ajatus oikeussubjektien perusteltujen odotusten suojaamisesta taloudellisissa asioissa⁶⁹. Toisaalta perusteltujen odotusten suojan ja luottamuksen suojan merkitys on korostuneessa

⁶⁶ Ossa 2013, s. 216.

⁶⁷ Myllymäki 2019, s. 319.

⁶⁸ Ossa 2013, s. 216.

⁶⁹ PeVL 42/2006 vp, s.4.

asemassa silloin, kun kyseessä on alun perin lailla luotu erityisjärjestely⁷⁰. Kapitalisaatiosopimuksen verotukseen puututaan ensimmäisen kerran lainsäädännön avulla.

Valtiovarainministeriön julkaisussa 14/2018 keskeinen tarkastelunäkökulma välillisten sijoitusmuotojen verotuksessa oli verotuksen neutraalisuus eri sijoitusmuotojen välillä, missä olennaisinta on ollut verotuksen lykkääntymisvaikutus. Verotuksen neutraalisuutta arvioitaessa pitää huomioida se, että mitä sijoitusmuotoja voidaan pitää keskenään vertailukelpoisina ja miten eri sijoitusmuotoihin liittyvät erot tulisi ottaa huomioon⁷¹. Verotuksen neutraalisuuden tavoittelu eri sijoitusmuotojen välillä ilmenee lakiuudistuksen jälkeen niin, että TVL 35 §:ssä säännellään yhtenäisesti säästöhenkivakuutuksen, kapitalisaatiosopimuksen ja määräaikaisen eläkevakuutuksen tuotosta ja tappiosta.

Sijoitusmuotojen neutraalisen verotuksen haasteena toimii kuitenkin sijoitustuotteiden erilaiset juridiset muodot sekä niiden yksityisoikeudellinen sääntely. Kapitalisaatiosopimuksen ja erityisesti sen osittaisen takaisinoston sääntelyssä ei ole kyse veron kiertämiseen liittyvästä ongelmakohdasta, vaan tulon jaksottamiseen liittyvästä kysymyksestä. Lykkääntymisedun muodostumisen tapa sekä laajuus vaihtelevat sijoitusmuotojen välillä, eikä uudistunut TVL 35 § vastaa kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellista luonnetta osittaisen takaisinoston ja siihen liittyvän jaksottamisongelman osalta. Eri sijoitusmuotojen yhdenmukaista verokohtelua ei kuitenkaan ole mahdollista saavuttaa siten, että eri sijoitusmuotojen yksityisoikeudelliset sääntelyt huomioitaisiin täydellisesti. Välillisten sijoitusmuotojen neutraalimpi verokohtelu on saavutettu siten, että lakiuudistuksella puututaan juuri niihin veroetuihin, jotka ovat muotoutuneet verotuskäytännössä. Kapitalisaatiosopimuksen osalta uudistunut TVL 35 § on perusteltavissa vain verotuksen neutraalisuuden tavoittelulla, koska lainkohta ei vastaa kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellista sääntelyä, jonka mukaan kyseessä on pääoman takaisinmaksusitoumus. Tällainen siviilioikeudellisen sääntelyn vastainen verokohtelu ei olisi perusteltua, jos TVL 35 §:ssä säänneltäisiin vain kapitalisaatiosopimuksesta.

Sijoitusmuodon verotuksen muuttaminen, kuten verotuksen ajankohdan muuttaminen voi aiheuttaa lukitusvaikutuksen. Pääomatuloverotukseen liittyy olennaisesti verotuksen lukitusvaikutus, joka estää sijoittajia vaihtamasta sijoituskohteita. Osittaisen takaisinoston

⁷⁰ PeVL 41/2013 vp, s. 3.

⁷¹ HE 275/2018 vp, s.18-19.

osalta verovelvollinen saattaa suojata varallisuuttaan arvonnousuun liittyvältä verolta, etenkin jos varallisuuden arvo on noussut huomattavasti. Talousteorian näkökulmasta se heikentää sijoitusten vaihdantaa ja vähentää pääoman uudelleenkohdistumista⁷². Muutokset ovat vähentäneet kapitalisaatiosopimuksen veroetuja suhteessa muihin sijoitusinstrumentteihin, joten oletuksena on, että lakiuudistus lisääisi vuotuisia verotuottoja.⁷³ Hallituksen esityksessä 275/2018 on arvioitu esimerkkinä, että keskipitkällä aikavälillä verotuottojen arvio olisi 10-20 miljoonaa euroa vuodessa, mutta todellisen verotuoton määrää on vaikeaa arvioida.

4.6 Omistusoikeuksien merkitys välillisessä sijoittamisessa

Vero-oikeudessa yleisenä lähtökohtana pidetään sitä, että sijoitusinstrumentilla on yksi omistaja, jota verotetaan tästä saadusta tulosta⁷⁴. Kapitalisaatiosopimuksesta voidaan erottaa kaksi erillistä omistajaa. Kapitalisaatiosopimuksen omistaja eli vakuutusosittaja on vakuutuskuoresta realisoituvan tulon saaja sekä verovelvollinen tästä tulosta. Kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuutena olevien sijoituskohteiden omistaja on vakuutusyhtiö, jonka vuoksi sijoituskohteiden välittömästi kertyneet tuotot, kuten osingot, korkotulot tai luovutusvoitot ovat vakuutusyhtiön veronalaista pääomatuloa.

Koska kapitalisaatiosopimuksen sijoituskohteet ovat vakuutusyhtiön omistuksessa, sijoituskohteiden vaihdosta johtuvia luovutustappioita ja menoja ei ole mahdollista vähentää sijoittajan verotuksessa. Kapitalisaatiosopimuksen sisällä tapahtuvien varojen sijoituskohteiden vaihdosta aiheutuneilla muutoksilla on kuitenkin epäsuora vaikutus sijoittajan verotukseen. Arvonmuutokset, kuten sijoituskohteiden vaihdoista johtuvat luovutustappiot ja menot alentavat kapitalisaatiosopimuksen arvoa. Tämän myötä ne myös vähentävät sitä veronalaista tuloa, jonka sijoittaja saa, kun vakuutusyhtiö maksaa hänelle suorituksia kapitalisaatiosopimuksesta.

⁷² Kukkonen 2005, s. 99 - 100.

⁷³ VaVM 37/2018 vp, s. 11.

⁷⁴ Knuutinen 2009, s.126.

Välillisessä sijoittamisessa lykkääntymisetu on perusteltu veroetu, sillä kohde-etuuksien tuotot eivät ole suoraan sijoittajan tuloa, kuten ne olisivat suorassa sijoittamisessa. Tutkimuksessa on käsitelty laajasti kapitalisaatiosopimuksen pääsääntöistä verotustapaa, jonka mukaan vakuutusnottaja hyötyy välillisen sijoittamisen veroeduista. Tänä päivänä sijoitustuotteita räätälöidään yhä enemmän sijoittajien erityistarpeiden mukaisesti. Palveluntarjoaja saattaa sopimusehdoin oikeuttaa vakuutusnottajan käyttämään kohde-etuuksina olevien sijoituskohteiden omistusoikeuksia, joidenka käyttäminen ei kuulu välilliseen sijoitustoimintaan.

Seuraavaksi tutkimuksessa käsitellään TVL 35 b §:ssä säänneltyä eräiden vakuutusten erityistä verotusmenettelyä, jonka tarkoituksena ehkäistä räätälöityyn omaisuudenhoitoon liittyvää verosuunnittelua. Sääntely koskee vakuutusluokista annetussa laissa tarkoitettujen kapitalisaatiosopimusten lisäksi ulkomaisiin kapitalisaatiosopimukseen (eng. capital redemption policy) rinnastettavia sopimuksia, riippumatta niiden kansalliseen lainsäädäntöön perustuvasta luokittelusta. Hallituksen esityksen mukaan tavoitteena on reagoida juuri sellaisiin yksilöllisesti räätälöityihin vakuutusjärjestelyihin, joita erityisesti ulkomaiset yhtiöt tarjoavat asiakkailleen.⁷⁵

4.5.1 Eräiden vakuutusten erityinen verotusmenettely

Omistamiseen ja omistusta koskeviin muutoksiin kohdistetaan usein erilaisia veroseurauksia⁷⁶. Uudessa TVL 35 b §:ssä säännellään eräiden vakuutusten erityisestä verotusmenettelystä. Tämän säännöksen mukaan kaikkia kapitalisaatiosopimusta, säästöhenkivakuutusta tai eläkevakuutusta koskevan sopimuksen kohde-etuuksina oleville sijoituskohteille kertyneet tuotot verotetaan verovelvollisen sen verovuoden tulona, jona tuotot ovat kertyneet vakuutusyhtiölle ja jona ne ovat olleet tämän verovelvollisen nostettavissa, jos vakuutusnottajalla tai tämän määräämällä henkilöllä on oikeus käyttää yhtä tai useampaa seuraavista sopimuksen kohde-etuuksista: 1) oikeus päättää kohde-etuuksien liittyvän määräys- tai äänivallan käyttämisestä; 2) oikeus päättää siitä, kenelle tai millä ehdoilla kohde-etuuksina oleva varallisuus luovutetaan; 3) oikeus päättää

⁷⁵ HE 275/2018, s. 50.

⁷⁶ Knuutinen 2009, s. 126.

kohde-etuutta koskevasta käyttö- tai hallintaoikeudesta; 4) oikeus tehdä kohde-etuutena olevaan varallisuuteen liittyviä toimeksiantoja tai muita kohde-etuuteen liittyviä sopimuksia vakuutusyhtiön puolesta kolmannen osapuolen kanssa.

TVL 35.3 b §:n soveltamisalaan kuuluva vakuutustuotto verotetaan vakuutuksenottajan tulona siten, että sijoituskohteille verovuoden aikana kertyneistä nettotuotoista vähennetään verovelvollisen vakuutuksesta tai sopimuksesta vakuutusyhtiölle saman verovuoden aikana maksamat palkkiot, jotka on vähennetty sopimuksen säästöstä. Nettotuotto laskeaan siten, että vakuutusyhtiön sijoituskohteista saamista bruttosuorituksesta vähennetään vakuutusyhtiölle aiheutuneet todelliset hankintamenot ja muut suorituksiin välittömästi liittyvät realisoituneet tämän tulon hankkimisesta aiheutuneet menot mukaan lukien vakuutusyhtiön maksamat lähdeverot. Jos verovelvollinen ei saa todellista hankintamenoa selville, nettotuoton laskennassa voidaan soveltaa TVL 46 §:n hankintameno-olettamaa. Bruttosuorituksiin luetaan vakuutusyhtiölle maksettujen ja hyvitettyjen tuottojen ja voitto-osuuksien lisäksi nostettavissa olevat tuotto ja voitto-osuudet sekä muut tuotonluonteiset erät. Sen sijaan sijoituskohteiden realisoitumattomia, laskennallisia arvonnmuutoksia ei huomioida nettotuottoa laskettaessa. Jos verovuoden nettotuotto on negatiivinen, nettotappio ei ole vähennyskelpoinen.

Edellä mainittu verotustapa poikkeaa uudistuneen TVL 35 §:n verotustavasta, jossa vakuutuksenottaja hyötyy verotuksen lykkääntymisedusta. TVL 35 b §:n mukaista erityistä verotusmenettelyä sovelletaan säännöksen nimen mukaisesti erityisiin vakuutuksiin silloin, kun yksi tai useampi omistusoikeuteen liittyvä reunaehto täyttyy. Kohde-etuuksien omistajalle kuuluvien oikeuksien käyttämisellä on merkittävä vaikutus siihen, pidetäänkö sijoitusratkaisua verotuksessa suorana vai välillisenä sijoituksena. Toisin sanoen TVL 35 b § sääntelee vakuutuskuoren yksityisoikeudellisen muodon sivuuttamista, mikä johtaa normaalikohtelun periaatteesta poikkeavan säännöksen soveltamiseen⁷⁷. Rajanveto välillisen ja suoran sijoittamisen välillä on tärkeää, koska sen avulla voidaan määrittää, onko lykkääntymisetu perusteltua kyseisen tuoton osalta. Seuraavaksi tutkimuksessa käsitellään omistusoikeuksien merkitystä välillisen sijoittamisen verotuksessa sekä TVL 35 b §:n soveltamisalaa, erityisesti 1 momentin 4 kohdan osalta.

⁷⁷ Myllymäki 2019, s. 327.

4.5.2 TVL 35 b §:n soveltamisala

Taloudellinen ja oikeudellinen omistus voivat olla eri käsissä, jonka vuoksi verotuksessa ei ole aina selvää, kuka on jonkin tulon saaja ja tältä osin verovelvollinen. Verotuksellisessa omistamisessa on kysymys siitä, kehen kohdistetaan tietyn sijoitusinstrumentin tai omaisuuden liittyvä vero-oikeudellinen arviointi sekä seuraamukset⁷⁸. TVL 35 b §:ssä on kysymys tilanteista, joissa vakuutuksenottaja tai hänen määräämänsä kolmas osapuoli voi päättää ja määrätä kohde-etuutta koskevista oikeuksista itsenäisesti, vaikka kohde-etuudet ovatkin vakuutusyhtiön omaisuutta⁷⁹. Omistusoikeuden käsite voidaan rakentaa monella eri tavalla. Tyypillisesti omistusoikeus käsittää oikeuden vallita esinettä kaikissa niissä suhteissa, joissa rajoituksia ei ole asetettu lainkaan⁸⁰. Yksityisoikeudellisesta näkökulmasta omistusoikeuden tarkastelu on siirtynyt omistajan oikeusasemaan, jossa on erotettu useita elementtejä⁸¹. Omistusoikeus voidaan ryhmitellä kolmeen peruselementtiin, joita ovat Zittingin tutkimuksen mukaan 1) omistajan hallintaoikeus 2) omistajan kompetenssi ja 3) omistajan dynaaminen suoja⁸².

Uudessa TVL 35 b §:ssä vakuutuksen kohde-etuuteen liittyvät omistusoikeudet on ryhmitelty erilaisiin hallinta- ja käyttöoikeuksiin, sillä säännöksen soveltaminen ei edellytä vakuutuksenottajalta kohde-etuuksiin liittyvää rajoittamatonta omistusoikeutta. TVL 35.2 b §:n mukaan verotus toimitetaan ns. läpivirtausperiaatteella⁸³, jos sijoittajalla tai hänen määräämällä henkilöllä on tosiasiallinen mahdollisuus käyttää edes yhtä 1 momentin 1-4 kohdassa esitettyä omistusoikeutta. Kohde-etuutena olevan sijoituskohteen hallintaoikeus täyttää 1 momentin 1 ja 3 kohdan mukaiset edellytykset. Vaihtoehtoisesti pelkästään omistajan kompetenssi, eli oikeus saada aikaan omistajan hallintaoikeuden subjektin vaihdos, täyttää eräiden vakuutusten erityisen verotusmenettelyn edellytykset 1

⁷⁸ Knuutinen 2009, s. 126.

⁷⁹ VaVM 37/2018 vp, s.9.

⁸⁰ Ks. omistusoikeuden käsitteestä esim. Tepora 2003, s. 45 ja Knuutinen 2009, s.122.

⁸¹ Knuutinen 2009, s.124.

⁸² Ks. Zittingin tutkimuksiin perustuvasta omistusoikeuden käsitteen jaottelusta Tepora 2003, s. 48-53 ja Kartio 2001, s. 191-198.

⁸³ VaVM 37/2018, s. 9.

momentin 2 kohdan mukaan. Näin ollen TVL 35 b §:n soveltamisala ei siten perustu juurikaan taloudellisille vaan oikeudellisille kriteereille⁸⁴.

Erityisesti TVL 35.1 b §:n 4 kohta on herättänyt tulkinnanvaraisuuteen liittyvää epävarmuutta. Esimerkiksi omaisuudenhoitoyhtiöiden antaman lausunnon mukaan maininta osto- tai myyntimääräysten antamisesta voi johtaa tulkinnanvaraisiin tilanteisiin⁸⁵. Oikeusvarmuuden näkökulmasta on ehdottoman tärkeää, että säännöksen soveltamisedellytykset on säädetty riittävän tarkkarajaisesti. Asianajajaliiton mukaan TVL 35 b § on sanamuodoltaan epäselvä ja tulkinnanvarainen. Säännös voi johtaa sen sanamuodon vuoksi keinotekoisia järjestelyitä laajemmalle soveltumisalalle ja näin voisi johtaa tavanomaisen, yleisesti markkinoilla tarjottavien vakuutus tuotteiden tulemisen TVL 35 b §:n piiriin.⁸⁶

Perustuslain 81.1 §:ssä edellytetään, että säädettävän verosäännöksen tulee olla sisällöltään täsmällinen ja tarkkarajainen. Täten ongelmaksi voi muodostua TVL 35 b §:n sanamuoto, jos lakitekstissä ei määritellä riittävän tarkasti omistajalle kuuluvien oikeuksien käytön sisältöä. Asianajajaliiton mukaan TVL 35.1 b §:n 4 kohdan sanamuoto ei ole tarkkarajainen sisällöltään siten, että verovelvollinen pystyisi itse lakitekstin perusteella päättämään, milloin kyseinen säännös tulisi sovellettavaksi. Lainvalmistelun yhteydessä tulisi täsmentää, että milloin kyse olisi sellaisesta oikeudesta valita haluamansa kohde-etuudet tai oikeudesta muuttaa kohde-etuuksien allokointia, joka ei johtaisi TVL 35 b §:n soveltamiseen.⁸⁷

TVL 35.1 b § 4 kohdan sanamuoto viittaa sellaiseen tilanteeseen, missä sijoittaja tekee kohde-etuuteen liittyviä toimeksiantoja tai muita sopimuksia kolmannen osapuolen kanssa kuulematta vakuutusyhtiötä. Hallituksen esityksessä (275/2018 vp) on ilmaistu, että TVL 35.1 b §:n 4 kohdassa tarkoitettua oikeutta on esimerkiksi säilytys- tai omaisuus-

⁸⁴ Taloudelliseksi omistajaksi katsotaan se henkilö, jolla on oikeus tuleviin kassavirtoihin, kuten korkoihin, osinkoihin tai pääomanpalautuksiin. Arvopaperin hallinta tai rekisteröinti kertoo oikeudellisesta omistuksesta. Ks. Knuutinen 2009, s.123-124.

⁸⁵ EAB Group Oyj - Taaleri Oyj - FIM - UB Omaisuudenhoito Oy 2019, s. s. 3.

⁸⁶ Wahlroos - Suomen Asianajajaliitto 2019, s. 1-2.

⁸⁷ Wahlroos - Suomen Asianajajaliitto 2019, s. 3.

denhoitosopimuksen tekeminen tai osto- tai myyntimääräysten antaminen vakuutusyhtiön puolesta kolmannen osapuolen kanssa⁸⁸. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan hallituksen esityksen perustelussa on siten jäänyt epäselväksi, että johtaisiko TVL 35 b §:n soveltumiseen pelkästään se, että vakuutusyhtiö tai varainhoitaja myy vakuutuksenottajan toimeksiannosta kohde-etuuksia, kun tarkoituksena on muokata vakuutuskuoren kohde-etuuksien allokatiota⁸⁹. Valiokunnan mietinnössä 37/2018 on tarkennettu, että kyseinen säännös ei rajoita sijoittajan oikeutta valita sijoituskohteita, kuten pörssiosakkeita ja päättää niiden uudelleen allokoinnista antamalla vakuutusyhtiölle sitä koskeva toimeksianto. Tällaisessa tilanteessa olennaista on se, että määräys annetaan vain kapitalisaatiosopimuksen tarjoavalle vakuutusyhtiölle.⁹⁰ Kapitalisaatiosopimukseen sijoittanut henkilö voi siten päättää minkä sijoituskohteiden arvon kehitykseen vakuutukseen liittyvät edut on sidottu. TVL 35 b §:n soveltamiseen johtavana oikeutena ei pidetä myöskään sitä, että vakuutuksenottajalla on välillinen oikeus sijoituskohteiden tuottoon.⁹¹ Näissä toimenpiteissä ei ole kyse vakuutusyhtiölle vaan vakuutuksenottajalle kuuluvan oikeuden käyttämisestä⁹².

OmaisuuDENhoitoyhtiöiden antamassa lausunnossa TVL 35 b §:n soveltamisalaa pidetään epäselvänä siltä osin, että ovatko ns. self-management -mallilla hoidetut vakuutukset tämän lainkohdan soveltamispiirissä. Vakuutuksessa olevia varoja voidaan hoitaa self-management -mallissa joko niin, että vakuutuksenottaja tekee päätöksen kohde-etuuksien valinnasta täysin omatoimisesti tai saa varainhoitajalta sijoitusneuvon ennen sijoituspäätöksensä tekemistä. Tällaisessa mallissa vakuutuksenottaja voi myös antaa omaisuudenhoitajalle valtakirjan, jonka puitteissa vakuutuskuoren kohde-etuutena olevia varoja hoidetaan. Self-management -malli on omaisuudenhoitoyhtiöiden antaman lausunnon mukaan tavanomainen ja tyypillinen toimintamalli Suomessa.⁹³ Toisin sanoen tällaisessa toimintamallissa vakuutuksenottaja tekee päätökset kohde-etuuksien valinnasta omatoimisesti vakuutusyhtiötä kuulematta ja tekee vakuutusyhtiön varallisuutta koskevia ostoja myyntimääräyksiä suoraan meklarille tai omaisuudenhoitajalle.

⁸⁸ HE 275/2018, s. 51.

⁸⁹ Wahlroos - Suomen Asianajajaliitto 2019, s. 4.

⁹⁰ VaVM 37/2018, s. 9-10.

⁹¹ HE 275/2018, s. 34.

⁹² HE 275/2018, s. 51.

⁹³ EAB Group Oyj - Taaleri Oyj - FIM - UB Omaisuudenhoito Oy 2019, s. 4-6.

Uusi TVL 35 b § koskee tilanteita, joissa vakuutuksenottaja tai hänen valtuuttama kolmas osapuoli voi päättää ja määrätä kohde-etuutta koskevista oikeuksista täysin itsenäisesti⁹⁴. Self-management -mallin tarkoitus ei ole se, että määräyksiä annettaisiin vain sille vakuutusyhtiölle, jonka kanssa vakuutus sopimus on tehty. Tällöin vakuutuksenottaja käyttää suoraan omistajalle eli vakuutusyhtiölle kuuluvia oikeuksia. Self-management -malliksi räätälöity vakuutustuote on rinnastettavissa pitkälti suoraan sijoitusratkaisuun, vaikka sijoituskohteet ovat siviilioikeudellisesti vakuutusyhtiön omistuksessa. TVL 35.1 b § 4 kohdan mukaan vakuutustuotteeseen kohdistetaan erityinen verotusmenettely silloin, kun vakuutuksenottajalla tai tämän määräämällä henkilöllä on oikeus tehdä kohde-etuutena olevaan varallisuuteen liittyviä toimeksiantoja tai muita kohde-etuuteen liittyviä sopimuksia. Self-management -mallilla hoidetut vakuutukset voidaan siten tulkita TVL 35 b §:n sanamuodon perusteella erityisen verotusmenettelyn soveltamispiiriin.

Uutta TVL 35 b §:ää sovelletaan myös silloin, kun vakuutuksenottaja saa antaa toimeksiantoja suoraan varainhoitajalle tai välittäjälle esimerkiksi vakuutusyhtiön antaman valtakirjan perusteella. Erillinen valtakirja tai muu omaisuudenhoitosopimus ei kuitenkaan ole välttämätön edellytys säännöksen soveltamiselle, sillä TVL 35.2 b §:n mukaan erityistä verotusmenettelyä sovelletaan pelkästään silloin, kun vakuutuksenottajalla on tosiasiallisen mahdollisuus käyttää tällaista oikeutta. Tällainen maininta viittaa siihen, että kapitalisaatiosopimuksen tai muun säännöksen soveltamispiirissä olevan vakuutuksen tosiasialliset olosuhteet ovat etusijalla näennäiseen muotoon nähden.

TVL 35 b §:n soveltamisalaan kuuluu pääsääntöisesti keinotekoinen vakuutustuote, johon liittyy aggressiivista verosuunnittelua. Tällaisten räätälöityjen vakuutustuotteiden on tarkoitus mahdollistaa vakuutuksenottajan käyttämään yhtä tai useampaa suoraan omistukseen rinnastettavaa oikeutta siten, että välilliseen sijoittamiseen liittyvät veroedut säilyisivät. Kapitalisaatiosopimuksen kaltaiselle vakuutustuotteelle, johon liittyy self-management -järjestely, ei ole helposti löydettävissä mitään verotuksesta riippumatonta syytä. TVL 35 §:n tarpeellisuutta onkin kyseenalaistettu VML 28 §:n olemassaolon vuoksi, sillä veron kiertämisestä koskeva säännös on sovellettavissa, jos jollekin olosuhteelle tai toimenpiteelle on annettu sellainen oikeudellinen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta. Tällöin verotusta toimitettaessa menetellään niin kuin asiassa olisi

⁹⁴ VaVM 37/2018 vp, s. 9.

käytetty oikeaa muotoa. Keinotekoisien vakuutustuotteiden verotuskohteluun on siten mahdollista puuttua jo VML 28 §:n veron kiertämistä koskevan säännöksen nojalla.

Toisaalta TVL 35 b § ei edellytä veronkiertotarkoitusta eikä sen ole tarkoitus rajoittaa veron kiertämistä koskevan säännöksen soveltamisalaa⁹⁵. Lisäksi säännös on oikeusvarmuuden ja ennalta estävyyden kannalta parempi vaihtoehto kuin turvautuminen yleiseen veron kiertämistä koskevaan säännökseen⁹⁶. Eräiden vakuutusten erityistä verotusmenetelyä voitaisiin perustella siviilioikeudellisilla lähtökohdilla, sillä säännöksellä tavoitellaan oikeanlaista verotustapaa. Vakuutuksenottajalla on oikeus valita, mihin arvopapereihin vakuutukseen liittyvät edut on sidottu sekä päättää näiden sijoituskohteiden vaihtamisesta. Sen sijaan vakuutuksenottajan mahdollisuus tehdä itsenäisesti vakuutusyhtiön varallisuutta koskevia osto- ja myyntipäätöksiä ei vastaa kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellista muotoa, eikä kohde-etuutta koskevia omistusoikeuksia tulisi muutoinkaan käyttää välillisen sijoittamisen yhteydessä. Toisin sanoen TVL 35 b § rajoittaa vakuutustuotteiden pääsääntöisen verotustavan soveltamista aina silloin, kun vakuutusjärjestelyn tosiasiallinen luonne ei vastaa välillisen sijoittamisen kriteerejä. Tällöin TVL 35 b §:n perimmäinen tavoite on se, että säännöksellä saavutetaan vakuutustuotteiden oikeanlainen verotustapa huolimatta siitä, liittyykö vakuutusjärjestelyyn veronkiertoa. Jos kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellisia lähtökohtia ei huomioitaisi verotuksessa, suoraa sijoitustoimintaa voitaisiin harjoittaa hyödyntämällä välillisen sijoittamisen veroetuja aina, kun sijoitustoiminta tapahtuisi vakuutuskuoren kautta.

⁹⁵ HE 275/2018 vp, s. 50.

⁹⁶ VaVM 37/2018 vp, s.10.

5. Kapitalisaatiosopimuksen vastikkeellinen luovutus

5.1 Lain tulkinta

Luonnollisen henkilön sijoittamaa kapitalisaatiosopimusta tulee verottaa voimassaolevan tuloverolain yleisten sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti. Tutkimuksen viidennessä luvussa tutkitaan sitä, tulisiko kapitalisaatiosopimuksen vastikkeelliseen luovutukseen soveltaa tuloverolain luovutusvoittoa ja -tappiota koskevia säännöksiä.

Lakia laadittaessa lainsäätäjän tulisi käyttää käsitteitä niiden yleiskielen mukaisen määrittelyn mukaisesti. Näin ollen olisi luontevaa, että lakia voitaisiin tulkita sen yleiskielen sisällön mukaisella tavalla. Toisaalta tietyissä tapauksissa verolakiin on sisällytetty määritelmäsäännöksiä, jolloin niillä on luonnollisesti avainasema verolain tulkinnan kannalta.⁹⁷ Oikeuskäytännössä on jouduttu ajoittain toteamaan, ettei verolaissa ole määritelty ratkaisun kannalta avainasemassa olevia käsitteitä. Esimerkiksi päätöksessä KHO 2012:85 oli kysymys TVL 71–72 §:en soveltamisesta. Sovellettavista oikeusohjeista puuttui ”asunnon” määrittely, joten korkeimman hallinto-oikeuden mukaan säännösten perusteella ei siten voitu olettaa, että asunnolla tarkoitetaan pelkästään sellaista asuntoa ja kotia, jossa esimerkiksi verovelvollisen perhe asuu.

Verolait, kuten kaikki lait, ovat aina epätäydellisiä. Verolakia säädettäessä ei ole mahdollista ottaa huomioon kaikkia mahdollisia tapauksia, joita varten laki on säädetty. Kapitalisaatiosopimusta koskevan verolainsäädännön puuttuessa, on verokohtelun tulkinnassa korostettava verolain sanamuotoa sekä sen yleisiä periaatteita. Kapitalisaatiosopimuksen verokohtelun ratkaiseminen tuloverolain yleisten säännösten ja periaatteiden perusteella saattaa johtaa tulkinnanvaraiseen tilanteeseen, koska kyseisen sijoitusinstrumentin verokohtelu tulee ratkaista normeilla, joissa sitä ei olla suoranaisesti mainittu.

Lain sanamuoto ei muodosta yhtä ja yksiselitteistä oikeuslähdettä verolakia tulkittaessa. Lain sanamuoto saattaa olla monitulkintainen, jonka vuoksi argumentteja verolain tulkitsemiseksi on haettava muualta. Tulkinnassa voidaan hyödyntää esimerkiksi lain valmisteluitä sekä aikaisempaa oikeuskäytäntöä. Aukkotilanteissa on mahdollista, että ratkai-

⁹⁷ Määttä 2014, s. 72.

sua haetaan tukeutumalla muuhun osaan verolainsäädäntöä, jossa puuttuva käsite on määriteltä. Epäselvässä tilanteessa on myös mahdollista, että tulkinnassa nojataan muuhun kuin verolainsäädäntöön.⁹⁸ Tutkimuksen viidennessä kappaleessa käytetään edellä mainittuja menetelmiä tilanteissa, joissa lain sanamuoto ei tarjoa riittävää perustaa lain tulkinnalle.

5.2 Luovutusvoiton ja muun pääomatulon rajanvetoa

Tuloverolain 32 §:n mukaan omaisuuden tuotto, omaisuuden luovutuksesta saatu voitto sekä muu sellainen tulo, jota varallisuuden voidaan katsoa kerryttäneen, katsotaan olevan pääomatuloa. Verovelvolliselle voi kertyä pääomatuloa omaisuudesta, jota hän ei suoraan omista, sillä pääomatuloa voi kertyä esimerkiksi omaisuuden tuotto-, käyttö-, hallinta- tai vuokraoikeuden perusteella⁹⁹.

Pääomatulot voidaan ryhmittää kahdenlaiseen tulotyyppiin: juokseviin pääomatuloihin sekä luovutusvoittoihin. Juokseva pääomatulo on tyypillisesti luonteeltaan omaisuuden tuottoa eli sijoitetulle pääomalle maksettavaa korvausta tai omaisuuden käytöstä maksettavaa korvausta, kuten korko- ja vuokratulo. Sen sijaan luovutusvoitolla tarkoitetaan luovutuksen kautta realisoituvaa omaisuuden arvonnousua, joka syntyy, kun omaisuutta luovutetaan vastiketta vastaan. Keskeisin ero näiden kyseisten tulojen välillä on se, että luovutusvoitto on juoksevaan pääomatuloon verrattuna kertaluonteinen tulo. Juoksevan pääomatulon katsotaan kertyvän ajan saatossa ja tuloa voi kertyä useiden verovuosien aikana.¹⁰⁰

Rajanveto juoksevan pääomatulon ja luovutusvoiton välillä ei ole aina selvä, sillä yksittäinen omaisuuserä voi kerryttää sekä juoksevaa tuloa että luovutusvoittoa. Esimerkiksi omistusasunto voi tuottaa juoksevana tulona vuokratuloja sekä myynnin yhteydessä luovutusvoittoa. Kun omaisuus kerryttää sekä juoksevaa tuloa että luovutusvoittoa, saattaa syntyä tulkintaongelma sen suhteen, milloin kysymys on pääomasta saatavasta suorituk-

⁹⁸ Määttä 2014: lain sanamuoto.

⁹⁹ Nykänen 2018a, s 4.

¹⁰⁰ Nykänen 2018a, s. 4-5.

sesta, jota tulisi verottaa luovutusvoittoa koskevien säännösten mukaisesti ja milloin kysymys on muusta pääomatulosta. Tulkintaongelma korostuu erityisesti, kun kyse on oman ja vieraan pääoman ehtoisestä sijoituksesta.¹⁰¹

Luovutusvoittojen ja juoksevien pääomatulojen verotuksessa on merkittäviä eroja, jonka vuoksi luovutusvoitot on erotettava muista pääomatuloista. Rajanvedolla on vaikutusta siihen, kuinka kapitalisaatiosopimuksen luovutuksesta syntyvän tulon määrä lasketaan ja kuinka luovutuksesta syntyvää tappiota käsitellään verotuksessa. Omaisuuden luovutusvoiton verotuksesta, voiton laskemisesta sekä luovutustappion vähennyskelpoisuudesta säädetään TVL 45-50 §:ssä. Luonnollisen henkilön, kuolinpesän ja yhteisyyden saama luovutusvoitto voidaan laskea TVL 46.1 §:n mukaisesti soveltaen hankintameno-olettamaa, mikä voi johtaa todellista nettotulosta pienempään veronalaiseen tuloon. Pääomatulolajin tappio voidaan vähentää TVL 118 §:n mukaan pääomatulosta verovuotta seuraavien kymmenen vuoden aikana. Sen sijaan omaisuuden luovutuksesta syntynyt tappio on vähennettävissä TVL 50.1 §:n mukaan verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna omaisuuden luovutuksesta syntyneestä voitosta. Luovutusvoiton erottaminen muista pääomatuloista on yleensä selvää, mutta kapitalisaatiosopimusten luovutukset ovat kuitenkin aiheuttaneet tulkintaongelmia¹⁰².

Verohallinto on linjannut ohjeessaan (A2/200/2018), että kapitalisaatiosopimus ei ole arvopaperi tai muutakaan sellaista omaisuutta, josta saatua tuloa määrittäessä sovellettaisiin luovutusvoiton verotusta koskevia säännöksiä. Näin ollen kapitalisaatiosopimuksesta saatua tuloa määrittäessä ei tulisi soveltaa TVL 46.1 §:ssä tarkoitettua hankintameno-olettamaa. Tämän lisäksi ohjeessa linjataan, että luovutusvoiton verotusta koskevaa sääntelyä ei sovelleta, koska kapitalisaatiosopimukseen perustuvien oikeuksien luovutus rinnastetaan verotuksessa saamisoikeuden luovutukseen.¹⁰³

Kapitalisaatiosopimus voi tuottaa ajan saatossa juoksevaa tuloa vakuutusyhtiölle, mutta arvonnousu realisoituu kapitalisaatiosopimuksen tehneelle verovelvolliselle vasta silloin, kun verovelvollinen nostaa sopimuksesta varoja tai sopimuksen määräajan päättyessä

¹⁰¹ Nykänen 2018 A, s. 4-5.

¹⁰² Nykänen 2018 A, s 5.

¹⁰³ Verohallinnon ohje A2/200/2018.

kertaluontoisena tulona. Vakuutusyhtiön maksama vakuutussuoritus on kuitenkin luonteeltaan pääoman kerryttämää tuottoa eli juoksevaa pääomatuloa. Nämä suoritukset tulevat vakuutusyhtiöltä ja perustuvat kapitalisaatiosopimuksen sijoituskohteiden arvonnoussuun, eivätkä täten liity kapitalisaatiosopimuksen vastikkeelliseen luovutukseen, joka oikeuttaisi verovelvollisen soveltamaan tuloverolain luovutusvoittoveroa koskevia säännöksiä.¹⁰⁴

TVL 45.1 §:n mukaan luovutusvoittoverotuksen soveltuvuus määräytyy seuraavasti: ”Omaisuuksien luovutuksesta saatu voitto on veronalaista pääomatuloa siten kuin tässä luvussa säädetään”. Jos luovutus on tappiollinen, syntyy siitä TVL 50.1 §:n perusteella luovutustappiota. Luovutusvoittoa sekä luovutustappiota koskevia säännöksiä on tulkittava samalla tavoin, koska molempia säännöksiä sovelletaan niiden sanamuodon mukaisesti omaisuuden luovutuksiin.¹⁰⁵ Jotta kapitalisaatiosopimuksen luovutuksesta aiheutunut tulkintaongelma voidaan ratkaista, on luovutusvoittoa koskevien säännösten kannalta oleellista hahmottaa, mitä TVL 45.1 §:ssä sekä TVL 50.1 §:ssä tarkoitetaan omaisuudella ja luovutuksella.

5.2.1 Lain sanamuodon tulkinta: omaisuus

Verolakien epätäydellisyyden yhtenä lähteenä on se, että verolaissa ei määritellä kaikkia verokohtelun kannalta relevantteja käsitteitä.¹⁰⁶ Tässä yhteydessä voidaan viitata esimerkiksi siihen, että tuloverolaissa ei määritellä omaisuuden käsitettä, vaikka kyseistä käsitettä käytetään useissa eri yhteyksissä. Esimerkiksi ratkaisussa KHO 2019:42 on todettu, että tuloverolaista ei löydy omaisuuden määritelmää. Omaisuuden käsitettä ei ole syytä määritellä tarkkarajaisesti, sillä verolainsäädännön tulisi olla mahdollisimman yksinkertaista, jotta se olisi hallinnoitavissa. Jos omaisuuden käsite määriteltäisiin hyvin muodollisesti ja kaikissa olosuhteissa, tulisi paineita siihen, että verolakeja tulisi päivittää aina kun säädös- ja toimintaympäristö muuttuu.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Nykänen 2018 A, s. 18.

¹⁰⁵ Nykänen 2018 A, s. 6.

¹⁰⁶ Määttä 2014, s.43.

¹⁰⁷ Määttä 2014, s. 57.

Kansankielessä omaisuudella tarkoitetaan yleensä jotain konkreettista, kuten kiinteistöä, osakehuoneistoa tai arvopaperia. Kuitenkin varallisuus oikeudessa omaisuuden käsite saa korostuneen aseman, kun käsittelyssä on sellainen tilanne, jossa varallisuus oikeuksista oikeudellisesti disponoidaan eli määrätään. Esimerkiksi kun henkilö A myy henkilölle B kiinteistön, määrätään tosiasiallisesti aina siitä oikeusasemasta, joka luovuttajalla on oikeustoimen kohteena olevaan omaisuuteen. Tässä tapauksessa henkilö A siirtää omistusoikeutensa henkilölle B. Luovutuksen yhteydessä henkilö A luopuu samalla asunto-osakeyhtiön osakkuuden tuottamasta oikeusasemastaan henkilölle B. Varallisuus oikeuden näkökulmasta voidaan todeta, että omaisuuden käsitteellä tarkoitetaan oikeuksia. Omaisuus käsittelee oikeuksia myös silloin, kun se ei ole yhteydessä mihinkään konkreettiseen esineeseen.¹⁰⁸

Omaisuuden käsite muodostuu esineoikeudessa vakiintuneesti oikeuksien tasolla. Tämä tarkoittaa sitä, että omaisuus koostuu varallisuus oikeuksista. Nämä varallisuus oikeudet jaotellaan tyhjentävästi joko kiinteäksi tai irtaimeksi omaisuudeksi, joka johtaa siihen, että käytännön tulkintatilanteissa kaikki varallisuus oikeudet ovat luettavissa jompaankumpaan ryhmään.¹⁰⁹ Irtaimen omaisuuteen voidaan lukea sellaiset varallisuus oikeudet, joiden yhteys konkreettisiin esineisiin on etäinen tai puuttuu kokonaan. Tällaisia oikeuksia ovat saamisoikeudet, jotka tähtäävät tietyn suorituksen saamiseen.¹¹⁰ Tässä yhteydessä voidaan viitata suoraan kapitalisaatiosopimuksen saantioikeuteen, joka muodostuu sijoituksen tehneelle verovelvolliselle. Kapitalisaatiosopimusta voidaan täten pitää varallisuus oikeuden mukaan irtaimena omaisuutena.

Koska omaisuus käsitteen sisältöä ei ole määritelty voimassaolevassa tuloverolainsäädännössä tarkemmin, tulisi lähtökohtaisesti kaikkien omaisuuden vastikkeellisten luovutusten kuulua luovutusvoittoverotuksen piiriin, jos toisin ei ole erikseen säädetty.¹¹¹ Tuloverolaissa ei ole säännöstä, jonka mukaan kapitalisaatiosopimuksen luovutus olisi rajattu luovutusvoittoverotuksen ulkopuolelle. Verohallinnon ohjeen (A2/200/2018) mukaan kapitalisaatiosopimukseen perustuvaa saamisoikeutta ei voida pitää omaisuutena.

¹⁰⁸ Kartio 2001, s.114.

¹⁰⁹ Tepora 2003, s. 30.

¹¹⁰ Kartio 2001, s. 116.

¹¹¹ Pwc 17.10.2018.

Kuten tuloverolaissa, myös perintö- ja lahjaverolaissa käytetään omaisuuden käsitettä ilman sen tarkempaa määrittelyä. Perintö- ja lahjaverolaissa omaisuuden käsitettä käsitellään laajasti, sillä PerVL 4.1 ja 18.1 §:t kattavat lähtökohtaisesti kaikenlaisen perinnöksi tai lahjaksi saadun rahanarvoisen omaisuuden. Tulkintaan voidaan hakea tukea myös jo kumotusta varallisuusverolaista (30.12.1992/1537, VVL), jonka VVL 9.1 §:n mukaan veronalaisina varoina pidettiin rahanarvoista omaisuutta. Lähtökohtaisesti kaikki esine- ja saamisoikeudet voitiin katsoa sisältyvän omaisuus käsitteeseen, koska omaisuuden käsite oli varallisuusverolaissakin erittäin laaja.¹¹²

Tulkintaa puoltaa KHO 1985 B II 571 ratkaisu, jossa säästöhenkivakuutus katsottiin varallisuusverotuksessa verovapaaksi varallisuudeksi. Ratkaisu perustui verovapaita varoja käsittäneen tulo- ja varallisuusverolain (31.12.1974/1043) 41.7 §:än, jonka mukaan lykkäävän ehdon täytyessä voimaan tuleva oikeus ja sellainen oikeus, jota verovelvollinen voi vasta tuonnempana käyttää hyväkseen, oli verosta vapaata. Vastaava säännös sisällytettiin myöhemmin VVL 10 §:n 7 kohtaan. Erytyissäännöksessä oli siten kysymys verovapaista varoista, jotka vastaavasti olisivat olleet VVL 9.1 §:n perusteella veronalaista omaisuutta. Täten kapitalisaatiosopimus voidaan lukea varallisuusverotuksessa VVL 9.1 §:n mukaiseksi omaisuudeksi.¹¹³

Verojärjestelmän systematiikan vuoksi omaisuuden käsitteen tulisi olla sama kaikissa verolajeissa, jos tiettyä verolajia koskevassa säännöksessä ei ole erikseen määritelty omaisuuden käsitettä. Tuloverolaissa ei ole rajoitteita sille, minkä laatuisten omaisuuden luovutukset kuuluvat luovutusvoittoverotuksen piiriin, joten TVL 45.1§:n ja TVL 50 §:n omaisuuden käsitettä voidaan käsitellä laajasti. Luovutusvoittoverotuksen piiriin voidaan sisällyttää lain avoimen sanamuodon perusteella niin irtaimen kuin kiinteän omaisuuden luovutukset.¹¹⁴

Yhteenvetona voidaan todeta, että varallisuusosoikeuden mukaan erilaiset oikeudet voidaan katsoa olevan omaisuutta, jonka lisäksi saantioikeus voidaan luokitella tarkemmin irtaimeksi omaisuudeksi. Verojärjestelmän systematiikan vuoksi myös tuloverolaissa käytetyn omaisuus käsitteen tulisi kattaa kiinteän omaisuuden lisäksi irtain omaisuus, johon

¹¹² Nykänen 2018a, s. 12.

¹¹³ Nykänen 2019a, ratkaisun arviointia.

¹¹⁴ Nykänen 2018a, s. 13.

kapitalisaatiosopimuksen voidaan katsoa kuuluvan. Luovutusvoittosäännösten soveltamista kapitalisaatiosopimusten kohdalla tukee myös se, että TVL 50 §:n omaisuuden käsite on laaja, eikä kapitalisaatiosopimusta olla rajattu luovutusvoittoverotuksen ulkopuolelle.

5.2.2 Lain sanamuodon tulkinta: luovutus

Vakuutuksenottajalla on valta määrätä kaikkia hänelle kuuluvia oikeuksia. Vakuutuksenottajan oikeuksiin kuuluu myös mahdollisuus siirtää vakuutuksen omistusoikeus kolmannelle osapuolelle. Omistusoikeuden siirtäminen tarkoittaa sitä, että uusi henkilö tulee käyttämään kaikkia niitä vakuutukseen liittyviä oikeuksia, jotka kuuluivat oikeuksien luovuttajalle¹¹⁵. Kapitalisaatiosopimuksen kohdalla tällaisia oikeudet voivat olla esimerkiksi oikeus tehdä vakuutukseen rakenteellisia muutoksia, kuten kohde-etuuksien muuttaminen tai lopettaa vakuutus sekä nostaa sen takaisinostoarvo.

Kuten omaisuus käsitteen kohdalla, luovutuksen käsitettä ei ole määritelty tuloverolainsäädännössä. Luovutuksella tarkoitetaan oikeustoimia, jossa omaisuuden omistaja luovuttaa omaisuuden omistusoikeuden vastikkeellisesti kolmannelle osapuolelle. Luovutuksina voidaan pitää erityissäännösten ja oikeuskäytännön perusteella sellaisia tilanteita, joissa omaisuuden perusteella saadaan vastiketta, vaikka omistusoikeutta ei luovutettaisikaan toiselle. Veronalaisina luovutuksina voidaan täten pitää kaikkia rahaa vastaan tehtyä kauppaa sekä muuta vastiketta vastaan tapahtunutta vaihtoa. Myös sellaisesta luovutuksesta saatua voittoa pidetään veronalaisena, joka tapahtuu vastoin verovelvollisen tahtoa.¹¹⁶

Luovutusvoittojen veropohja on laaja, sillä TVL 45.1 §:n mukaan veronalaiseksi pääomaksi katsotaan lähtökohtaisesti kaikki omaisuuden luovutuksesta saadut voitot riippumatta omaisuuden laadusta, käyttötarkoituksesta, saantotavasta, luovutuksen syystä tai omistusaajan pituudesta. Eräissä tapauksissa luovutus voidaan katsoa verovapaaksi luovutukseksi edellä mainittujen kriteerien perusteella.¹¹⁷ Esimerkiksi TVL 48.1 §:n 1 kohdan

¹¹⁵ Jokela - Lammi - Lohi - Silvola 2013, s. 302.

¹¹⁶ Rabinä - Nykänen 2006, s. 36-37.

¹¹⁷ Rabinä - Myllymäki 2016, s. 584.

mukaan verovapaata luovutusvoittoa on oman asunnon luovutusvoitto, jos verovelvollinen on omistusaikanaan yhtäjaksoisesti vähintään kahden vuoden ajan ennen luovutusta käyttänyt asuntoa omana tai perheensä vakituisena asuntona.

TVL 45.1 §:n TVL 50.1 §:n luovutuksen käsitteeseen katsotaan kuuluvan nimenomaan vastikkeelliset luovutukset, sillä TVL 45.1 §:ssä veronalaiseksi pääomatuloksi katsotaan omaisuuden luovutuksesta saatu voitto. Siten luovutuksena voidaan pitää rahavastiketta vastaan tehtyä kauppaa tai muuta rahan arvoista omaisuutta vastaan tehtyä vaihtoa.¹¹⁸ Kapitalisaatiosopimuksen luovutus voidaan katsoa vastikkeelliseksi, jos luovutuksesta saatu vastike on suurempi kuin kapitalisaatiosopimukseen sijoitetut varat sekä sopimuksesta aiheutuneet kulut yhteenlaskettuna.

Kuten aikaisemmin on todettu, omaisuus voidaan katsoa muodostuvan oikeuksista. Omaisuuden luovutus voidaan siten ajatella olevan oikeustoimi, missä tietyistä tai tietyistä omaisuuteen liittyvistä varallisuusoikeuksista luovutaan. Omistusoikeus on vapaasti siirrettävissä, mikäli laissa ei toisin määrätä¹¹⁹. Vakuutusopimuslain 51 §:ssä säädetään henkivakuutukseen perustuvan oikeuden luovutuksesta ja panttauksesta. Vakuutusopimuslain 51.1 §:ssä määrätään tarkemmin, että vakuutuksenottajalla on oikeus luovuttaa ja pantata henkivakuutukseen perustuva oikeus.

Kyseisessä laissa ei määritellä henkivakuutusluokkia, joten kyseinen lakipykälä oikeuttaa kapitalisaatiosopimuksen tehneen henkilön luovuttamaan tai panttaamaan sopimukseen perustuvan oikeuden. Vakuutusopimuslain 51 §:n rajoitteet koskevat tarkemmin ryhmähenkivakuutukseen perustuvien oikeuksien panttausta sekä sellaisia henkivakuutuksia, joissa on peruuttamaton edunsaajamääräys. Voidaan todeta, että kapitalisaatiosopimus on sellaista omaisuutta, joka on mahdollista luovuttaa vastikkeellisesti tai vastikkeetta.

5.3 Luovutusvoittosäännösten soveltuminen

Tuloverolain luovutusvoittoverotuksen soveltamisala ei ole aina selvää. Luovutusvoittoa ja -tappiota koskevien säännösten soveltamiseen liittyy oikeuskäytäntöä syntyy ajan

¹¹⁸ Nykänen 2018a, s 7.

¹¹⁹ Kartio 2001, s. 242.

saatossa yhä enemmän. Tämä johtuu siitä, että omistukseen liittyvä monimuotoisuus laajenee entisestään. Esimerkiksi ratkaisussa KHO 2018:11 katsottiin, että sijoituksia vertaislainoihin pidettiin sellaisena omaisuutena, jonka luovutuksen johdosta vahvistettiin luovutustappio. Tämän lisäksi tätä omaisuuserää pidettiin sellaisena arvopaperina, jonka lopullinen arvonmenetys rinnastettiin luovutustappioon. Perusteluksi katsottiin, että nykyisen tuloverolain 50 §:ssä tai säännöksen esitöissä ei ole tarkemmin määritelty, että mitä kyseisen säännöksen arvopaperilla tarkoitetaan. Samalla tavoin omaisuuden käsite on jäänyt määrittelemättä tuossa lainkohdassa sekä tuloverolain 45 §:ssä.¹²⁰

Oikeuskäytännössä on katsottu, että tuloverolaissa tarkoitettun omaisuuden alan ulkopuolelle ei jätetä sellaista varallisuutta, jota olisi voitu pitää varallisuusverolain (1537/1992, kumottu lailla 1141/2005) nojalla verotettavana varallisuutena. Esimerkiksi ratkaisussa KHO 2018:170¹²¹ saamiset katsottiin tuloverolain tarkoittamalla tavalla omaisuudeksi. Ratkaisuperusteena katsottiin erityisesti varallisuusverolain sekä tuloverolain välinen yhteys, jonka perusteella varallisuusverolaissa tarkoitettuja saamisia ei jätetä tuloverolaissa tarkoitettun omaisuuden alan ulkopuolelle. Tapauksen olosuhteiden puitteissa myydyt pääomalinasaatavat katsottiin vähennyskelpoiseksi luovutustappioksi. Varallisuusverolaissa tarkoitettuun varallisuuteen luetaan myös ne varat, jotka on säädetty erikseen verovapaiksi varoiksi tämän lain 10 §:ssä.

Myös virtuaalivaluuttojen verotuksessa olennainen tulkintaongelma on ollut se, voidaan virtuaalivaluutan luovutukseen soveltaa tuloverolain luovutusvoittoa koskevia säännöksiä vai juoksevan pääomatulon verotusta koskevia säännöksiä. Vastoin aikaisemman verotuskäytännön tulkintalinjaa, ratkaisussa KHO 2019:42¹²² on katsottu, että virtu-

¹²⁰ KHO 2018:11 Yksityishenkilön oli tarkoitus sijoittaa internetissä toimivan verkkopalvelun kautta niin sanottuihin vertaislainoihin. Hakijan tehtyä sijoituksensa, palvelu edelleen sijoitti varat asetettujen sijoitusehtojen perusteella automaattisesti ja hakijan lainasalkkuun muodostui lainahakijoiden tarjonnan perusteella kantaa eri velkakirjoista tai niiden määräosista. Mikäli saatavaa ei saatu perittyä ulosoton kautta, kirjattiin saatava luovutustappioksi ulosottoviranomaisen antaman varattomuustodistuksen perusteella.

¹²¹ KHO 2018:170 Yksityishenkilö, joka ei ollut B Oy:n osakkeenomistaja, oli antanut B Oy:lle lainaa. Osa lainasta muutettiin osakeyhtiölain 12 luvun mukaiseksi pääomalinaksi. Kun A myi pääomalinasaatavansa C Oy:lle pääomalinan nimellisarvoa alemmasta käyvästä arvosta, A:lle kertyi tuloverotuksessa vähennyskelpoinen luovutustappio.

¹²² Tapauksessa yksityishenkilö aikoi myydä ostamaansa Ether-virtuaalivaluutua niin, että hän saisi vastikkeeksi virallista valuuttaa eli euroja tai dollareita. Kertynyttä voittoa ei voitu katsoa TVL 53 §:n 8 kohdassa tarkoitetuksi valuuttakurssivoitoksi eikä TVL 32 §:ssä tarkoitetuksi muuksi pääomatuloksi kuin luovutusvoitoksi. Luovutusta oli pidettävä TVL 45.1 §:ssä tarkoitettuna omaisuuden luovuttamisena, johon oli sovellettava TVL 46.1 §:n luovutusvoiton laskemista koskevia säännöksiä.

aalivaluutan luovutukseen sovelletaan luovutusvoittoa koskevia säännöksiä. Oikeuskäytännöllä on luovutusvoiton verotusta koskevien säännösten tulkinnassa keskeinen merkitys, koska omaisuus käsitteelle ei löydy yksiselitteistä määrittystä tuloverolaissa. Ratkaisussa KHO 2019:42 tulkitaan laajasti omaisuuden käsitettä sekä luovutusvoittoverosäännösten soveltamisalaa. Tämän lisäksi ratkaisun tulkinta on vahvistanut tuloverolain sekä varallisuusverolain välistä systematiikkaa, jonka mukaan tuloverolain omaisuuden käsitteeseen sisältyy kaikki sellaiset omaisuuserät, jotka olisivat olleet veronalaisia varoja varallisuusverolaissa. Varallisuusverolain 9.1 §:n mukaan veronalaisiksi varoiksi katsottiin verovelvollisella verovuoden päättyessä oleva rahanarvoinen omaisuus laissa säädetyin poikkeuksin. Kapitalisaatiosopimus olisi ollut varallisuusverolain 9.1 §:n mukaista rahanarvoista omaisuutta, koska kyseessä on luovutettavissa oleva omaisuus, joka pitää sisällään varallisuusarvoa.¹²³

Verohallinnon ohjeessa (A2/200/2018) linjataan, että kapitalisaatiosopimukseen perustuva saamisoikeus ei ole arvopaperi eikä muutakaan sellaista irtainta omaisuutta, johon sovellettaisiin tuloverotuksessa luovutusvoiton verotusta koskevaa sääntelyä. Tässä tutkimuksessa kapitalisaatiosopimus tulkitaan sellaiseksi omaisuudeksi, joka on luovutettavissa toiselle henkilölle rahaa tai muuta vastiketta vastaan. Kyseisessä ohjeessa mainitaan edellisen linjauksen lisäksi, että kapitalisaatiosopimukseen perustuvien oikeuksien luovutus rinnastetaan verotuksessa saamisoikeuden luovutukseen. Saamisoikeus on irtainta omaisuutta, jolla on rahallista arvoa. Tämän lisäksi luovutettava omaisuus voi olla kiinteää tai irtainta omaisuutta, jonka lisäksi tällaisella omaisuuslajittelulla ei pitäisi olla merkitystä luovutusvoittoa verottaessa. Saamisoikeus on luovutuskelpoinen oikeus, jota ei olla rajattu tuloverolain luovutusvoittoa- tai tappiota koskevien säännösten ulkopuolelle. Verohallinnon ohjeen (A2/200/2018) tulkinnalla rajataan tuloverolain omaisuuskäsitettä sekä luovutusvoittosäännösten soveltamisalaa, jonka vuoksi ohjeen tulkintaa tulisi perustella laajemmin.

Ennakkoratkaisun KVL 2018/36 oli tarkoitus ratkaista, että sovelletaanko tuloverolain omaisuuden luovutusvoiton ja -tappion laskemista koskevia säännöksiä, kun kapitalisaatiosopimukseen perustuvat oikeudet luovutetaan vastikkeellisesti sopimusosapuoliin näh-

¹²³ Nykänen 2019a, ratkaisun arviointia.

den kolmannelle. Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisussa katsottiin, että kapitalisaatiosopimuksen tai sen perusteella hakijalle syntyneen saamisoikeuden luovutuksessa ei ollut kyse arvopaperin, kuten esimerkiksi juoksevan velkakirjan luovutuksesta tai siihen rinnastuvasta tapahtumasta, vaan sopimusperusteisesta saamisoikeuden siirrosta. Ennakkoratkaisussa todetaan, että kapitalisaatiosopimusta tai sen perusteella hakijalle syntynyttä saamisoikeutta ei voida pitää verotuksessa sellaisena omaisuutena, jonka luovutukseen sovellettaisiin tuloverolain luovutusvoittoa ja -tappiota koskevia säännöksiä. Ennakkoratkaisussa ei lähestytä ongelmaa tulkitsemalla tuloverolain omaisuus käsitettä, vaan tulkitsemalla sitä, voidaanko kapitalisaatiosopimusta pitää arvopaperina. Tämä on ollut erikoinen lähestymistapa, sillä tuloverolain luovutusvoittoa ja -tappiota koskevat säännökset sääntelevät ensisijaisesti omaisuuden luovutuksesta saatua voittoa tai tappiota.

Ennakkoratkaisu KVL 2018/36 aiheuttaa tulkintaongelman, sillä tuloverolain omaisuus käsitteeseen voidaan katsoa kuuluvan lähtökohtaisesti kaikki omaisuuden luovutukset. Kapitalisaatiosopimusta ei nimenomaisesti ole rajattu pois luovutusvoittoa ja -tappiota koskevien säännösten ulkopuolelle, joten Verohallinnon ja Keskusverolautakunnan kapitalisaatiosopimusta koskeva tulkinta on kaventanut luovutusvoittoa ja -tappiota koskevien säännösten soveltamisalaa.¹²⁴

Ennakkoratkaisu KVL 2018/36 on kumottu ja uudessa ennakkoratkaisussa KHO 2019:79 on lausuttu, että kapitalisaatiosopimukseen perustuvien oikeuksien vastikkeellinen luovutus katsotaan TVL 45.1 §:n tarkoitetuksi omaisuuden luovutukseksi, johon sovelletaan tuloverolain luovutusvoiton ja -tappion laskemista koskevia säännöksiä. Ennakkoratkaisussa KHO 2019:79 ei oteta kantaa siihen, onko kapitalisaatiosopimus rinnastettavissa arvopaperiin. Sen sijaan tulkinnassa on painotettu tuloverolain ja varallisuusverolain välistä systematiikkaa, jonka perusteella kapitalisaatiosopimusta pidetään tuloverolain tar koittamana omaisuutena.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kapitalisaatiosopimus on luovutuskelpoinen omaisuus, jota ei ole rajattu pois luovutusvoittoa koskevien säännösten ulkopuolelle. Kapitalisaatiosopimuksen vastikkeelliseen luovutukseen voidaan soveltaa TVL 45-50 §:n luovutusvoittoa ja -tappiota koskevia säännöksiä. Tässä yhteydessä voidaan korostaa, että vakuutuk-

¹²⁴ Pwc 17.10.2018

senottaja voi tarvittaessa soveltaa TVL 46.1 §:n hankintameno-olettamaa. Vaihtoehtoisesti tappiollisen luovutuksen yhteydessä vakuutuksenottaja voi soveltaa TVL 50.1 §:n mukaista luovutustappiota koskevaa säännöstä, jonka mukaan verovelvollinen voi vähentää luovutuksesta aiheutuneen tappion omaisuuden luovutuksesta saadusta voitosta verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuotena sitä mukaan kuin voittoa kertyy.

5.4 Luovutusvoittosäännösten soveltaminen lakiuudistuksen jälkeen

5.4.1 Vastikkeellinen luovutus

Tuloverolain omaisuuden luovutusvoittoa ja -tappiota koskevat säännökset ovat pysyneet pitkään samanlaisina, mutta näiden säännösten soveltamisala on muovautunut oikeuskäytännön perusteella. Kapitalisaatiosopimuksen luovutukseen liittyvä tulkintaongelma on kuitenkin huomioitu myös lakiuudistuksessa. Hallituksen esityksessä eduskunnalle osakesäästötilin tuloverotusta ja eräiden vakuutus tuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 275/2018) on otettu kantaa luovutusvoittosäännösten soveltamisesta kapitalisaatiosopimuksen vastikkeellisen luovutuksen yhteydessä.

Lakiuudistuksen myötä tuloverolain 45 §:än lisätään 6 momentti, joka sääntelee kapitalisaatiosopimuksen vastikkeellista luovutustilannetta. Tämä kyseinen lainkohta on tuloverolain yleisten periaatteiden mukainen säännös, sillä kapitalisaatiosopimus on tuloverolain tarkoittamaa omaisuutta sekä luovutettavissa vastiketta vastaan. Uuden nimenomaisen säännöksen tarpeellisuutta TVL 45 §:ssä voidaan kyseenalaistaa, koska TVL 45.1 §:n sanamuoto ei rajaa mitään omaisuutta luovutusvoittosäännösten ulkopuolelle. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että luovutusvoittojen verotusta koskevia säännöksiä sovellettaisiin kapitalisaatiosopimuksen vastikkeelliseen luovutukseen myös ilman nimenomaista säännöstä.

Toisaalta oikeuskäytännössä on annettu kapitalisaatiosopimuksen luovutusta koskevaan tulkintaongelmaan tuloverolain mukainen ratkaisu vasta varsin myöhään. Kapitalisaatiosopimuksen verotuskäytännössä sovellettiin pitkään Verohallinnon ohjetta (A2/200/2018), jonka mukaan kyse on saamisoikeuden luovutuksesta, johon ei sovelleta luovutusvoittoverotusta koskevaa sääntelyä. Käytännössä tuloverolain luovutusvoittoa

koskevia säännöksiä ei tulkita laajemmin lakiuudistuksen jälkeen, koska säännökset koskevat edelleen omaisuuden luovuttamisen verotusta. Vaikka oikeuskäytännössä kapitalisaatiosopimus on tulkittu tuloverolain mukaiseksi omaisuudeksi ennen lakiuudistusta, voidaan nimenomaisen säännöksen lisäystä TVL 45 §:än pitää oikeusvarmuutta lisäävänä säännöksenä.

Verovuodesta 2020 lähtien kapitalisaatiosopimuksen luovutukseen sovelletaan TVL 46.2 §:ä, jonka mukaan osituksessa saadun omaisuuden omistusaika ja hankintameno laskeaan ositussaantoa edeltäneestä saannosta. Lesken sopimuksen siirtäminen osituksessa kuolinpesälle johtaa kuolinpesän hankintamenon muodostumiseen perintöverotuksessa käytetystä arvosta.¹²⁵ Lakiuudistuksen jälkeen kapitalisaatiosopimuksen luovutusvoittosäännösten soveltaminen poikkeaa muusta omaisuuden luovutuksesta olennaisesti, sillä kapitalisaatiosopimuksen luovutuksen yhteydessä vakuutuksenottaja ei voi soveltaa hankintameno-olettamaa.

5.4.2 Hankintameno-olettaman soveltamiskielto

Omaisuuden vastikkeellisessa luovutuksessa on kaksi laskentatapaa veronalaisen luovutusvoiton laskemista varten. Luonnollisen henkilön ja kuolinpesän todellinen luovutusvoitto lasketaan luovutushinnan ja verotuksessa poistamattoman hankintamenon erotuksena. Tällaisessa laskentatavassa luovutusvoitosta vähennetään myös voiton hankkimisesta johtuneet menot. Vaihtoehtoisesti verovelvollisella on tuloverolain mukaan mahdollisuus käyttää hankintameno-olettamaa, jos sen perusteella laskettu voitto on pienempi kuin todellisen hankintamenon perusteella laskettu voitto. TVL 46.1 §:n hankintameno-olettaman mukaan muun verovelvollisen kuin yhteisön tai avoimen yhtiön taikka kommandiittiyhtiön saamasta luovutushinnasta vähennettävä määrä on aina vähintään 20 prosenttia. Jos luovutettu omaisuus on ollut luovuttajalla vähintään 10 vuoden ajan, luovutushinnasta vähennetään vähintään 40 prosenttia.

Pääsääntöisestä omaisuuden luovutuksen verotustavasta poiketaan kuitenkin olennaisesti, sillä kapitalisaatiosopimuksen luovutukseen ei ole mahdollista soveltaa TVL 46.1

¹²⁵ HE 275/2018, s. 53.

§:n mukaista hankintameno-olettamaa. Uudessa TVL 45.6 §:ssä säännellään, että kapitalisaatiosopimuksen luovutusvoiton määrää laskettaessa ei vähennetä TVL 46.1 §:ssä tarkoitettua vähimmäismäärää.

Hallituksen esityksen mukaan hankintameno-olettama ei ole sovellettavissa kapitalisaatiosopimuksen luovutukseen, koska kyse on yksilöllisestä sijoitustuotteesta, jonka kautta voidaan tehdä monimuotoisia sijoituksia erilaisiin omaisuuseriin. Tämän lisäksi perustellaan, että kapitalisaatiosopimukseen liittyy lykkääntymisetuja suhteessa omaisuuden suoraan omistamiseen, kun vero maksetaan vasta nostettaessa varoja sopimuksesta. Hankintameno-olettaman taustalla ovat tarpeet yksinkertaistaa hallinnollista menettelyä esimerkiksi sellaisissa luovutustilanteissa, joissa verovelvollisen hankala selvittää pitkään omistetun omaisuuserän hankintamenoa sekä samalla huomioida inflaation vaikutus.¹²⁶

Perustelu voidaan katsoa olevan vakuuttamaton, sillä inflaation vaikutuksen osalta kapitalisaatiosopimus on samassa asemassa kuin esimerkiksi sijoitusrahasto-osuus. Tämän lisäksi hankintameno-olettama on sovellettavissa pääsääntöisesti kaikissa luovutusvoitoverotuksen piiriin kuuluvissa tilanteissa riippumatta siitä, onko luovutettavan omaisuuden hankintamenon selvityksessä mahdollisesti vaikeuksia.¹²⁷

Verotuksen neutraalisuuden vuoksi hallituksen esityksessä ehdotetaan, että kapitalisaatiosopimuksen luovutukseen ehdotettuja nimenomaisia säännöksiä sovellettaisiin myös silloin, kun verovelvollinen nostaa sopimuksesta varoja sekä sopimuksen erääntyessä. Jos kapitalisaatiosopimuksen luovutusta kohdellaan verotuksessa edullisemmin kuin takaisinnostoa tai sopimuksen päättymistä määräajassa, vakuutuksenottaja voisi tehdä keinoitekoisen väliluovutuksen ennen sopimuksen erääntymistä.¹²⁸ Kapitalisaatiosopimuksen luovutuksen yhteydessä hankintameno-olettaman soveltamiskieltoa voitaisiin perustella inflaation sijasta edellä mainitulla verotuksen neutraalisuudella. Kapitalisaatiosopimuksen verotettavaa tuloa on varoja nostettaessa tai sopimuksen erääntyessä nostosumman ja verovelvollisen maksamien maksujen erotus, joten hankintameno-olettama ei sovellu kyseisiin tilanteisiin. Luovutuksen yhteydessä hankintameno-olettaman käyttömahdollisuus

¹²⁶ HE 275/2018, s. 28.

¹²⁷ Nykänen 2018b, s. 6.

¹²⁸ HE 275/2018, s. 28.

antaisi kapitalisaatiosopimuksen luovutukselle ja sopimuksen takaisinoston tai erääntymisen verotuksessa epäneutraalin aseman ja näin voisi johtaa keinotekoisiiin väliluovutuksiin ennen sopimuksen erääntymistä.¹²⁹

Hankintameno-olettaman soveltamiskielto tekee kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta symmetrisemmän, mutta säännöstä voidaan pitää siviilioikeudellisten lähtökohtien vastaisena. TVL 46 §:n luovutusvoiton laskemista koskevan säännöksen soveltamisala koskee nimenomaisesti omaisuuden luovutuksesta saadun voiton määrää. Kun asiaa tarkastellaan täysin luovutusvoittosäännösten sanamuodon mukaisesti, verovelvollisella tulisi olla mahdollisuus käyttää omaisuuden vastikkeellisen luovutuksen yhteydessä hankintameno-olettamaa. Käytännössä ratkaisun KHO 2019:79 ansiosta verovelvollisella on mahdollisuus käyttää hankintameno-olettamaa, jos luovutus tapahtuu ennen verovuotta 2020.

5.4.3 Luovutustappiot

Symmetrian vuoksi vastaavasti luovutustappiot ovat pääsääntöisesti vähennyskelpoisia, jos vähennyskelvottomuudesta ei ole säädetty erikseen¹³⁰. TVL 50 §:ssä säännellään omaisuuden luovutuksesta syntyneestä tappiosta, jonka perusteella kapitalisaatiosopimuksen vastikkeellinen tappio on vähennyskelpoinen omaisuuden luovutuksesta saadusta voitosta verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuotena sitä mukaan kuin voittoa kertyy. Vastikkeellinen luovutus voi syntyä, kun luovutetun omaisuuden hankintameno ja voiton hankkimisesta johtuneiden menojen yhteismäärä ylittää luovutushinnan. Omaisuuden luovutuksesta syntynyt tappio vähennetään omaisuuden luovutuksesta saadusta voitosta verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuotena sitä mukaan kuin voittoa kertyy. Luovutustappioita ei oteta huomioon pääomatulojen alijäämää vahvistettaessa.

Luovutusvoittosäännösten soveltaminen ei aiheuta muutosta verotettavan tulon määrään, sillä verotettavan tulon määrä luovutuksesta olisi sama kuin Verohallinnon ohjeen mu-

¹²⁹ Nykänen 2018b, s 6.

¹³⁰ Rabinä - Nykänen 2006, s. 11.

kaan, jossa luovutus katsotaan saamisoikeuden luovutukseksi. Verotettavaa tuloa on luovutushinnan ja säästäjän maksamien maksujen erotus.¹³¹ Olennaisena muutoksena voidaan pitää luovutustappiota koskevien säännösten soveltamista, sillä luovutustappiot eivät ole olleet vähennyskelpoisia ennen ratkaisua KHO 2019:79. Verotuskäytännössä tällaista luovutusta pidettiin pitkään menetyksenä silloin, kun kapitalisaatiosopimukseen perustuvat oikeudet on luovutettiin sopimukseen sijoitettua pääomaa pienemmällä vastikkeella.¹³² Tappiollinen luovutus on mahdollinen sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen kohdalla. Vakuutusnottaja voi joutua luovuttamaan kapitalisaatiosopimuksensa oikeudet sijoitettua pääomaa pienemmällä vastikkeella, jos sopimukseen sidottujen kohde-etuuksien arvo on laskenut alhaisemmaksi kuin alun perin sijoitettu pääoma.

¹³¹ Verohallinto 2018, 11.1 Kapitalisaatiosopimuksen omistajanvaihdos verotuksessa.

¹³² Verohallinto 2018, 11.2.2 Kapitalisaatiosopimuksen luovutus takaisinostoarvoa alemmalla rahavastikkeella.

6. Kapitalisaatiosopimuksen tappio

6.1 Menetyt tuloverolaissa

Aivan kuten muut markkinoilla tarjottavat sijoitusinstrumentit, myös sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus saattaa muodostua tappiolliseksi. Hallituksen esityksessä (275/2018 vp) säästöhenkivakuutuksen ja kapitalisaatiosopimuksen tappiot katsotaan vähennyskelpoisiksi verovuodesta 2020 alkaen. Tappio katsotaan muodostuvan silloin, kun maksettujen vakuutusmaksujen ja muiden maksusuoritusten määrä, vähennettynä niistä tuloksi luetulla määrällä, olisi säästäjälle vakuutusmaksuina tai muina suorituksina sopimusaikana maksettujen määriä suurempi. Lakiuudistuksen jälkeen kapitalisaatiosopimuksen takaisinoston tai päättymisen yhteydessä syntynyt tappio katsotaan vähennyskelpoiseksi uudessa TVL 35 §:ssä, joka koskee säästöhenkivakuutuksen, kapitalisaatiosopimuksen ja määräaikaisen eläkevakuutuksen tuottoa ja tappiota.¹³³

Ennen lakiuudistusta kapitalisaatiosopimuksen epäneutraalisuus suhteessa muihin kilpailuviin sijoituskohteisiin on ilmennyt tappioiden käsittelyssä, sillä takaisinoston tai päättymisen yhteydessä syntyneitä tappiota ei ole pidetty verotuskäytännössä vähennyskelpoisena menona. Tappioiden vähennyskeltottomuus on tehnyt kapitalisaatiosopimuksesta valtaosan muita sijoitusinstrumentteja verotuksellisesti riskisemmän sijoitusvaihtoehdon. Tässä luvussa tutkitaan, voidaanko kapitalisaatiosopimuksesta aiheutunutta tappiota pitää tuloverolain mukaan vähennyskelpoisena. Haasteen luo se, että kapitalisaatiosopimuksella ei ole ollut ennen lakiuudistusta nimenomaisia säännöksiä, joita voitaisiin suoraan soveltaa. Tämän vuoksi tuloverolain systematiikalla sekä yleisillä periaatteilla on merkittävä vaikutus siihen, kuinka kapitalisaatiosopimuksen yksityisoikeudelliset lähtökohdat tulisi ottaa huomioon tappioiden käsittelyssä.

Kapitalisaatiosopimuksesta johtuvaa tappiota on pidetty verotuskäytännössä menon sijasta saamisen menetyksenä, minkä vuoksi tappiota ei ole vähennetty juoksevan tulon verotuksessa. Tuloverolaissa ei ole menetyksiä koskevaa yleissäännöstä, jonka perusteella kapitalisaatiosopimuksen lopullista tappiota voitaisiin pitää vähennyskelpoisena

¹³³ HE 275/2018, s. 75.

eränä. Toisaalta menetyksiä ei ole säädetty tuloverolaisissa erikseen myöskään vähennyskelvottomiksi.¹³⁴ Tuloverolain vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan menetyksiä ei kuitenkaan pidetä vähennyskelpoisina erinä. TVL 29.1 §:n sekä 54.1 §:n mukaan menetykset voidaan tulkita vähennyskelvottomiksi henkilökohtaisessa tulolähteessä, sillä nämä lainkohdat käsittelevät sanamuodon mukaan nimenomaisesti menoja. Sen sijaan elinkeinoverolain 7 §:ssä mainitaan selvästi, että tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot ja menetykset ovat vähennyskelpoisia. Tästä syystä elinkeinotoimintaan kuuluvan kapitalisaatiosopimuksen tappio on vähennyskelpoinen menetys lain sanamuodon mukaisesti.

Tuloverolain sanamuoto ei kuitenkaan johda siihen, että menetykset olisivat aina vähennyskelvottomia henkilökohtaisessa tulolähteessä. Oikeuskäytännön mukaan ratkaisevaa on se, miten läheisesti menetys liittyy verovelvollisen harjoittamaan tulonhankkimistoimintaan¹³⁵. Esimerkiksi ratkaisussa KHO 2014:21¹³⁶ saamisen menetykset katsottiin vähennyskelpoisiksi, kun tapauksessa huomioitiin rahanlainaustoiminnan laajuus ja luonne. Tämä saatavan menetys katsottiin liittyneen verovelvollisen tulonhankkimistoimintaan, jonka vuoksi hänellä oli oikeus vähentää menetys pääomatuloistaan tuloverolain 54.1 §:ssä tarkoitettuna tulon hankkimisesta johtuneena menona. Ratkaisussa rahanlainaustoiminnan laajuus oli vaikuttanut siihen, että verovelvollisen rahanlainaus yrityksille ja yksityisille henkilöille katsottiin hänen tulonhankkimistoiminnaksi. Laajan sijoitustoiminnan asettaminen eri asemaan verrattuna pienimuotoisempaan toimintaan ei kuitenkaan ole perusteltua, ilman asiaa koskevaa tuloverolain säännöstä. Verovelvollisen rahanlainaustoimintaa perusteltiin tulonhankkimistoiminnaksi myös siksi, että saatavan menetys oli johtunut velallisen konkurssin johdosta.

Luonnollisen henkilön verotuksessa rajanveto tulonhankkimismenojen ja menetysten välillä ei ole aina selvää. Jokaisella luonnollisella henkilöllä on elantokustannuksia ja muita henkilökohtaisia menoja, jotka on erotettava luonnollisista vähennyksistä. Jos menetys kohdistuu verovelvollisen henkilökohtaiseen tulon käyttöön, vähennys on todennäköisesti vähennyskelvoton.¹³⁷ Menetystä koskevan oikeuskäytännön sekä TVL 29.1 §:n sekä

¹³⁴ Nykänen 2019c, s. 401.

¹³⁵ Andersson - Linnakangas - Frände 2016, s. 377.

¹³⁶ KHO 2014:21 Yksityishenkilö A oli harjoittanut rahan lainaamista yksityisille henkilöille ja yrityksille. Velallisen yhtiön B konkurssin johdosta A:lle aiheutui lainaustoiminnassa 284 686 euron menetys.

¹³⁷ Andersson - Linnakangas - Frände 2016, s. 377.

54.1 §:n sanamuodon perusteella luonnollisen henkilön kapitalisaatiosopimukseen perustuvaa saamisoikeuden menetystä ei voida pitää sellaisenaan vähennyskelpoisena. Jos kapitalisaatiosopimukseen liittyvä sijoitustoiminta voitaisiin katsoa tosiasiallisesti verovelvollisen tulonhankkimistoiminnaksi, menetys voitaisiin mahdollisesti arvioida vähennyskelpoiseksi tosiasiallisten seikkojen perusteella.

6.2 TVL 50.3 §:n soveltamisala

Edellä käyty perustelu ei ole oikeusvarmuuden kannalta riittävä kapitalisaatiosopimuksesta aiheutuneen tappion vähennyskelpoisuudelle, koska menetyksiä pidetään tuloverolain vakiintuneen käytännön mukaan pääsääntöisesti vähennyskeltottomina. Tästä käytännöstä poiketaan kuitenkin nimenomaisesti TVL 50.3 §:ssä, jossa säädetään arvopapereiden sekä säännöksessä määriteltyjen johdannaissopimusten lopullisten arvonmenetysten rinnastamisesta luovutustappioon. Tutkimuksessa käydään läpi seuraavaksi TVL 50.3 §:n soveltamisalaa sekä sen mahdollista soveltumista kapitalisaatiosopimuksen tappioon. TVL 50.3 §:n mukaan luovutustappioon rinnastetaan myös:

- 1) sellaisen johdannaissopimuksen raukeaminen tai siitä aiheutunut tappio, jolla käydään kauppaa kaupankäynnistä rahoitusvälineillä annetuissa laissa tarkoitetulla säännellyllä markkinalla.
- 2) sellainen arvopaperin arvonmenetys, jota voidaan konkurssin tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi pitää lopullisena.

Arvopapereiden sekä johdannaissopimusten tappiot rinnastetaan luovutustappioksi, koska verovelvollinen voi kärsiä omistamastaan omaisuudesta tappion myös siten, että omaisuuden arvo menetetään muutoin kuin luovutuksen kautta¹³⁸. Vaikka luovutusta ei tapahdu TVL 50.3 §:n mukaisessa tilanteessa, verovelvolliselle syntynyt tappiota tai me-

¹³⁸ Andersson - Linnakangas - Frände 2016, s. 272.

netystä käsitellään verotuksessa kuten luovutustappiota. Tässä yhteydessä on huomioitava, että kapitalisaatiosopimuksen tappiollinen takaisinostaminen ei myöskään ole omaisuuden luovuttamista kolmannelle.

TVL 50.3 §:n 1 kohdan mukaisesti johdannaissopimuksen raukeaminen tai siitä aiheutunut tappio voidaan rinnastaa luovutustappioihin. Luovutustappiota koskevia säännöksiä sovelletaan vakioituun optioon ja termiiniin sekä niihin rinnastettavaan johdannaissopimukseen, joka on kaupankäynnin kohteena laissa tarkoitettussa optioyhteisössä¹³⁹. Kuten kapitalisaatiosopimus, myös johdannaissopimus on kahden osapuolen välinen sopimus, jossa sopimukseen sijoittanut henkilö ei omista niitä kohde-etuuksia joihin sopimuksen tuotto on sidottu. Kohde-etuutena voi olla esimerkiksi arvopaperi, valuutta, korko, tuotto, hyödyke tai toinen johdannaissopimus. Toiseksi kapitalisaatiosopimus sekä vakioidut johdannaissopimukset muistuttavat toisiaan siten, että ne eivät ole arvopapereita. Vakioitujen johdannaisten arvonmenetyksistä on sisällytetty tuloverolakiin erityissäännös sen vuoksi, että ne eivät täytä TVL 50.3 §:n 2 kohdan mukaista arvopaperin käsitettä, jonka vuoksi niiden arvonmenetys ei voisi tulla verotuksessa vähennettäväksi luovutustappiona ilman erillistä sääntelyä¹⁴⁰. Vastaavasti myös kapitalisaatiosopimuksen sääntelyn puute tuloverolaissa on erityinen ongelma. TVL 50.3 §:n 1 kohdan sanamuodon vuoksi on kuitenkin selvää, että säännöstä ei ole mahdollista soveltaa kapitalisaatiosopimuksen tappioon.

Tuloverolaissa luovutustappioon rinnastetaan TVL 50.3 §:n 2 kohdan mukaan myös arvopaperin lopullinen arvonmenetys. Lopullisen arvonmenetyksen tulee johtua konkurssista tai muusta siihen verrattavissa olevasta syystä. Olennaista on huomioida se, mitä lainkohdan konkurssilla tai muuhun siihen verrattavalla syyllä tarkoitetaan. Omaisuuden lopullinen arvonmenetys ei ole aina kaikissa tilanteissa yksiselitteistä. Tuloverolaki ei myöskään määrittele tarkemmin, mitä TVL 50.3 §:n konkurssiin rinnastettavalla syyllä tarkoitetaan, mutta tulkinta lopullisesta arvonmenetyksestä vaikuttaa oleellisesti soveltamisalan laajuuteen.¹⁴¹

¹³⁹ Verohallinto 2012, s. 157.

¹⁴⁰ Nykänen 2004, s. 181.

¹⁴¹ Nykänen 2019c, s. 404.

Esimerkiksi ostowarrantti sekä optio-oikeus, jotka voidaan katsoa arvopapereiksi, raukeavat arvottomana, kun kohde-etuuden arvo muodostuu päättymispäivänä toteutushintaa alemmaksi. Näiden arvopaperien raukeaminen arvottomana realisoi verotuksessa luovutustappion.¹⁴² Kapitalisaatiosopimuksen tappion muodostuminen voi olla hetkellistä sopimuksen voimassaoloaikana tai vaihtoehtoisesti lopullista sopimuksen päättyessä. Jotta omaisuuden arvonmenetystä voidaan pitää lopullisena, omaisuuden kerran menetetty arvo ei voi enää palautua¹⁴³. Verolain systematiikan mukaisesti kapitalisaatiosopimuksen arvonalentuminen voidaan tulkita lopulliseksi silloin, kun sopimus erääntyy tai takaisinostetaan kokonaisuudessaan¹⁴⁴. Tällöin kapitalisaatiosopimus ei voi tuottaa vakuutusentajalle tuottoa, jonka vuoksi tappio on lopullinen. TVL 50.3 §:n 2 kohdan arvopaperin käsitettä voidaan pitää samana kuin yksityisoikeudessa. Kapitalisaatiosopimus ei ole arvopaperi¹⁴⁵, joten kyseistä lainkohtaa ei ole mahdollista soveltaa suoraan kapitalisaatiosopimuksen lopulliseen tappioon.

Lain tulkinnassa on kysymys oikeussäännösten oikeudellisen sisällön selvittämisestä. Oikeuslähdeopillisesti lain sanamuoto on pääsääntöisesti etusijassa esitöihin nähden. Lain sanamuotoa painottavan tulkinnan teoria perustuu siihen, että tulkinnan tulisi vastata säännöksen sanamuodon mukaista sisältöä.¹⁴⁶ Uuden oikeuskirjallisuuden mukaan TVL 50.3 §:ä tulisi tulkita suppeasti ja säännöksen luetteloa pidetään tyhjentävänä¹⁴⁷. Tämän lainkohdan osalta on kuitenkin huomioitava, että säännöksen sanamuoto ei rajaa täysin sitä mahdollisuutta, etteikö luovutustappioon voitaisi rinnastaa muitakin omaisuuden lopullisia arvonmenetyksiä¹⁴⁸. Lainkohdan sanamuodon perusteella TVL 50.3 § voitaisiin tulkita esimerkkiluetteloksi. Objektiivinen lähestymistapa¹⁴⁹ ei siten johda yksiselitteiseen päätelmään säännöksen soveltamisalasta.

¹⁴² Nykänen 2004, s. 180-181.

¹⁴³ Nykänen 2019c, s. 401.

¹⁴⁴ Kapitalisaatiosopimukseen perustuvaa menetystä on pidetty elinkeinoverolain 17 §:ssä tarkoitettuna muun rahoitusomaisuuden lopulliseksi todettuna arvonalentumisena. Verotuksessa menetys on ollut vähennyskelpoinen joko sopimuksen erääntyessä tai tätä ennen tapahtuvassa koko sopimuksen takaisinostossa. Ks. Verohallinnon ohje A2/200/2018: 7.2 Elinkeinotulon verotus.

¹⁴⁵ Yksityisoikeudellista arvopaperin käsitettä on käsitelty luvussa 3.2.2.

¹⁴⁶ Knuutinen 2009, s. 147-149.

¹⁴⁷ Ks. Rabinä - Myllymäki - Myrsky 2019, s. 343 tai Nykänen - Rabinä 2013 s. 548. Esitetyissä tulkinnoissa ei oteta huomioon lain esitöitä.

¹⁴⁸ Nykänen 2019c, s. 402

¹⁴⁹ Objektiivinen lähestymistapa antaa painoa säännösten sanamuodolle. Ks. Knuutinen 2009, s. 151.

Tulkintaongelmaa voidaan lähestyä myös subjektiivisella lähestymistavalla, joka antaa enemmän merkitystä lainsäätäjän tahdolle.¹⁵⁰ TVL 50.3 §:n laajaa tulkintaa puoltaa lainvalmisteluaineisto, sillä kapitalisaatiosopimuksen lopullinen tappio voitaisiin tulkita vähennyskelpoiseksi tuloverolain esitöiden perusteella. Hallituksen esityksessä eduskunnalle tuloverolain sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen veronhuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta (HE 200/1992) katsottiin, että tuloverolain 50 §:n luovutustappiota koskevaan säännökseen rinnastettaisiin vastaisuudessa myös sellaiset omaisuuden arvonmenetykset, joita voidaan pitää lopullisena. Hallituksen esityksessä mainitaan, että näitä tilanteita ovat ainakin konkurssi ja option raukeaminen.¹⁵¹ Hallituksen esityksen avoimen muotoilun perusteella TVL 50.3 §:n soveltamisala olisi mahdollista tulkita lain sanamuotoa laajemmaksi ja lainkohdassa mainittuja eriä voitaisiin pitää vain esimerkkeinä vähennyskelpoisista omaisuuden arvonmenetyksistä. Tällaisen tulkinnan perusteella muitakin kuin TVL 50.3 §:ssä mainittuja omaisuuden lopullisia arvonmenetyksiä tulisi rinnastaa luovutustappioihin. Omaisuuden lopullisten arvonmenetysten laajaa vähennyskelpoisuutta tukee myös se, että nykyistä tuloverolakia säädettäessä yhtenä tavoitteena on ollut laajentaa luovutustappioiden vähennyskelpoisuutta.¹⁵²

6.3 Omaisuuden lopullinen arvonmenetys

Kapitalisaatiosopimus on varallisuusarvoa omaavaa omaisuutta, joten sen lopullista tappiota olisi mahdollista käsitellä tuloverolaissa omaisuuden lopullisena arvonmenetyksenä. Tuloverolaki ei kuitenkaan anna yksiselitteistä vastausta kapitalisaatiosopimuksen lopullisen tappion vähennyskelpoisuudelle. Oikeustila olisi selvä, jos kapitalisaatiosopimuksen tappio voitaisiin rinnastaa luovutustappioon TVL 50.3 §:n tarkoittamalla tavalla. Lainkohdan sanamuodon vuoksi tappiollisen kapitalisaatiosopimuksen vähennysoikeutta ei voida pitää selvänä. Epävarmuus liittyy erityisesti siihen, voidaanko muunkin omai-

¹⁵⁰ Knuutinen 2009, s. 152.

¹⁵¹ HE 200/1992, s. 70.

¹⁵² Nykänen 2019c, s. 402.

suuden kuin arvopaperin lopullista arvonmenetystä rinnastaa luovutustappioon. Luovutusvoittoverotuksen systematiikka kuitenkin puoltaa sitä, että luovutusvoittoverotuksen piiriin kuuluvan omaisuuden lopullinen arvonmenetys rinnastuisi luovutustappioon¹⁵³.

Jos omaisuuserän tappio on vähennyskelpoinen luovutuksen yhteydessä, tulisi saman omaisuuserän tappion olla vähennyskelpoinen myös muutoin kuin luovutuksen yhteydessä¹⁵⁴. Esimerkiksi vain sellaisen arvopaperin lopullinen arvonmenetys voi tulla vähennettäväksi luovutustappiona, jos sen vastikkeelliseen luovutukseen voidaan soveltaa luovutusvoittoa koskevia säännöksiä¹⁵⁵. TVL 50.3 §:n suppea tulkinta johtaa epäsymmetriseen kokonaisuuteen. Omaisuuden luovutuksesta syntyntä luovutustappiota pidetään vähennyskelpoisena, mutta vain arvopaperin arvonmenetys ja säännellyllä markkinalla kaupankäynnin kohteena olevan johdannaisen raukeaminen ovat vähennyskelpoisia.¹⁵⁶ Käytännössä tällainen tulkinta asettaa kapitalisaatiosopimuksen vastikkeellisen luovutuksen verotuksellisesti edullisempaan asemaan suhteessa vakuutuksen päättymiseen. Luovutuksen yhteydessä saatava vähennysmahdollisuus on siten epäneutraali veroetu, jos tappioita ei pidetä vähennyskelpoisena sopimuksen päättyessä.

Verotuksen symmetria ei kuitenkaan ole itsessään peruste tappion vähennyskelpoisuudelle. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisujen 2014:21 ja 2018:170 perusteella voidaan päätellä, että omaisuuden arvonmenetys voi olla vähennyskelpoton, vaikka omaisuuden luovutuksesta syntynyt tappio olisi vähennyskelpoinen tai menetys saatetaan katsoa poikkeuksellisesti vähennyskelpoiseksi tulonhankkimisesta johtuneena menona. Ratkaisussa KHO 2014:21 ei otettu kantaa siihen, että voidaanko velkakirjan luovutukseen soveltaa luovutusvoittoa koskevia säännöksiä, mutta myöhemmin ratkaisussa KHO 2018:170 on todettu, että myös tavallinen velkakirja kuuluu luovutusvoittoverotuksen piiriin.

Vastaavasti lainvoimaisessa ratkaisussa KVL 1998/110 verovelvollinen oli ottanut kertamaksullisen elinikäisen sijoitussidonnaisen henkivakuutuksen, joka voitiin päättää va-

¹⁵³ Nykänen 2019c, s. 412.

¹⁵⁴ Tämä koskee ennen kaikkea arvopapereita, jotka voivat muodostua arvottomiksi yhtiön jouduttua konkurssiin. Ks. Andersson - Linnakangas - Frände 2016, s. 272-273.

¹⁵⁵ Nykänen 2019c, s. 405.

¹⁵⁶ Rabinä - Myrsky - Myllymäki 2019, s. 345.

kuutuksenottajan pyynnöstä takaisinostoon. Ratkaisussa katsottiin, että sijoitusvakuutuksen takaisinoston yhteydessä realisoituvaa tappiota ei pidetä vähennyskelpoisena verovelvollisen vuonna 1998 myymän omaisuuden luovutuksesta saadusta voitosta. Vaikka ratkaisussa ei ollut kyse suoranaisesti kapitalisaatiosopimuksesta, voidaan näiden sijoitusmuotojen välisen samankaltaisuuden vuoksi olettaa, että lopputulos olisi ollut kapitalisaatiosopimuksen osalta samanlainen. Ratkaisussa KHO 2019:79 Kapitalisaatiosopimus on sittemmin vahvistettu tuloverolain tarkoittamaksi omaisuudeksi, jonka luovutukseen sovelletaan luovutusvoittoa- ja tappiota koskevia säännöksiä. Jos kapitalisaatiosopimuksen lopullisen tappion verokohtelu tulisi arvioitavaksi ennen voimaan astuvaa lakiuudistusta, pitäisi asiassa ottaa kantaa siihen, voidaanko tällainen tappio rinnastaa TVL 50.3 §:n tarkoittamalla tavalla luovutustappioon.

Tutkimuksen perusteella erityiseksi ongelmaksi muodostuu kapitalisaatiosopimuksen nimellisen sääntelyn sekä omaisuuden lopullista arvonmenetystä koskevan oikeuskäytännön puuttuminen. Ilman asiaa koskevaa erityissäännöstä, kapitalisaatiosopimuksen lopullinen tappio ei ole tuloverolain sanamuodon tai sen yleisten periaatteiden perusteella vähennyskelpoinen. Tämän lisäksi tappion vähennyskelpoisuus riippuu tulevasta omaisuuden arvonmenetystä koskevasta oikeuskäytännöstä.

Kapitalisaatiosopimuksen tappion vähennyskelpoisuuteen liittyvä ongelma väistyy lakiuudistuksen myötä, sillä uudessa TVL 35.3 §:n on säädetty, että siltä osin kuin tappiota ei verovuonna ole vähennetty luonnollisten henkilön tai kuolinpesän veronalaisista pääomatuloista, se otetaan huomioon vahvistettaessa 60 §:ssä tarkoitettua pääomatulolajin tappiota. Tappio vähennetään puhtaasta pääomatulosta luovutustappioiden jälkeen ennen muita pääomatulosta tehtäviä vähennyksiä. Tappiota ei oteta huomioon pääomatulolajin alijäämää vahvistettaessa.¹⁵⁷ Kapitalisaatiosopimuksen tappiosta ei synny pääomatulon alijäämä, joten tappiota ei ole mahdollista vähentää ansiotulon verosta. Vaikka tappiota ei rinnasteta tuloverolaissa luovutustappioon, menettely vastaa tuloverolain 50 §:n mukaista luovutustappioiden käsittelyä. Pääomatulon alijäämää koskeva rajoite on tarpeellinen, koska näin tappioiden käsittely on neutraalia siitä huolimatta, kuinka tappio on syntynyt. Lisäksi tappioiden vähennysmahdollisuus asettaa kapitalisaatiosopimuksen neutraalimpaan asemaan muiden markkinoilla olevien sijoitusmuotojen kanssa.

¹⁵⁷ HE 275/2018, s. 75.

7. Johtopäätökset

7.1 Kapitalisaattiosopimuksen tuloverolain mukainen verokohtelu

Tutkimuksessa ilmenee kapitalisaattiosopimuksen kaksi erilaista verotustapaa: 1) ennen vuotta 2020 voimassaolevan tuloverolain mukainen verotustapa 2) lakiuudistuksen mukainen verotustapa. Jotta tutkimusongelmaan saadaan johdonmukainen vastaus, tutkimuksen ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä haetaan vastausta siihen, kuinka luonnollisen henkilön sijoittamaa kapitalisaattiosopimusta tulisi verottaa, kun kapitalisaattiosopimusta koskevat nimenomaiset säännökset puuttuvat tuloverolaista. Nimenomaisten säännösten puuttuminen on toiminut haasteena, mutta samalla se on antanut syyntä tutkimukselle. Tuloverolaissa sääntelemättömän sopimustyyppin vaihtoehtoina on tukeutuminen tuloverolain yleisiin periaatteisiin tai samankaltaista sopimustyyppiä sääntelevän lain analoginen soveltaminen. Tutkimuksessa on tukeuduttu tuloverolain yleisiin periaatteisiin, sillä säästöhenkivakuutuksia koskeva verolainsäädäntö oli jäänyt monelta osin ajastaan jälkeen.

Kapitalisaattiosopimuksen päättyessä tuoton verotus on suhteellisen selvää, sillä veronalaisena tuotto-osuutena pidetään vakuutusyhtiöltä saadun suorituksen ja sijoittajan maksamien maksujen välistä erotusta. Tuoton verotusta on tutkittu jaksotusongelman näkökulmasta, sillä vakuutuskuorien olennaisena veroetuna on pidetty lykkääntymisetua. Lykkääntymisedun taustalla on kapitalisaattiosopimukseen liittyvä omistusrakenne, jonka mukaan vakuutukseen sidotut kohde-etuudet ovat vakuutusyhtiön omistuksessa. Verovelvolliselle syntyy veronalaista pääomatuloa jaksottamista koskevan yleissäännöksen TVL 110.1 §:n mukaan sen verovuoden aikana, jona se on nostettu, merkitty verovelvollisen tilille tai muutoin saatu vallintaan. Kapitalisaattiosopimuksen lykkääntymisetua voidaan pitää sen siviilioikeudelliseen sääntelyyn perustuvana veroetuna vain silloin, kun vakuutuksenottajalla ei ole mahdollisuutta käyttää kohde-etuuksiin liittyviä omistusoikeuksia.

Tuloverolaissa ei ole ollut erityissäännöstä tilanteeseen, missä henkivakuutukseen sijoittanut henkilö realisoi varoja osittaisena takaisinostona. Kapitalisaattiosopimus on kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoittava sopimus eli pääoman takaisinmaksusitoumus. Osittaisesta takaisinostosta tulisi siten käsitellä verotuksessa ensisijaisesti pääoman takaisin-

maksuna. Jos osittainen takaisinosto tehdään henkivakuutusdirektiivin ja vakuutusluokista annetun lain mukaisesta kapitalisaatiosopimuksesta, ei verotuksessa ole syytä sivuuttaa siviilioikeudellista lähtökohtaa. Ennen vuotta 2020 kapitalisaatiosopimukseen sijoittaneelle henkilölle ei ole muodostunut verotettavaa pääomatuloa, jos osittainen takaisinosto on ollut pienempi kuin sijoitettu pääoma. Tutkimuksessa on tulkittu, että osittaiseen takaisinostoon perustuva lykkääntymisetu on lain mahdollistama järjestely, jota tulisi pitää verotuksessa hyväksyttävänä.

Tuloverolain omaisuuden luovutusvoittoa ja -tappiota koskevien säännösten soveltaminen edellyttää, että luovutettava erä voidaan katsoa tuloverolain tarkoittamaksi omaisuudeksi. Tuloverolaki ei määrittele omaisuuden käsitettä, jonka vuoksi tutkimuksessa on haettu argumentteja oikeuskäytännön lisäksi varallisuusverolain ja tuloverolain välisestä systematiikasta. Kapitalisaatiosopimus on varallisuusosoikeuden mukaan irtainta omaisuutta, sillä varallisuusosoikeus käsittää erilaiset oikeudet omaisuudeksi. Tällaisiin oikeuksiin luetaan myös saamisoikeudet, jotka tähtäävät tietyn suorituksen saamiseen. Toisaalta omaisuuden käsitettä ei tarvitse tulkita saamisoikeuden näkökulmasta, vaan olennaisinta on se, voidaanko kapitalisaatiosopimusta pitää tuloverolain tarkoittamana omaisuutena.

Varallisuusverolain 9.1 §:n mukaan kapitalisaatiosopimus olisi ollut rahanarvoista omaisuutta, koska kyseessä on luovutettavissa oleva omaisuus, joka pitää sisällään varallisuusarvoa. Oikeuskäytäntö puoltaa varallisuusverolain sekä tuloverolain välistä systematiikkaa, sillä ratkaisussa KHO 2018:170 on todettu, että varallisuusverolaissa tarkoitettuja saamisia ei jätetä tuloverolaissa tarkoitettuna omaisuuden alan ulkopuolelle. Myös ratkaisun KHO 2019:42 tulkinta on vahvistanut tuloverolain sekä varallisuusverolain välistä yhteyttä siten, että tuloverolain omaisuuden käsitteeseen voidaan sisällyttää kaikki sellaiset omaisuuserät, joita oltaisiin pidetty veronalaisina varoina myös varallisuusverotuksessa. Tutkimuksessa todetaan, että kapitalisaatiosopimus on tuloverolain tarkoittamalla tavalla luovutuskelpoinen omaisuus, jonka luovutukseen sovelletaan luovutusvoittoa ja -tappiota koskevia säännöksiä. Tutkimuksen tulkinnan mukaan hankintameno-olettaman käytön mahdollisuus vastaisi tuloverolain yleisiä periaatteita sekä kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellista muotoa. Tutkimusprosessin aikana annettu ratkaisu KHO 2019:79 vahvisti tutkimuksen näkemystä siitä, että kapitalisaatiosopimus on tuloverolain tarkoittamaa omaisuutta.

Kapitalisaatiosopimuksen tappio ei ole vähennyskelpoinen minkään tuloverolain yleissäännöksen perusteella, sillä kapitalisaatiosopimuksen tappiota pidetään tuloverolaissa menetyksenä. Tuloverolain lainvalmisteluaineiston sekä luovutusvoittoverotuksen systematiikan perusteella luovutusvoittoverotuksen piiriin kuuluvan omaisuuden lopullinen arvonmenetys voitaisiin rinnastaa luovutustappioon. Erityisenä ongelmana ilmenee kapitalisaatiosopimuksen nimenomaisen sääntelyn puute sekä omaisuuden lopullista arvonmenetystä koskevan oikeuskäytännön puuttuminen. Varmuus kapitalisaatiosopimuksen tappion vähennyskelpoisuudesta saataisiin tulevasta oikeuskäytännöstä, joka käsittelisi luovutusvoittoverotuksen piiriin kuuluvan omaisuuden lopullista arvonmenetystä. Tuloverolain systematiikan mukaan tappiot ovat vähennyskelpoisia silloin, kun arvonmenetystä voidaan pitää lopullisena. Tämän vuoksi tutkimuksessa katsotaan, että osittaisen takaisinoston yhteydessä syntyvä tappio ei ole vähennyskelpoinen.

7.2 Lakiuudistuksen vaikutukset kapitalisaatiosopimuksen verotukseen

Kapitalisaatiosopimuksen nimenomaisia säännöksiä sovelletaan verovuodesta 2020 alkaen. Lakiuudistuksen vaikutuksia kapitalisaatiosopimuksen verotukseen on tutkittu tarkastelemalla kapitalisaatiosopimuksen aiemman oikeustilan ja lakiuudistuksen jälkeisen oikeustilan keskeisimpiä yhtäläisyyksiä sekä eroja. Ennen lakiuudistusta kapitalisaatiosopimuksen verotus on toimitettu Verohallinnon antaman ohjeen A2/200/2018 sekä muodostuneen verotuskäytännön mukaisesti. Kapitalisaatiosopimuksen verotus- ja oikeuskäytäntö on kuitenkin muovautunut ajan saatossa, sillä kapitalisaatiosopimuksen tulkin- taongelmat ovat edellyttäneet ennakkoratkaisuja sekä Verohallinnon ohjeen päivittä- mistä.

Verotuskäytännössä kapitalisaatiosopimuksen verotukseen on sovellettu analogisesti säästöhenkivakuutusten tuloverolain säännöksiä. Uudessa TVL 34.1 §:ssä säännellään jatkossa vakuutuskorvausten sijaan vakuutusasuoritusten veronalaisuudesta, kun lainkoh- taa lisätään maininta kapitalisaatiosopimuksesta. Tällainen sääntely vahvistaa kapitali- saatiosopimuksen verotuskäytännössä säästöhenkivakuutuksia koskevan tuloverolain säännösten analogisen soveltamisen, koska kapitalisaatiosopimusten verotuksessa sovel- letaan edelleen samoja periaatteita kuin säästöhenkivakuutuksiin. Säästöhenkivakuutuk-

sen sekä kapitalisaatiosopimuksen tulo muodostuu samalla tavalla, jonka vuoksi on perusteltua, että kyseisten sijoitusinstrumenttien verotuksessa noudatetaan yhtenäisiä sääntöksiä.

Kapitalisaatiosopimuksen verotukseen on tulossa useita eri muutoksia vuoden 2020 alusta alkaen. Lakiuudistuksen taustalla on ollut eri sijoitusmuotojen neutraalisuus, millä on merkittävä vaikutus kapitalisaatiosopimuksen verotukseen. Eri sijoitusmuotojen verotuksen neutraalisuuden tavoittelu ilmenee käytännössä siten, että kapitalisaatiosopimuksen, säästöhenkivakuutusten ja määräaikaisen eläkevakuutuksen tuotoista ja tappioista säännellään yhtenäisesti TVL 35 §:ssä. Tällaisen sääntelyn haaste on se, että yhdenmukaista verokohtelua ei ole mahdollista saavuttaa niin, että näiden sijoitusmuotojen yksityisoikeudelliset sääntelyt huomioitaisiin täydellisesti.

Lakiuudistuksen jälkeen kapitalisaatiosopimuksen veronalaisena tuottona pidetään TVL 35 §:n mukaan edelleen sitä osaa säästöstä, joka ylittää maksujen määrän. Merkittävien muutosten verrattuna aikaisempaan verotuskäytäntöön koskee verotuksen ajankohtaa. Ennen lakiuudistusta verovelvollinen on voinut tehdä osittaisia takaisinostoja, missä verotettavaa tuloa ei realisoidu takaisinoston ollessa pienempi kuin sijoitettu pääoma. Tällöin osittaisia takaisinostoa on pidetty verotuksessa ensisijaisesti pääoman palautuksena. Vaihtoehtoisesti tällainen suoritus on voitu katsoa verovelvollisen pyynnöstä osittain pääoman palautukseksi ja osittain sijoitetulle pääomalle kertyneeksi tuotoksi, sijoitetun pääoman ja sille kertyneen tuoton suhteessa. Verovuodesta 2020 alkaen kapitalisaatiosopimuksen verotuksen jaksottaminen muuttuu merkittävästi, sillä osittaisen takaisinoston yhteydessä veronalaiseksi tuloksi katsotaan TVL 35.1 §:n mukaan se suhteellinen osuus, joka maksuhetkellä vastaa jäljellä olevan tuoton osuutta jäljellä olevasta säästö määrästä. Näin ollen vakuutusnottajalta poistuu käytännössä vaihtoehto valita, että kapitalisaatiosopimuksesta maksetut vakuutusmaksut katsottaisiin ensisijaisesti pääoman palautukseksi. Toisin sanoen vakuutusnottajalle muodostuu verotettavaa pääomatuloa osittaisen takaisinoston yhteydessä aina silloin, kun kapitalisaatiosopimuksessa on kertynyt tuottoa nostohetkellä. Tällainen verotustapa ei vastaa siviilioikeudellista muotoa, jonka mukaan kapitalisaatiosopimus käsittää vakuutusteknisiin laskelmiin perustuvat kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoittavat sopimukset. Tutkimuksessa katsotaan, että siviilioikeudellisen sääntelyn vastainen verokohtelu ei olisi perusteltua, jos TVL 35 §:ssä säänneltäisiin vain kapitalisaatiosopimuksesta.

TVL 35 §:n merkittävänä muutoksena voidaan pitää myös sitä, että vuodesta 2020 lähtien kapitalisaatiosopimuksen lopullinen tappio on takaisinoston tai sopimuksen päättyessä vähennyskelpoinen pääomatulolajissa. Tappiota ei oteta huomioon pääomatulolajin alijäämää vahvistettaessa, joka merkitsee sitä, että tappiota ei ole mahdollista vähentää ansiotulon verosta alijäämähyvityksen kautta. Menettely vastaa tuloverolain 50 §:n mukaista luovutustappioiden käsittelyä. TVL 35.3 §:n mukaan tappio katsotaan muodostuvan, jos sopimuksen takaisinostoarvo alittaa sopimusaikana maksettujen suoritusmäärien. Verotuskäytännössä kapitalisaatiosopimuksen lopulliset tappiot eivät ole olleet vähennyskelpoisia, koska tuloverolaissa ei ole menetysten vähennyskelpoisuutta koskevaa yleissäännöstä. Tappioiden vähennyskelpoisuus edistää verotuksen neutraalisuutta eri sijoitusmuotojen välillä, jonka lisäksi sekä tekee kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta symmetrisemmän.

Kapitalisaatiosopimus on välillinen sijoitusinstrumentti, minkä vuoksi vakuutusnottaja hyötyy lykkääntymisedusta vielä lakiuudistuksen jälkeen. Lainsäätäjällä on määritellyt uudessa TVL 35 b §:ssä kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuutta koskevat hallinta- ja käyttöoikeudet, joidenka perusteella kapitalisaatiosopimuksen sijoituskohteille kertyneet tuotot verotetaan verovelvollisen sen verovuoden tulona, jona tuotot ovat kertyneet vakuutusyhtiölle. Lakiuudistuksen jälkeen vakuutusnottajalla on yhä oikeus valita, mihin arvopapereihin vakuutukseen liittyvät edut on sidottu sekä päättää näiden sijoituskohteiden vaihtamisesta. TVL 35 b § varmistaa käytännössä sen, että verovelvollinen ei pysty käyttämään suoraan omistukseen rinnastettavia oikeuksia siten, että välilliseen sijoittamiseen liittyvät veroedut säilyisivät. Nimenomaisten säännösten puuttuessa, tällaisten räätälöityjen vakuutus tuotteiden verotuksessa on tukeuduttu verotuskäytännössä VML 28 §:n yleiseen veron kiertämistä koskevaan säännökseen. Oikeusvarmuuden kannalta TVL 35 b §:n lisääminen tuloverolakiin on parempi vaihtoehto kuin tukeutuminen VML 28 §:ään. Tämän lisäksi TVL 35 b § ei edellytä veronkiertotarkoitusta.

Kapitalisaatiosopimus on tulkittu verotus- ja oikeuskäytännössä vasta varsin myöhään tuloverolain tarkoittamaksi omaisuudeksi. Ennen ennakkoratkaisua KHO 2019:79¹⁵⁸ vakuutusnottajan vastikkeellisesti myydystä kapitalisaatiosopimuksen luovutuksesta syn-

¹⁵⁸ KHO 2019:79 antopäivä oli 18.6.2019.

tynyttä voittoa ei ole pidetty luovutusvoittona, eikä tappiota luovutustappiona. Käytännössä realisoitunutta voittoa on verotettu juoksevana pääomatulona ja tappiota pidetty verotuksessa vähennyskelvottomana menetyksenä. Ennakkoratkaisussa KHO 2019:79 todettiin, että kapitalisaatiosopimus on omaisuutta, jonka luovutukseen sovelletaan tavanomaisia luovutusvoiton ja -tappion laskemista koskevia säännöksiä. Tämän perusteella verovelvollisella on mahdollisuus käyttää luovutuksen yhteydessä hankintameno-olettamaa vielä ennen verovuotta 2020. TVL 45.7 §:ään lisätään säännös kapitalisaatiosopimuksen luovutuksesta siten, että luovutusvoiton määrää laskettaessa ei ole mahdollista soveltaa hankintameno-olettamaa. KHO 2019:79 ratkaisun vuoksi lakiuudistuksen vaikutukset ilmenevät käytännössä oikeusvarmuuden lisääntymisenä sekä hankintameno-olettaman soveltamiskieltona.

Tutkimuksen näkemyksen mukaan kapitalisaatiosopimuksen verotuskäytäntö oli muovautunut pitkälti tuloverolain mukaiseksi verotustavaksi. Merkittävänä syynä voidaan pitää oikeuskäytännössä annettujen ratkaisuja. Kapitalisaatiosopimus on tunnistettu oikeuskäytännössä tuloverolain tarkoittamaksi omaisuudeksi, johon sovelletaan luovutusvoittosäännöksiä ilman hankintameno-olettaman soveltamiskieltoa. Tämän lisäksi verotuskäytännössä osittainen takaisinosto on katsottu verotuksessa ensisijaisesti pääoman takaismaksuksi, joka vastaa kapitalisaatiosopimuksen siviilioikeudellista muotoa. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomioitava, että lakiuudistuksella on ollut eri sijoitusmuotojen välisen verotuksen neutraalisuuden tavoittelu, joka on vaikuttanut olennaisesti lakiuudistuksen mukaiseen verotustapaan. Kapitalisaatiosopimuksen verotus on verovuodesta 2020 lähtien symmetrisempi, jonka lisäksi se on verotuksellisesti neutraalimpi sijoitustuote verrattuna muihin markkinoilla tarjottaviin sijoitustuotteisiin. Tämän lisäksi lakiuudistus ehkäisee keinotekoisluontoisiin vakuutustuotteisiin sijoittamista uuden TVL 35 b §:n avulla.